

INTERNATIONAL
MILITARY TRIBUNAL
NÜRNBERG

GEHEIM
1945-1946

GÖRING UTOLSÓ REJTÉLYE

HOGYAN JUTOTT CIÁNHOZ NÜRNBERGBEN?

HÁTTÉRGYÁR

A borító mesterséges intelligencia felhasználásával készült.

GÖRING UTOLSÓ REJTÉLYE

Hogyan jutott ciánhoz Nürnbergben?

© Háttérgyár, 2026

Minden jog fenntartva.

Kiadó: Háttérgyár

Kiadás éve: 2026

hattergyar.hu

Ez a mű szerzői jogi védelem alatt áll. Részleteinek bármilyen formában való sokszorosítása, terjesztése vagy nyilvánosan elérhetővé tétele a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

A borító mesterséges intelligencia felhasználásával készült.

Tartalom

Prológus - 1946. október 15.	3
I. rész - A birodalom utolsó marsallja	9
1. fejezet - Az ember, aki mindig második akart lenni	9
2. fejezet - Az utolsó távirat	16
3. fejezet - Megadja magát Amerikának	22
II. rész - A foglyok kastélya	29
4. fejezet - Camp Ashcan	29
5. fejezet - A függőség fogságában	35
6. fejezet - Göring visszaveszi a hatalmat	40
7. fejezet - Út Nürnbergbe	47
8. fejezet - A börtön, ahonnan nem lehet megszökni	52
9. fejezet - Robert Ley figyelmeztetése	57
10. fejezet - Burton Andrus háborúja az öngyilkosság ellen	63
11. fejezet - Douglas Kelley és a náci elme	70
12. fejezet - G. M. Gilbert belép a cellába	76
13. fejezet - Goldensohn kérdez	83
14. fejezet - Huszonegy ember a vádlottak padján	89
15. fejezet - A vád története	96
16. fejezet - Göring kontra Jackson	103
17. fejezet - A bizonyítékok fala	112
18. fejezet - Repedések a vádlottak egységén	119
19. fejezet - 1946. október 1.	124
20. fejezet - Golyót kér	129
21. fejezet - Az utolsó tizennégy nap	134
22. fejezet - A levél, amely mindent megmagyarázhatna	140
23. fejezet - 1946. október 15.	146
24. fejezet - „Göring haldoklik!”	151
25. fejezet - Az amerikai vizsgálat	156
26. fejezet - Mindig nála volt?	165
27. fejezet - A poggyászszoza titka	171
28. fejezet - A texasi hadnagy	176
29. fejezet - Erich von dem Bach-Zelewski vallomása	183
30. fejezet - A lány, akit Monának hívtak	190

31. fejezet – A történet, amely túl jól illik	198
32. fejezet – Gyanúsítottak bizonyíték nélkül	204
33. fejezet – Hogyan lehetett becsempészni?	209
34. fejezet – Ki hazudott?	216
35. fejezet – A legvalószínűbb megoldás	222
36. fejezet – Mit tudott az őr?	228
Epilógus – Göring utolsó győzelme?	234
Függelékek	241
Felhasznált és ajánlott irodalom	262
Forráskritikai megjegyzés	266

Prológus

1946. október 15.

A nürnbergi börtönben ezen az estén senki sem aludhatott nyugodtan. A halálra ítélték nem ismerték a kivégzések pontos menetrendjét, de tudták, hogy kevés idejük maradt, az amerikai őrség tagjai pedig azt is tudták, hogy az utolsó órákban minden korábbinál nagyobb figyelemre lesz szükség. Hónapokon át azért dolgoztak, hogy a Harmadik Birodalom egykori vezetői élve jussanak el a tárgyalóteremtől az ítélet végrehajtásáig. Most néhány óra választotta el őket attól, hogy ezt a feladatot befejezettnek tekinthessék.

A börtön egyik elkülönített épületében közben már álltak az akasztófák. Az előkészületeket igyekeztek eltitkolni a foglyok előtt, még kosárlabdajátékot is rendeztek korábban a tornaterem közelében, hogy annak zaja elfedje a kalapácsütéseket és az építkezés hangjait. Három bitófát emeltek, mert a kivégzéseket gyors egymásutánban akarták végrehajtani. A szövetségesek számára az ítéletek beteljesítése nem pusztán büntetőeljárási aktus volt, hanem a nürnbergi per utolsó, szimbolikus mozzanata is.

A legfontosabb elítélt a cellasor egyik szűk helyiségében feküdt. Hermann Göring, egykor a Harmadik Birodalom második embere, a Luftwaffe főparancsnoka, porosz miniszterelnök és birodalmi marsall, már tudta, hogy kegyelmet nem kap. A bíróság kötél általi halálra ítélte, és külön kérelmét is elutasították, amelyben azt kérte, hogy katonaként főbe lövéssel végezzék ki. A szövetséges hatalmak éppen azt a halálnemet szánták neki, amelyet ő megalázónak tartott.

Göring azonban az utolsó hetekben sem úgy viselkedett, mint aki elveszítette volna önuralmát. Beszélt a börtönpszichológussal, találkozott a lelkésszel, rendezte személyes ügyeit, és figyelte a körülötte zajló eseményeket. Aki hosszabb időt töltött vele Nürnbergben, pontosan tudta, hogy a látszólagos könnyedség mögött állandó számítás működik. Göring élete jelentős részében arra törekedett, hogy még akkor is ő irányítsa a helyzetet, amikor mások úgy hitték, hogy már elveszítette a kezdeményezést.

Ezért különösen nagy gondot fordítottak arra, hogy ne maradhasson egyetlen pillanatra sem valóban felügyelet nélkül. A cellaajtón kialakított nyíláson keresztül az örök folyamatosan figyelhették. Az ágy, az asztal, a vécé, a falak és a személyes tárgyak mind ellenőrzés alatt álltak,

a foglyokat rendszeresen megmotozták, és még olyan apróságokra is ügyeltek, amelyekkel valaki kárt tehetett volna magában. Az amerikai börtönparancsnokság keserű tapasztalatból tudta, milyen könnyen tragédiává válhat egy figyelmen kívül hagyott tárgy vagy néhány percnyi mulasztás.

Nem pusztán elővigyázatosságról volt szó. Robert Ley, a Német Munkafront egykori vezetője még a per kezdete előtt öngyilkosságot követett el a cellájában, és ezzel világossá tette, hogy a nürnbergi foglyok között vannak olyanok, akik inkább saját kezükbe vennék sorsukat, mintsem végigjárják a bíróság által kijelölt utat. Ettől kezdve az amerikaiak minden lehetséges módszerrel próbálták kizárni az újabb öngyilkosság lehetőségét. Göring esetében különösen éberek voltak, mert róla régóta feltételezték, hogy nem fogja könnyen elfogadni az akasztófát.

Október 15-én este fél tizenegy körül új őr vette át a szolgálatot Göring cellája előtt. Harold Johnson közlegény későbbi vallomása szerint a fogoly hanyatt feküdt az ágyán, karjait a takaró fölött tartotta. Egy ideig alig mozdult, majd a kezét az arcához emelte, később összekulcsolta ujjait a mellkasán, és a fal felé fordította a fejét. Johnson figyelte minden mozdulatát, hiszen éppen

ez volt a feladata.

Néhány perccel később Göring teste hirtelen megfeszült. Furcsa, fulladozó hang tört elő belőle, mire az őr azonnal segítségért kiáltott. A folyosón pillanatok alatt megindult a mozgás, tisztek, a lelkész és az orvos siettek a cellához. Mire a történeteket megértették, az egykori birodalmi marsall életét már nem lehetett megmenteni.

Az orvos hamar felismerte a mérgezés jeleit. Göring szájában egy összeroppant üvegkapszula maradványait találták, a kezében pedig olyan tárgy került elő, amely kapcsolatba hozható volt a mérge tárolásával. A vizsgálat hamarosan megállapította, hogy a halál oka cián volt, vagyis olyan gyorsan ható mérge, amelyet a náci vezetők közül többen is maguknál tartottak a Harmadik Birodalom összeomlásának idején.

A nürnbergi börtönben ekkor történt meg az, aminek Burton Andrus ezredes és emberei hónapokon át mindenáron elejét akarták venni. A legfontosabb fogoly nem jutott el az akasztófaig, hanem maga választotta meg halálának pillanatát és módját. Göring ezzel nem csupán a kivégzését hiúsította meg, hanem olyan kérdést hagyott hátra, amely azonnal kínosabbá vált magánál az

öngyilkosságnál.

A cellát lezárták, a tárgyakat begyűjtötték, az öröket és a tiszteket kihallgatták. A hadsereg vizsgálóbizottságot állított fel, amelynek feladata az volt, hogy kiderítse, miként kerülhetett a halálos mérge egy olyan helyiségbe, amelyet rendszeresen átkutattak, és miként tarthatta azt magánál vagy rejthette el egy olyan ember, akit éjjel-nappal figyeltek. A kérdés első pillantásra egyszerűnek tűnt, de minél több részlet került elő, annál kevésbé látszott annak.

Göring ugyanis hagyott maga után magyarázatot. Azt állította, hogy a ciánt nem az utolsó napokban kapta, hanem már jóval korábban sikerült elrejtene, és az amerikaiak sohasem találták meg nála az összes kapszulát. Mások viszont később azt vallották, hogy segítséget kapott, és az évtizedek során amerikai tiszt, amerikai őr, egykori SS-tábornok és ismeretlen német közvetítő neve egyaránt felmerült.

Csakhogy Göring állítása önmagában nem bizonyíték, ahogyan a későbbi vallomások sem azok. Az ember, aki egy egész tárgyalás alatt tudatosan alakította saját képét, az utolsó levelében is mondhatott igazat, de ugyanilyen könnyen megteremthette saját legendájának

utolsó fejezetét. Azok pedig, akik évekkel vagy évtizedekkel később maguknak tulajdonították a cián átadását, olyan történeteket meséltek, amelyek között nem lehet egyszerűen választani.

A rejtély megfejtéséhez ezért nem 1946. október 15-én kell kezdenünk. Előbb meg kell értenünk azt az embert, akinek sikerült kijátszania őreit, és azt a rendszert, amelynek őt meg kellett volna akadályoznia ebben. Vissza kell mennünk ahhoz az időhöz, amikor Hermann Göring még nem fogoly volt, hanem egy összeomló birodalom második embere, aki azt hitte, talán még mindig maradt számára politikai szerep a háború utáni Európában.

Csak ezután térhetünk vissza az 5-ös számú cellához. Csak akkor lesz érthető, hogy miért vált egy hüvelykujjnyi üvegkapszula Nürnberg egyik legtovább élő titkává.

I. rész

A birodalom utolsó marsallja

1. fejezet - Az ember, aki mindig második akart lenni

Hermann Göring pályafutásában volt valami különös kettősség. Soha nem akarta Hitler helyét elfoglalni addig, amíg Hitler hatalmon volt, ugyanakkor szinte kezdettől arra törekedett, hogy senki más ne kerülhessen olyan közel a Führerhez, mint ő. Hűsége és személyes becsvágya hosszú időn át nem gyengítették, hanem erősítették egymást. Hitlernek szüksége volt olyan emberre, aki hajlandó volt végrehajtani a rendszer legkeményebb feladatait, Göringnek pedig Hitler biztosította azt a hatalmat, amelyet önmagában aligha szerezhetett volna meg.

Az első világháború után még kevés jel utalt arra, hogy a kitüntetett vadászpilóta egyszer Németország egyik legnagyobb hatalmú embere lesz. Göring a háborúban repülőásként szerzett hírnevet, és egy ideig Manfred von Richthofen híres repülőegységének parancsnoka is volt. A katonai dicsőség egész életére meghatározta önképét. Nem egyszerűen egykori tisztként gondolt magára, hanem olyan emberként, aki

számára a becsület, az egyenruha és a rang minden politikai változásnál maradandóbb értéket jelentett.

Ez a későbbi nürnbergi történet szempontjából nem mellékes részlet. Göring élete végéig különbséget tett a katonához méltónak és méltatlannak tartott halál között, s amikor a bíróság kötél általi halálra ítélte, nem magát a halálbüntetést próbálta mindenáron elkerülni. Azt akarta elérni, hogy főbe lőjék, mert az akasztást közönséges bűnözőkhöz illő megaláztatásnak tekintette.

A háború után azonban a katonai hírnév önmagában nem kínált biztos jövőt. Göring Svédországban is élt, pilótaként dolgozott, majd Németországba visszatérve hamarosan kapcsolatba került azzal a politikai mozgalommal, amely Adolf Hitler körül szerveződött. A korai nemzetiszocialista pártban éppen az tette különösen értékké, ami sok társából hiányzott: társadalmi kapcsolatai, katonai múltja és képessége arra, hogy a mozgalmat ne pusztán utcai radikálisok gyülekezeteként mutassa be.

Az 1923-as müncheni sörpuccs idején már Hitler közvetlen környezetéhez tartozott. A sikertelen hatalomátvételi kísérlet során súlyosan megsebesült, külföldre menekült, és fájdalomcsillapítóként morfiumot

kapott. Függőségének története innen indult, bár később különböző gyógyszerekkel, kezelésekkel és időszakos elvonókúrákkal próbálták kordában tartani. A szerhasználat évtizedek múlva, amerikai fogságában ismét fontos szerepet kapott, mert fogvatartói egy fizikailag leromlott, gyógyszerektől függő embert vártak, és meglepve tapasztalták, milyen gyorsan képes visszanyerni régi szellemi erejét.

Amikor Hitler 1933 januárjában kancellár lett, Göring már nem csupán párttárs volt, hanem az új rendszer egyik legfontosabb hatalmi szereplője. Porosz belügyi vezetőként kezébe került a német állam legnagyobb tartományának rendőri apparátusa, és jelentős szerepet játszott a politikai ellenfelek elleni terror megszervezésében. Az ő irányítása alatt jött létre Poroszországban a titkos államrendőrség, a Gestapo első szervezete, amelyet később Himmler és Heydrich rendszere olvasztott magába.

Göring tehát nem pusztán a Luftwaffe látványos egyenruhájáról és műkincsgyűjteményéről ismert szereplője volt a náci vezetésnek. A rendszer első éveinek erőszakában, a politikai ellenfelek üldözésében, az állami intézmények felszámolásában és a diktatúra megszilárdításában központi szerepet vállalt. A

nürnbergi per során éppen ezért nem tudott hitelesen úgy tenni, mintha csupán katona lett volna, aki a politikát másokra hagyta.

A következő években hatalma folyamatosan növekedett. Ő lett az új német légierő, a Luftwaffe vezetője, miközben a Négyéves Terv irányítójaként egyre nagyobb befolyást szerzett a gazdaság felett is. A német újrafegyverkezés, a hadigazdaság kialakítása és az ország háborús felkészítése mind olyan területek voltak, amelyekhez Göring neve közvetlenül kapcsolódott.

A hatalom azonban számára sohasem pusztán intézmények feletti ellenőrzést jelentett. Szerette megmutatni, hogy hatalma van, és ezt olyan látványossággal tette, amely még a náci vezetés más tagjait is gyakran meghökkentette. Egyenruhái, ékszerei, vadászkastélya, Carinhall, műkincsei és szertartásos életmódja egy olyan ember világát teremtték meg, aki saját politikai szerepét egyre inkább történelmi rangként élte meg.

A háború különösen nagy lehetőségeket nyitott előtte. A megszállt területekről elrabolt műtárgyakból Göring Európa egyik legnagyobb magángyűjteményét építette fel, miközben gazdasági szervezetei a meghódított

országok kifosztásában is részt vettek. A nürnbergi tárgyaláson később sokszor próbált különbséget tenni politikai felelősség és személyes bűn között, de saját karrierje éppen azt mutatta meg, milyen nehéz ilyen választóvonalat húzni.

Hitler sokáig különleges bizalommal viseltetett iránta. Göring hivatalosan is első helyen állt azok között, akik a Fűhrer akadályoztatása esetén átvehették volna a hatalmat, és 1940-ben megkapta a kizárólag számára létrehozott birodalmi marsalli rangot. A náci Németország rangsorában ezzel minden más katonai vezető fölé került, és a rendszerben sokáig természetesnek tűnt, hogy ha Hitler eltűnik, ő következik.

Ez azonban nem jelentette azt, hogy Göring valaha is valódi társuralkodó lett volna. Hitler diktatúrájában minden hatalom végső soron a Fűhrertől eredt, és a náci vezetők egymással versengve próbálták megszerezni vagy megtartani kegyeit. Göring jelentősége éppen addig tartott, amíg Hitler hasznosnak, sikeresnek és személyesen megbízhatónak látta.

A háború első éveiben még minden az ő helyzetét erősítette. Lengyelország, Norvégia, Hollandia, Belgium

és Franciaország gyors veresége a német fegyveres erők fölényét látszott igazolni, és a Luftwaffe sikere Göring tekintélyét is növelte. 1940 nyarán azonban Nagy-Britannia felett megtört a győzelmi sorozat, majd később a német városok egyre súlyosabb szövetséges bombázása lassan aláásta a légierő és parancsnoka mítoszát.

Göring megítélése Hitler szemében fokozatosan romlott. Sztálingrádnál megígérte, hogy a Luftwaffe képes lesz légi úton ellátni a bekerített 6. hadsereget, de a vállalkozás katasztrofális kudarcba fulladt. Ahogy Németország fölött egyre gyakrabban jelentek meg amerikai és brit bombázók, a Führer mind kevésbé hitt annak az embernek az ígéreteiben, aki korábban a német égbolt sérthetetlenségével dicsekedett.

A Harmadik Birodalom vezetői között közben új hatalmi központok emelkedtek fel. Martin Bormann egyre jobban ellenőrizte Hitlerhez a hozzáférést, Heinrich Himmler hatalma tovább nőtt, Albert Speer pedig a haditermelés irányítójaként vált nélkülözhetetlenné. Göring címei és rangjai megmaradtak, tényleges politikai súlya azonban egyre kisebb lett.

A változást ő maga is érzékelte. Egyes kortársak szerint az utolsó háborús években gyakran visszahúzódott, egyre kevesebb energiával foglalkozott a birodalom ügyeivel, és időnként olyan ember benyomását keltette, aki már nem hisz a győzelemben. Luxusélete és gyógyszerhasználata különösen élesen ütközött azzal a nyomorral, amelyet a bombázások és a háború a német lakosságra mértek.

Mégsem tűnt el teljesen. Rangja, neve és Hitler korábbi rendelkezései miatt továbbra is ő maradt az egyik olyan személy, akinek egy hatalmi vákuumban döntő szerepe lehetett. És amikor 1945 áprilisában Hitler Berlin föld alatti bunkerében egyre jobban elszakadt a külvilágtól, egyszer csak valóban felmerült a kérdés, amelyet Göring több mint egy évtizeden át igyekezett nyitva tartani. A kérdés egyszerűen hangzott, de az egész hatalmi rendet érintette: mi történik, ha Hitler már nem képes kormányozni?

A válasz végül nem Göring felemelkedését, hanem bukását hozta el. De ez a bukás különös módon felszabadította őt egy olyan kötöttség alól, amely addig egész politikai életét meghatározta: Nürnbergnél már nem kellett Hitler kegyéért versengenie, és nem kellett úgy tennie, mintha a Führer minden döntése helyes lett

volna.

A fogságban ismét önálló szereplőként kezdte látni magát. A Harmadik Birodalom eltűnt körülötte, de Hermann Göring még nem mondott le arról, hogy saját történetének főszereplője maradjon.

2. fejezet - Az utolsó távirat

1945 áprilisának második felében a Harmadik Birodalom már csak térképeken létezett egységes államként. Nyugatról amerikai és brit csapatok nyomultak Németország belseje felé, keleten a Vörös Hadsereg elérte Berlint, és azok a parancsok, amelyeket Hitler bunkeréből kiadott, gyakran olyan hadosztályokra vonatkoztak, amelyek már nem léteztek vagy nem voltak képesek végrehajtani őket. A birodalmi vezetés szétszóródott, és a hatalom addigi rendje néhány nap alatt felbomlott.

Göring ekkor a bajor Alpok térségében tartózkodott. Hitler korábban elhagyta Berghofját, és Berlinbe ment, miközben Göring a déli vezetési központ környékén maradt. A két férfi közötti kapcsolat addigra már messze volt a régi bizalomtól, de Göring továbbra is azzal számolhatott, hogy a korábbi utódlási rendelkezéseknek lehet jelentőségük.

Április 22-én Hitler a bunkerben olyan dühkitörést produkált, amely még környezetének tagjait is megrázta. Először ismerte el nyíltan, hogy a háború elveszett, és közölte, hogy Berlinben marad, majd öngyilkosságot követ el. A hír különböző csatornákon eljutott Karl Kollerhez, a Luftwaffe vezérkari főnökéhez, aki személyesen indult délre, hogy tájékoztassa Göringet.

A helyzet jogilag és politikailag egyaránt zavaros volt. Hitler évekkel korábban olyan rendelkezést adott ki, amely Göringet jelölte ki utódjául arra az esetre, ha ő cselekvőképtelenné válna. Most maga mondta ki, hogy Berlinben akar meghalni, és úgy tűnt, többé nem képes a birodalom egészének vezetésére.

Göring azonban tudta, hogy egyetlen rossz lépés árulásnak tűnhet. Nem egyszerűen kihirdette magát Hitler utódjának, hanem táviratot küldött Berlinbe, amelyben lényegében arra kért választ, hogy életbe lépett-e az a korábbi rendelkezés, amelynek alapján átveheti a vezetést. Határidőt is szabott: ha meghatározott időpontig nem kap választ, abból azt fogja feltételezni, hogy Hitler elveszítette cselekvőképességét.

A szöveg óvatosnak készült, de Berlinben másként olvasták. Martin Bormann, aki az utolsó hónapokban

szinte teljesen ellenőrizte Hitlerhez a hozzáférést, lehetőséget látott arra, hogy végleg leszámoljon régi riválisával. Úgy állította be a táviratot, mint Göring kísérletét a hatalom átvételére, miközben Hitler még életben van.

A bunkerben ülő Führer számára ez az értelmezés tökéletesen illeszkedett ahhoz az összeomló világhoz, amelyben minden katonai kudarcot és minden engedetlenséget személyes árulásként érzékelt. Göringből, aki hosszú éveken át a legközelebbi társai közé tartozott, néhány óra alatt áruló lett. Hitler megfosztotta tisztségeitől, és elrendelte letartóztatását.

A történetben volt valami kegyetlenül ironikus. Göring nem puccsot szervezett, és nem készített fegyveres összeesküvést Hitler ellen. Éppen azokra a korábbi rendelkezésekre próbált támaszkodni, amelyekkel Hitler maga biztosította számára az utódlást, mégis ezzel veszítette el azt a pozíciót, amelynek megőrzéséért egész életében dolgozott.

Az SS emberei őrizetbe vették Göringet és környezetét. A birodalmi marsall néhány nap alatt megtapasztalhatta, milyen gyorsan tűnik el a hatalom, ha az azt biztosító rendszer megszűnik működni.

Egyenruhái, rangjai és címei papíron még létezhettek, de már nem volt mögöttük olyan állam, amely engedelmeskedett volna neki.

Hitler április 29-én politikai végrendeletében végleg kizárta Göringet az utódlásból. Másnap öngyilkosságot követett el, és ezzel megszűnt az a személyes kapcsolat, amely Göring egész politikai pályáját meghatározta. A férfi, aki valaha Hitler kijelölt utódja volt, nem a birodalom élére került, hanem egy összeomló rezsim félreállított vezetőjeként várta a háború végét.

A déli térségben azonban még napokig nem volt világos, pontosan ki kinek parancsol. A Németországot átszelő frontok, megszakadt kommunikációs vonalak és egymásnak ellentmondó parancsok világában Göring helyzete is gyorsan változott. Rövidesen kiszabadult őrizetéből, és ismét maga próbálta meghatározni következő lépését.

Ekkor született meg benne az elképzelés, amely később különös fényt vetett amerikai fogságának első napjaira. Göring nem egyszerűen meg akarta adni magát. Azt hitte, hogy a győztes nyugati hatalmak egykori német államférfiként fognak vele tárgyalni.

A gondolat első látásra képtelennek tűnhet, de az ő szemszögéből volt benne bizonyos logika. Hitler halott volt, Himmler önálló békekísérlete kudarcot vallott, Goebbels szintén öngyilkosságot követett el, a birodalom vezetői szétszóródtak. Göring pedig még mindig úgy tekintett magára, mint a náci vezetés legismertebb túlélő tagjára, aki személyesen ismert számos külföldi politikust és diplomatát.

Nem értette, vagy nem akarta megérteni, hogy a szövetségesek szemében éppen ez teszi őt különösen fontos háborús bűnössé. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia nem tárgyalópartnerként kereste a Harmadik Birodalom vezetőit, hanem azért, hogy őrizetbe vegye őket és felelősségre vonja őket. Göring fejében azonban a világ még egy rövid ideig a régi diplomácia szabályai szerint működött.

Május 6-án üzenetet küldött Karl Dönitznek is, aki Hitler végrendelete alapján az új államfő lett. A birodalom katonai összeomlása ekkor már visszafordíthatatlan volt: Olaszországban a német erők kapituláltak, északnyugaton Montgomery előtt tették le a fegyvert, délen pedig szintén egymást követték a megadások. Göring levelei egy olyan állam nevében születtek, amely gyakorlatilag már nem létezett.

Másnap embere két nyílt levéllel indult az amerikai vonalak felé. Az egyik a legközelebbi amerikai parancsnoknak szólt, és személyes védelmet kért Göring számára. A másikat Dwight D. Eisenhowernek címezte, akitől személyes találkozót remélt.

A levél hangja sokat elárult arról, hogyan gondolkodott Göring ezekben a napokban. Nem úgy viselkedett, mint egy bujkáló menekült, aki retteg attól, hogy elfogják, hanem mint egy legyőzött hatalom képviselője, aki tárgyalási csatornát keres a győztes félhez. Egy olyan Európa képét őrizte fejében, amelyben a háborúk után a vezetők asztalhoz ülnek egymással, és a legyőzött állam főemberei valamilyen módon részt vesznek a következő rend kialakításában.

Eisenhower azonban nem akart vele „férfi a férfival” találkozni. A szövetséges főparancsnok számára Göring nem egy másik állam képviselője, hanem a legfontosabb elfogandó náci vezetők egyike volt. A különbség a két szemlélet között rövidesen olyan látványosan mutatkozott meg, hogy még az amerikai hadvezetésnek is közbe kellett avatkoznia.

Göring ekkor még nem tudta, hogy élete utolsó másfél éve lényegében erről a félreértésről fog szólni. Újra és

újra megpróbál majd politikai szereplőként fellépni, miközben az amerikaiak egyre következetesebben fogolyként kezelik. Amikor pedig Nürnbergben végleg világossá válik számára, hogy nem ő szabja meg a szabályokat, már csak egyetlen terület marad, ahol megpróbálhatja visszaszerezni az irányítást: a saját halála.

3. fejezet - Megadja magát Amerikának

1945. május 8-án Európában véget ért a háború. A német kapituláció híre azonban nem jelentette azt, hogy a kontinens egyik pillanatról a másikra visszatért volna a béke rendezett viszonyai közé. Milliók voltak úton, hadseregek mozogtak, fogolytáborok teltek meg, egykori náci vezetők próbáltak elrejtőzni, és a győztes hatalmak külön egységei keresték azokat, akiket politikai, katonai vagy büntetőjogi szempontból fontosnak tartottak.

Göring éppen az ellenkezőjét tette annak, amit sok egykori társa. Nem hamis nevet keresett, nem polgári ruhában próbált eltűnni valamelyik alpesi faluban, hanem azt igyekezett elérni, hogy az amerikaiak pontosan tudják, hol találják. Számára az elfogás nem menekülési tervének kudarca volt, hanem tudatos választás.

Az amerikai 36. gyaloghadosztály emberei végül megtalálták a kapcsolatot hozzá. Göring Zell am See térségében került Robert J. Stack tábornok embereinek kezére, majd Kitzbühelbe vitték. A találkozás első órái szinte groteszk módon nem hasonlítottak ahhoz, ahogyan később Nürnberg egyik fővádloztját kezelték.

Az amerikai katonák közül sokan kíváncsiak voltak rá. Hermann Göring neve évek óta szerepelt az újságokban, fényképe ott volt a propagandaanyagokban, és a szövetséges katonák számára olyan figurának számított, akit addig csak a náci vezetés távoli, szinte mitikus alakjaként ismertek. Most egyszer csak előttük állt, és hajlandó volt beszélni, fényképezkedni, sőt jókedvű társalgást folytatni velük.

Készültek olyan fényképek, amelyeken Göring amerikai tisztak társaságában látható, és az első fogadtatás túlságosan udvariasnak bizonyult ahhoz, hogy a szövetséges főparancsnokság elégedett legyen vele. A hírek eljutottak Eisenhowerhez, aki nem akarta, hogy a Harmadik Birodalom egyik legfontosabb vezetőjének elfogása baráti találkozásnak tűnjék. Parancs érkezett: Göringet egyszerű hadifogolyként kell kezelni.

Ez volt az első komoly jel arra, hogy saját helyzetét alapvetően félreértette. Azt remélte, hogy személyesen találkozhat Eisenhowerrel, és talán a német helyzetről, a Szovjetunióról vagy Európa jövőjéről beszélhet vele. Ehelyett fokozatosan azt tapasztalta, hogy a legfelsőbb szövetséges vezetők nem kíváncsiak politikai szolgálataira.

A fogság kezdetének részletei azért fontosak a későbbi ciánrejtély szempontjából is, mert Göring nem üres kézzel érkezett az amerikaiakhoz. Jelentős mennyiségű személyes holmi vette körül, és különösen feltűnő volt gyógyszerkészlete. Hosszú éveken át nagy mennyiségben fogyasztott parakodeint, és a háború végére hatalmas készletet halmozott fel belőle.

A fogvatartók számára ez egészségügyi és biztonsági kérdést is jelentett. Nem lehetett egyszerűen meghagyni nála mindazt, amit magával hozott, ezért tárgyait átvizsgálták, gyógyszereit pedig fokozatosan ellenőrzés alá vonták. Későbbi visszaemlékezésekből tudjuk, hogy még Göring környezetének tagjai is igyekeztek megszabadulni a tabletták egy részétől, nehogy az amerikaiak előtt nyilvánvalóvá váljon, milyen elképesztő mennyiséget tartott magánál.

E ponton azonban óvatosnak kell lennünk. A későbbi öngyilkosság ismeretében csábító minden koffert, neszesszert és gyógyszeres üveget úgy szemlélni, mintha már most a cián nyomát keresnénk bennük. A történeti nyomozás egyik legnagyobb veszélye éppen az, hogy a végkifejlet ismeretében olyan jelentőséget tulajdonítunk korai részleteknek, amelyet azok akkor még nem feltétlenül hordoztak.

Azt viszont biztosan tudjuk, hogy a náci vezetésben a ciánkapszula korántsem számított ismeretlen eszköznek. A Harmadik Birodalom összeomlásakor több vezető készült arra, hogy elfogás helyett öngyilkosságot kövessen el, és Heinrich Himmler is ciánkapszulával vetett véget életének brit fogságban. Göring tehát olyan politikai és katonai körből érkezett, ahol a méreg mint végső menekülési lehetőség nagyon is jelen volt.

Az amerikaiak először Augsburgba vitték. Itt már jóval szigorúbb bánásmódban részesült, bár még mindig maradtak olyan pillanatok, amikor tisztek kíváncsiságból vagy társasági ösztönből hajlandók voltak vele beszélgetni. Göring ilyenkor felélénkült, és elővette régi társasági modorát, mintha néhány pohár ital és egy jó beszélgetés erejéig még mindig a háború előtti diplomáciai világban járna.

Május 11-én újságírók elé is került. A sajtófigyelem szemmel láthatóan jól esett neki, és készségesen magyarázta a háború történetét, Hitler hibáit és a német vezetés döntéseit. Már ekkor megjelent az a szerep, amelyet később Nürnbergben tökéletesített: a bennfentes, aki hajlandó feltárni a rendszer működését, de közben ügyel arra, hogy saját felelősségét relativizálja.

Augsburgban azonban egyre nyilvánvalóbb lett számára, hogy Eisenhower nem fogja fogadni. A nagy politikai találkozás elmaradt, és Göring lassan kénytelen volt elfogadni, hogy nem partner, hanem fogoly. Május 21-én újabb útra indították, ezúttal Luxemburg felé.

Úti célja a Mondorf-les-Bains melletti Palace Hotel volt. A békeidőkben elegáns szálloda ekkorra minden fényűzését elveszítette, ablakait, szobáit és folyosóit katonai börtönné alakították. Az amerikaiak találó nevet adtak neki: Camp Ashcan, vagyis nagyjából „Szemétláda”.

A név többet jelentett egyszerű katonai humornál. Ide gyűjtötték össze a Harmadik Birodalom egykori vezetőit, minisztereit, katonai parancsnokait és főtisztviselőit, azokat az embereket, akik néhány hónappal korábban

még milliók életéről döntöttek. A szálloda falai között rangjaik elvesztették jelentőségüket, és a náci állam hierarchiája egyre inkább fogolyközösséggé változott.

Göring május 21-én érkezett Mondorfba. Burton Andrus később úgy emlékezett rá, mint feltűnően elhízott, gyógyszerekkel megrakott emberre, aki egyáltalán nem hasonlított arra a határozott politikusra, akit a híradófelvételekről ismertek. Testsúlya körülbelül 127 kilogramm lehetett, és hatalmas mennyiségű parakodeint vitt magával.

A fogvatartók rögtön hozzáláttak ahhoz, hogy megfosszák régi életének kellékeitől. Nemcsak rangját és politikai hatalmát veszítette el, hanem azokat a gyógyszereket, étkezési szokásokat és személyes privilégiumokat is, amelyekhez hosszú éveken át hozzászokott. Szabályozott étrendet kapott, és gyógyszeradagját fokozatosan csökkentették.

Az amerikaiak azt hitték, hogy ezzel megtörik. Valójában az ellenkezője történt.

A következő hónapokban Göring lefogyott, megszabadult gyógyszerfüggőségének jelentős részétől, és szellemi állapota látványosan javult. Mire Nürnbergbe vitték, nem a májusban elfogott, puffadt és fáradt férfi

állt előttük, hanem ismét gyors észjárású, rendkívüli memóriájú, magabiztos politikai küzdő.

Az amerikai fogság tehát paradox módon éppen azt az embert adta vissza neki, akit a háború utolsó éveiben részben eltakartak. Ez a változás hamarosan nemcsak az öröknek és pszichiátereknek tűnt fel, hanem fogolytársainak is.

A Harmadik Birodalom eltűnt. Göring azonban néhány hét alatt új közönséget és új színpadot talált magának.

II. rész

A foglyok kastélya

4. fejezet - Camp Ashcan

A luxemburgi Mondorf-les-Bains a háború előtt nem olyan hely volt, amelyet bárki a Harmadik Birodalom bukásával kapcsolt volna össze. Gyógyfürdőjéről, szállodáiról és nyugodt környezetéről ismert kisvárosként egészen más világot képviselt, mint Berlin hatalmi központjai vagy a keleti front pusztítása. 1945 tavaszán azonban a Palace Hotel köré szögesdrót került, fegyveres őrök jelentek meg, és a szálloda vendégekönyvét felváltotta a hadifoglyok nyilvántartása.

A hely kiválasztása tudatos volt. Az amerikaiak olyan létesítményt kerestek, ahol egyetlen helyre gyűjthetik össze a náci rendszer vezető személyiségeit, elszigetelhetik őket a külvilágtól, ugyanakkor kihallgathatják és megfigyelhetik őket. A szálloda alkalmasnak bizonyult arra, hogy gyorsan biztonságos táborrá alakítsák, és viszonylagos elszigeteltsége megnehezítette a külső kapcsolatfelvételt.

A luxusnak azonban nyoma sem maradt. A berendezés jelentős részét eltávolították, a foglyok egyszerű körülmények között éltek, és az amerikaiak ügyeltek

arra, hogy ne érezzék magukat vendégnek. Az épület hivatalos megjelölése Central Continental Prisoner of War Enclosure No. 32 lett, a katonák azonban sokkal rövidebb és kifejezőbb nevet használtak: Ashcan.

A név szinte tökéletesen kifejezte a hely történelmi szerepét. Európa néhány hónappal korábban még rettegett embereit gyűjtötték egyetlen épületbe, mintha a szétesett birodalom politikai roncsait hordták volna össze. Miniszterek, tábornokok, pártvezetők és diplomaták ültek ugyanazokban a szobákban, ugyanazokat a katonai adagokat ették, és ugyanazoktól az amerikai őröktől kértek engedélyt a legegyszerűbb dolgokhoz is.

Göring érkezése azonban már az első napokban megmutatta, hogy a rangok eltörlése nem jelenti automatikusan a régi hierarchia megszűnését. A foglyok között ott volt Joachim von Ribbentrop egykori külügyminiszter, Wilhelm Keitel vezértábornagy, Alfred Jodl, Karl Dönitz és a rendszer több más jelentős alakja. Mindannyian másként reagáltak vereségükre, és sokan fizikailag vagy pszichológiailag is összeomlottak.

Göring nem tartozott közéjük. Érkezésekor ugyan rossz fizikai állapotban volt, de magatartásában már

ekkor felismerhető volt az a magabiztosság, amely később Nürnbergben teljesedett ki. Figyelte a többieket, beszélgetett velük, tréfálkozott, és hamarosan ismét olyan szerepet kezdett betölteni, mintha természetes volna, hogy a német foglyok közösségének ő áll az élén.

Az amerikai kihallgatók kezdetben elsősorban információforrásként tekintettek a tábor lakóira. A háború utáni első hónapokban rengeteg olyan kérdésre keresték a választ, amelyet a zsákmányolt dokumentumok önmagukban nem tudtak megmagyarázni. Hogyan születtek Hitler döntései, milyen viszonyok uralkodtak a náci vezetésen belül, ki mit tudott a megszállt területeken elkövetett bűncselekményekről, és mely intézményeknek milyen szerepük volt a háborúban?

Göring számára ezek a beszélgetések eleinte lehetőséget jelentettek. Szeretett magyarázni, pontosítani, történeteket mesélni és kijavítani azokat, akik szerint nem értették megfelelően a Harmadik Birodalom működését. Számos amerikai és brit tiszt számára valóban rendkívüli élmény lehetett közvetlenül kérdezni azt az embert, aki hosszú időn át Hitler egyik legfontosabb munkatársa volt.

Ám minél mélyebbre ástak a kihallgatók, annál inkább megváltozott a helyzet. Göring lassan felismerte, hogy kérdezői nem történelmi kíváncsiságból gyűjtik az adatokat. A dokumentumok, a gazdasági döntések, a megszállási politika, a zsidóüldözés és a háborús tervek egyre sűrűbb hálót vontak köré.

A fogoly, aki májusban még Eisenhowerrel akart tárgyalni, nyárra kezdte megérteni, hogy hamarosan vádlott lesz. Az a tudás, amelyet politikai tőkének gondolt, most bizonyítékká változhatott ellene. Göring ennek ellenére nem zárkozott el, hanem új stratégiát alakított ki: beszélni fog, de úgy, hogy közben mindig ő határozza meg a történet értelmezési keretét.

Camp Ashcan ezért nem egyszerű előszobája volt Nürnbergnek. Itt kezdődött Göring utolsó politikai szerepe, amelyben már nem rendelkezett hadsereggel, minisztériummal vagy rendőrséggel, csupán szavakkal, emlékezettel és személyes tekintéllyel. Ezekkel azonban meglepően hatékonyan tudott bánni.

Közben az amerikai orvosok egy másik Göringgel foglalkoztak: nem a politikussal, hanem a beteggel. Testsúlya, gyógyszerfüggősége és általános állapota miatt olyan kezelésre szorult, amely rövid idő alatt

látványos változást hozott. A parakodein adagját fokozatosan csökkentették, diétára fogták, és hónapok alatt mintegy huszonöt-harminc kilogrammot fogyott.

A folyamat nem volt teljesen problémamentes. Az elvonás időnként kellemetlen tünetekkel járt, és Göring számára a gyógyszerek nem csupán fájdalomcsillapítók voltak, hanem hosszú évek alatt kialakult mindennapi szokás részei. Douglas Kelley amerikai pszichiáter azonban arra jutott, hogy a függőség nem rombolta le tartósan Göring intellektuális képességeit.

Éppen ellenkezőleg, ahogy fizikai állapota javult, egyre világosabbá vált, milyen veszélyesen összeszedett ellenféllel lesz dolguk Nürnbergben. Emlékezete kiváló volt, gyorsan felismerte a kérdések mögötti szándékot, és szinte élvezte, ha vitába szállhatott kihallgatóival. A férfi, akiről néhány héttel korábban azt hihették, hogy a gyógyszerek és a vereség megtörték, újra megtalálta régi energiájának egy részét.

Ez a változás a fogolyközösségre is hatott. Sok egykori náci vezető bizonytalan volt abban, hogyan viselkedjen, mit valljon be, és milyen kapcsolatot vállaljon Hitler rendszerével. Göring viszont viszonylag korán kialakította álláspontját: nem fog megtagadni mindent,

amit tett, és nem fog úgy tenni, mintha semmi köze nem lett volna a rezsimhez.

Ez nem jelentette a felelősség vállalását. Sokkal inkább azt a stratégiát választotta, hogy a náci államot történelmi és politikai rendszerként magyarázza, miközben saját döntéseit állami szükségszerűségként, hazafias kötelességként vagy Hitler parancsaiként mutatja be. A módszer később a tárgyalóteremben is működött: nem menekült minden tény elől, hanem igyekezett ő maga értelmezni őket.

A többiek közül sokan ösztönösen hozzá kezdtek igazodni. Egyesek tisztelték, mások féltek tőle, megint mások ellenszenvvel figyelték, de nehéz volt figyelmen kívül hagyni. A régi birodalmi hierarchia ugyan hivatalosan megszűnt, a személyes tekintély azonban túlélte a kapitulációt.

Az amerikaiak ezért egy különös problémával találták szembe magukat. Egyfelől Göring együttműködő fogolynak tűnt, aki készségesen beszélt, fegyelmezetten viselte az új körülményeket, és nem produkált látványos pszichés összeomlást. Másfelől éppen ez a stabilitás tette képessé arra, hogy fogolytársaira továbbra is befolyást gyakoroljon.

Nürnbergben később megpróbálják majd megtörni ezt a hatalmat. Elkülönítik egymástól a vádlottakat, ellenőrzik beszélgetéseiket, pszichológusok figyelik őket, és a tárgyalóteremben mindegyiküknek külön ügyvéddel kell védekeznie. Göring azonban még ott is újra és újra megtalálja a módját annak, hogy éreztesse jelenlétét.

Camp Ashcanban kezdődött az a folyamat, amelynek végére a legyőzött birodalmi marsall sajátos módon ismét vezetővé vált. Már nem volt mögötte légierő, rendőrség vagy miniszteri apparátus, mégis megmaradt valamije, amit a fogvatartók nem tudtak egyszerű motozással elvenni tőle: a másokra gyakorolt hatalma. Ennek Nürnbergben még komoly jelentősége lesz.

5. fejezet - A függőség fogságában

Amikor Hermann Göring amerikai fogságba került, a róla kialakult első benyomás aligha emlékeztetett arra a magabiztos politikusra, aki éveken át a Harmadik Birodalom második emberének számított. Feltűnően elhízott volt, arca puffadtnak tűnt, mozgása nehézkessé vált, és fogvatartói hamar rájöttek, hogy mindennapjai hosszú ideje nagy mennyiségű gyógyszer köré szerveződtek. Az amerikai orvosok számára Göring nemcsak háborús fogoly, hanem különleges egészségügyi

eset is lett, akit úgy kellett kezelésbe venniük, hogy közben egyetlen pillanatra sem feledkezhettek meg politikai és biztonsági jelentőségéről.

A gyógyszerfüggőség története évtizedekkel korábban kezdődött. Az 1923-as müncheni sörpuccs során Göring súlyosan megsebesült, amikor lövés érte a csípője és lágyéka környékét. A fájdalom enyhítésére morfiumot kapott, és hamarosan olyan függőség alakult ki nála, amelyet később többször is kezelni kellett. Élete különböző szakaszaiban sikerült visszaszorítania a klasszikus morfium használatát, de a gyógyszerekhez való kötődése megmaradt. A háború utolsó éveiben már nagy mennyiségben szedett parakodeint, egy kodeinszármazékot tartalmazó készítményt, amelyet részben fájdalomcsillapítóként, részben megszokásból használt.

Az amerikaiak megdöbbenésére Göring hatalmas készlettel érkezett. A visszaemlékezésekben eltérő számok szerepelnek, de abban nincs lényeges vita, hogy több ezer tablettáról lehetett szó. A készlet önmagában is árulkodott arról, mennyire szerves részévé vált a gyógyszer a mindennapjainak. Göring nem alkalomszerűen vett be egy-egy szemet, hanem napi adagját hosszú időn át olyan szinten tartotta, amely

orvosi felügyelet nélkül komoly függőséghez vezetett.

A fogvatartók előtt két lehetőség állt. Vagy egyik napról a másikra megvonják tőle a szert, vállalva az elvonási tünetek és az esetleges egészségügyi komplikációk kockázatát, vagy ellenőrzött módon, fokozatosan csökkentik a mennyiséget. Végül az utóbbi megoldást választották. Göring nem örült a korlátozásnak, de meglepően kevés ellenállást tanúsított. A körülötte lévő orvosok azt tapasztalták, hogy miközben szeretne hangsúlyozni saját testi panaszait, nagyon is tudatában volt annak, milyen benyomást kelt fogvatartóiban.

A változás néhány hét alatt látványossá vált. Testsúlya gyorsan csökkent, arcának puffadtsága enyhült, mozgása könnyebbé vált, és egyre aktívabban vett részt a tábor életében. A gyógyszeradag mérséklésével párhuzamosan szellemi teljesítménye is javult. A kihallgatók és az orvosok egyaránt észrevették, hogy Göring figyelme összeszedettebb lett, emlékezete megbízhatóbbnak tűnt, és gyorsabban reagált a kérdésekre.

Douglas Kelley számára ez különösen érdekes tapasztalat volt. Az amerikai pszichiáter azt próbálta megérteni, vajon a náci vezetők személyisége mutat-e

olyan közös pszichopatológiai sajátosságokat, amelyek magyarázhatják tetteiket. Göring az első pillanattól különleges helyet foglalt el vizsgálataiban, mert sem értelmi fogyatékos, sem nyilvánvaló pszichózis, sem olyan súlyos személyiségzavar nem mutatkozott nála, amely egyszerű magyarázatot adott volna politikai pályájára.

Ez a felismerés kényelmetlenebb volt annál, mintha az orvosok egyszerűen örültek minősíthették volna. Göring intelligens, tájékozott és alkalmazkodó embernek bizonyult, aki pontosan értette saját helyzetét, és képes volt felmérni beszélgetőpartnerei szándékait. A kihallgatások során ritkán veszítette el a fonalat, gyorsan felismerte az ellentmondásokat, és gyakran saját kérdésekkel vagy történetekkel próbálta átvenni a beszélgetés irányítását.

A fizikai átalakulás ezért politikai jelentőséget is kapott. A májusban elfogott, elhízott és gyógyszerektől függő Göring talán kevésbé tűnt veszélyesnek, mint az az ember, aki nyár végére készült a közelgő tárgyalásra. Fogvatartói bizonyos értelemben megerősítették őt: diétája, az ellenőrzött életmód és a gyógyszerek csökkentése olyan testi állapotot teremtett, amelyben szellemi képességeit ismét teljesebben tudta használni.

Göring maga is érzékelte ezt a változást. A fogyásra büszke volt, és szívesen beszélt arról, hogy újra jobban érzi magát. Ruhái egyre bővebbek lettek rajta, miközben viselkedésében fokozatosan visszatért az a magabiztos teatralitás, amely korábbi közéleti szerepléseit jellemezte. A fogság nem úgy törte meg, ahogyan sokan várhatták, hanem bizonyos szempontból felszabadította az utolsó háborús évek testi és politikai terhei alól.

Mindez nem jelentette azt, hogy a gyógyszerek kérdése lezárult volna. Az amerikaiak pontosan tudták, hogy egy olyan fogolynál, aki korábban nagy mennyiségű tablettát tartott magánál, minden gyógyszer potenciális biztonsági kockázat. Az orvosi kezelést ezért szigorúan ellenőrizték, és egyre inkább arra törekedtek, hogy semmilyen veszélyes anyag ne kerülhessen közvetlenül a foglyok birtokába.

A későbbi események ismeretében ez különös jelentőséget kap. Göring ugyanis már elfogásakor olyan ember volt, akinek személyes holmijai között gyógyszerek, fiolák és különféle apró tárgyak tömege szerepelt. A nürnbergi ciánrejtély későbbi vizsgálói ezért újra és újra visszatértek ahhoz a kérdéshez, vajon lehetett-e a mérég már 1945 májusában a birtokában, és ha igen, elrejtette-e úgy, hogy az amerikai ellenőrzések

során ne találják meg.

Egyelőre azonban a fogvatartók figyelmét nem a cián kötötte le, hanem egy másik probléma. Göring napról napra erősebb lett, egyre többet beszélt fogolytársaival, és mind határozottabban igyekezett megszabni, miként viszonyuljanak a múlthoz és a közelgő felelősségre vonáshoz. A gyógyszerfüggőség visszaszorítása után kiderült, hogy az amerikaiak nem egyszerűen egy egészségesebb foglyot kaptak, hanem egy olyan politikai szereplőt, aki a rácsok mögött is képes volt hatalmat építeni.

Ez a hatalom természetesen már egészen más természetű volt, mint korábban. Göringnek nem állt rendelkezésére minisztérium, rendőrség vagy légierő, és egyetlen parancsát sem kellett hivatalból végrehajtani. Mégis gyorsan felismerte, hogy a fogolyközösség bizonytalanságában a tekintély, a humor, a határozottság és a közös múlt értelmezésének képessége önmagában is politikai erővé válhat. Mondorfban kezdte el felépíteni azt a szerepet, amely Nürnbergben teljesedik majd ki, amikor az egykori birodalmi marsall újra a vádlottak informális vezetőjévé válik.

6. fejezet - Göring visszaveszi a hatalmat

A Harmadik Birodalom vezetői 1945 tavaszán nemcsak országukat, hivatalukat és társadalmi rangjukat veszítették el. Egész addigi világuk omlott össze, és ezzel együtt az a hierarchia is, amely éveken át meghatározta viszonyukat egymáshoz. A miniszterből fogoly lett, a vezértábornagyból nyilvántartási szám, a pártvezetőből olyan ember, akinek egy amerikai őrtől kellett engedélyt kérnie, ha ki akart menni a mosdóba.

Ez a zuhanás különbözőképpen hatott rájuk. Egyesek még mindig Hitlerhez és a rendszerhez kötötték önazonosságukat, mások hirtelen távolodni kezdtek korábbi nézeteiktől, megint mások azt igyekeztek bizonyítani, hogy mindig is csak szakemberek vagy katonák voltak. A vereség után gyorsan elkezdődött a felelősség átrendezése, és mindenki azon gondolkodott, mennyit érdemes bevallania abból, amit tett vagy tudott.

Göring más utat választott. Nem tagadta meg látványosan Hitlert, és nem próbálta úgy beállítani magát, mintha jelentéktelen szereplő lett volna. Tudta, hogy ezt senki sem hinné el. Neve, rangja, dokumentumokban rögzített döntései és a róla készült felvételek lehetetlenné tették, hogy a rendszer perifériájára helyezze önmagát.

Ehelyett arra törekedett, hogy a történetet ő maga magyarázza el. A náci államot politikai rendszerként, a háborút hatalmi konfliktusként, saját tevékenységét pedig egy vesztes állam vezetőjének döntéseiként próbálta bemutatni. Nem azt állította, hogy semmi köze nem volt a rendszerhez, hanem azt, hogy a győztesek egy legyőzött kormány tagját akarják bűnözőként elítélni.

Ez az értelmezés több fogolytárs számára vonzó volt. Ha Göring logikáját elfogadták, akkor saját felelősségük is más fénybe kerülhetett. A háború előkészítése, az agresszió, a megszállások és a terror helyett lehetett állami kötelességről, katonai engedelmességről vagy nemzetközi hatalmi küzdelemről beszélni. Az egykori vezetők számára ez nem pusztán jogi stratégia volt, hanem lehetőség arra is, hogy fenntartsanak valamit korábbi önbecsülésükből.

Göring közösségi szerepét személyisége is erősítette. Sok fogolytársával ellentétben nem zárkózott magába, nem panaszkodott folyamatosan, és nem mutatott állandó félelmet. Tréfálkozott, történeteket mesélt, utánozta korábbi kollégáit, és nemritkán még őrei számára is szórakoztató társaságnak bizonyult. Képessége arra, hogy a legsúlyosabb helyzetet is humorral kezelje, tekintélyt adott neki azok között, akik

hónapok óta bizonytalanságban éltek.

A humor azonban nem jelentett könnyedséget. Göring pontosan figyelte, ki mit mond, hogyan reagál a kihallgatásokra, és miként változik a foglyok közötti hangulat. A táborban fokozatosan újra megjelent körülötte egyfajta informális udvar, amelynek tagjai beszámoltak neki saját tapasztalataikról, meghallgatták véleményét, és gyakran hozzá igazították álláspontjukat.

Az amerikaiak észrevették ezt. A foglyok együttes elhelyezése kihallgatási szempontból hasznos volt, mert könnyebb volt őket őrizni és vizsgálni, ugyanakkor lehetőséget teremtett arra is, hogy összehangolják történeteiket. Ha szabadon beszélhettek egymással, akkor megbeszélhették, milyen kérdésekre mit válaszoltak, hol vannak a veszélyes pontok, és melyikük milyen dokumentumokról tud.

Göring különösen alkalmas volt arra, hogy ilyen koordináló szerepet töltsön be. Évtizedes politikai tapasztalata, kiváló memóriája és a náci vezetés működéséről szerzett ismeretei messze meghaladták számos fogolytársáét. Ha valaki nem tudta, hogyan viszonyuljon egy kérdéshez, Göringnek szinte mindig volt rá magyarázata.

Ez a viszony természetesen nem jelentett egységet. A régi sérelmek, rivalizálások és személyes ellenszenvek nem tűntek el a vereséggel. Ribbentrop és Göring között korábban is volt feszültség, Speer egyre inkább saját utat keresett, a katonai vezetők pedig sokszor lenézték a párt politikusait. A közös fogság mégsem szüntette meg a különbségeket, inkább új formában hozta felszínre őket.

Göring számára különösen fontos volt, hogyan értelmezik Hitlert. Nem vált a Führer kritikátlan védelmezőjévé, hiszen a háború utolsó napjaiban maga is megtapasztalta Hitler bizalmatlanságát és dühét. Ugyanakkor nem volt hajlandó egyszerűen elhatárolódni tőle csak azért, mert a rendszer összeomlott. Ezt gyengeségnek és oportunizmusnak tartotta.

Ez az álláspont később komoly konfliktushoz vezetett Albert Speerrel. Speer Nürnbergben részben arra építette védekezését, hogy elismerte a rendszer bűneinek bizonyos részét, és személyes felelősségről is beszélt, még ha ennek határait nagyon gondosan is választotta meg. Göring szemében ez árulás volt, mert megbontotta a vádlottak közös frontját, és morális alapot adott a szövetségesek ítéletének.

Mondorfban azonban ez a törés még csak lassan alakult. A foglyok többsége ekkor még nem tudta pontosan, milyen bíróság elé kerül, milyen vádpontokat fogalmaznak meg ellenük, és mekkora büntetéssel kell számolniuk. Egyesek abban reménykedtek, hogy rövid internálás után hazatérhetnek, mások katonai bíróságtól tartottak, de kevesen értették a készülő nemzetközi per valódi jelentőségét.

Göring sem láthatta előre, milyen terjedelmű dokumentáció készül ellene. Abban azonban biztos lehetett, hogy a szövetségesek számára ő lesz az egyik legfontosabb vádlott. Hitler, Himmler és Goebbels halott volt, Martin Bormann holléte ismeretlennek számított, így a Harmadik Birodalom politikai vezetésének legmagasabb rangú, életben lévő és kézre került képviselője ő maradt.

Ez a tudat nemcsak aggodalmat, hanem furcsa büszkeséget is kelthetett benne. Göring egész életében szerette a rangot, a reprezentációt és a központi szerepet. Most ugyan vádlottként került reflektorfénybe, de még mindig ő volt az, akire mindenki figyelt. A világsajtó érdeklődése, az amerikai tisztek kérdései és fogolytársai reakciói mind azt erősítették benne, hogy történelmi szerepe még nem ért véget.

A fogvatartók egyre kevésbé osztották ezt a lelkesedést. Számukra Göring informális vezető szerepe biztonsági és kihallgatási problémává vált, ezért Nürnbergben már sokkal szigorúbb rendszert alakítottak ki. A vádlottak nem tölthették napjaikat közös társaságban, celláikat elkülönítették, kapcsolataikat ellenőrizték, és minden egyes fogoly mozgását pontos szabályok közé szorították.

A cél nem csupán a szökés megakadályozása volt. Az amerikaiak azt is el akarták érni, hogy a vádlottak ne alakíthassanak ki közös védekezési stratégiát, és ne gyakorolhassanak egymásra olyan befolyást, amely a tárgyalás menetét veszélyezteti. Göring miatt ez különösen fontosnak látszott, mert Mondorf megmutatta, milyen gyorsan képes új hierarchiát kialakítani maga körül.

Amikor eljött az indulás ideje, a fogolyközösség még nem tudta pontosan, mi vár rá. A Palace Hotel ideiglenes börtöne után egy sokkal szigorúbb világ következett, ahol minden ajtót őr vigyázott, minden mozdulatot figyeltek, és az öngyilkosság lehetőségét már a berendezés kialakításakor is számításba vették. Az amerikaiak úgy tervezték meg a nürnbergi rendszert, hogy egyetlen vádlott se dönthessen saját sorsáról a bíróság helyett,

Göring pedig hamar felismerte, hogy a következő csatáját már ebben a zárt világban kell megvívnia.

7. fejezet - Út Nürnbergbe

Nürnberg kiválasztása a per helyszínéül egyszerre volt gyakorlati és szimbolikus döntés. A város neve elválaszthatatlanul összekapcsolódott a náci rendszer történetével: itt rendezték a monumentális pártnapokat, amelyek díszletei között Hitler mozgalma saját erejét és egységét ünnepelte, és itt fogadták el 1935-ben azokat a faji törvényeket is, amelyek jogi alapot teremtettek a német zsidók kirekesztéséhez. Most ugyanebben a városban kellett bíróság elé állniuk a rendszer vezetőinek.

A háború azonban Nürnberget is romhalmazzá változtatta. A szövetséges bombázások súlyos pusztítást okoztak, egész utcák és lakónegyedek semmisültek meg, a közművek és az infrastruktúra jelentős része megsérült. A város mégis rendelkezett két olyan épületegyüttessel, amelyek a per számára döntő jelentőségűek voltak: az Igazságügyi Palota viszonylag épen maradt, közvetlenül mögötte pedig ott állt a börtön.

Ez logisztikai szempontból felbecsülhetetlen előnyt jelentett. A vádlottakat nem kellett naponta hosszú

útvonalon szállítani egy romos és nehezen ellenőrizhető városon keresztül. A börtönből zárt átjárón juthattak át a bíróság épületébe, így minimálisra csökkent a szökési, támadási vagy külső kapcsolatfelvételi lehetőség.

Az első foglyok 1945 nyarán érkeztek Nürnbergbe. Göringet és a fővádlottak jelentős részét augusztusban szállították át Mondorfból. Az út önmagában is újabb jelzése volt annak, hogy helyzetük végleg megváltozott. Camp Ashcan ugyan börtön volt, de bizonyos értelemben még mindig közös internálótáborként működött, ahol a foglyok találkozhattak és beszélgethettek egymással. Nürnbergben ezzel szemben már minden a közelgő per logikája szerint szerveződött.

A foglyok érkezésükkor átvizsgáláson estek át, személyes tárgyaikat ellenőrizték, majd kijelölt cellákba kerültek. A börtön berendezését tudatosan egyszerűsítették. A cellákból eltávolítottak minden olyan tárgyat, amely veszélyes lehetett, az őrök pedig folyamatos megfigyelést kaptak feladatul. A fogvatartottaknak pontosan meghatározott napi rendet kellett követniük, és a korábbi társasági élet lehetősége jelentősen beszűkült.

A börtön irányítását Burton C. Andrus ezredes vette át, aki különleges küldetesként tekintett feladatára. Nem egyszerűen arra kellett ügyelnie, hogy a vádlottak ne szökjenek meg. Azt is biztosítani kellett, hogy életben maradjanak addig, amíg a bíróság ítéletet nem hoz, és ha halálra ítélik őket, az ítéletet végre lehessen hajtani.

Ez nem volt magától értetődő. A náci vezetők közül több ismert személy öngyilkosságot követett el a birodalom összeomlásakor vagy közvetlenül utána. Hitler és Goebbels Berlinben halt meg saját döntéséből, Himmler pedig brit fogságban roppantott össze egy elrejtett ciánkapszulát. Az amerikaiaknak ezért minden okuk megvolt arra, hogy feltételezzék: a nürnbergi vádlottak között is akadnak olyanok, akik inkább maguk vetnének véget életüknek.

A biztonsági gondolkodás ennek megfelelően nem állt meg az ajtók és ablakok megerősítésénél. A cellákban még a legegyszerűbb tárgyakat is abból a szempontból vizsgálták, felhasználhatók-e önkárosításra. Borotvát csak ellenőrzött körülmények között lehetett használni, az evőeszközöket számon tartották, a gyógyszereket nem hagyták a foglyoknál, és még a szemüvegek vagy kisebb használati tárgyak is figyelmet kaptak.

Göring érkezésekor különösen fontos fogolynak számított. Rangja, politikai jelentősége és személyisége miatt mindenki tudta, hogy az ő esetében a legkisebb incidensnek is nemzetközi következménye lehet. Ha megszökne, ha külső segítséget kapna, vagy ha a per előtt öngyilkosságot követne el, az nem egyszerű börtönfegyelmi kudarcnak számítana, hanem a teljes nürnbergi vállalkozás hitelességét károsítaná.

Göring maga is gyorsan felmérte új környezetét. A cella szűkössége, a folyamatos figyelés és a szabályok merevsége éles ellentétben állt korábbi életével, még Camp Ashcan viszonylag lazább világával is. A férfi, aki Carinhall hatalmas termeiben minisztereket és külföldi vendégeket fogadott, most néhány négyzetméteren élt, ahol szinte minden mozdulata látható volt.

Mégsem omlott össze. A fogság számára újfajta színpaddá vált, amelyen immár nem reprezentatív egyenruhákkal vagy fényűző környezettel kellett hatást gyakorolnia, hanem beszélgetésekkel, gesztusokkal és jelenléttel. Ha találkozott fogolytársaival vagy pszichológusokkal, ugyanazt a magabiztosságot igyekezett sugározni, amelyet Mondorfban visszaszerzett.

Az amerikaiak azonban nem szándékoztak megengedni, hogy Nürnbergben is zavartalanul megszervezze saját udvarát. A vádlottak közötti érintkezést korlátozták, az őrök jelentették a szabálytalanságokat, a pszichológiai és orvosi személyzet pedig egyre részletesebb képet alkotott róluk. A börtön ettől kezdve egyszerre lett fogvatartási hely, megfigyelési tér és a történelmi per előszobája.

A rendszer első pillantásra szinte tökéletesnek látszott. Vastag falak, zárt ajtók, fegyveres őrök, folyamatos ellenőrzés és a foglyok minden személyes tárgyának szigorú felügyelete alkotta. Mindez arra szolgált, hogy a vádlottak ne tudjanak eltűnni, kapcsolatot tartani a külvilággal vagy önkezükkel véget vetni életüknek.

Néhány hónappal később azonban egyetlen haláleset elég lesz ahhoz, hogy kiderüljön: még ez a rendszer sem hibátlan. Robert Ley öngyilkossága után Andrus tovább szigorítja az őrzést, és a börtön valóságos laboratóriummá válik, amelyben minden mozdulatot az önkárosítás kockázata alapján értékelnek. Ez a biztonsági megszállottság teszi majd Göring utolsó éjszakájának eseményeit igazán érthetetlenné, mert 1946 októberére éppen nála kellett volna a legkisebbnek

lennie annak az esélynek, hogy halálos eszköz maradjon a birtokában.

8. fejezet - A börtön, ahonnan nem lehet megszökni

A nürnbergi börtön kívülről nem ígért különösebb rejtélyt. Masszív, komor épület volt, amelyet eleve arra terveztek, hogy az embereket bent tartsa, a háború után pedig az amerikai katonai hatóságok további biztonsági intézkedésekkel egészítették ki. A fővádlottakat az egyik cellaszárnyban helyezték el, ahol minden fogoly külön helyiséget kapott, és az őrzés rendszerét úgy alakították ki, hogy a lehető legkevesebb ellenőrizetlen pillanat maradjon.

A cellák egyszerűek voltak. Ágy, asztal, szék és a legalapvetőbb használati tárgyak alkották berendezésüket, miközben az őrök rendszeresen átvizsgálták a helyiségeket. Nem lehetett felesleges tárgyakat felhalmozni, és minden újonnan bekerülő holmit ellenőriztek. A foglyok személyes tulajdona csak szigorúan meghatározott keretek között maradhatott náluk, a veszélyesnek ítélt tárgyakat pedig elkobozták.

Az őrzés legfontosabb eleme a folyamatos megfigyelés volt. A cellaajtókba olyan nyílást építettek, amelyen

keresztül az őr közvetlenül láthatta a foglyot. A szolgálati előírások megkövetelték, hogy rendszeresen ellenőrizték, mit csinál, és még éjszaka sem engedték, hogy hosszabb időre teljesen eltűnjön szemük elől.

A világítást is ennek rendelték alá. A foglyok nem élvezhették azt a sötétséget, amelyben könnyebben elrejtettek volna valamilyen mozdulatot. Az éjszakai fény megkönnyítette az ellenőrzést, ugyanakkor pszichológiailag is megterhelővé tette a fogságot. A cella akkor sem vált valóban privát térré, amikor a fogoly lefeküdt aludni.

Az őrök feladata nem egyszerűen abból állt, hogy megakadályozzák a szökést. Figyelniük kellett a fogoly kezére, mozgására, viselkedésére és minden olyan változásra, amely önkárosítási szándékra utalhatott. Ha valaki szokatlanul sokáig takarta el arcát vagy kezét, az már figyelmet kelthetett. A rendszer alapelve az volt, hogy öngyilkossághoz nem elegendő pusztán egy eszköz, idő is kell hozzá, ezért ezt az időt kellett minimálisra csökkenteni.

A fogvatartottak természetesen hamar megértették, hogyan működik az ellenőrzés. Tudták, mikor váltják egymást az őrök, milyen mozdulatokat tekintenek

gyanúsnak, és meddig maradhatnak takaró alatt anélkül, hogy rájuk szólnának. A börtön élete kölcsönös megfigyeléssé vált: az őr figyelte a foglyot, a fogoly pedig ugyanilyen pontosan megfigyelte az őrt.

Göring különösen érzékeny volt az ilyen rendszerekre. Egész politikai pályája során intézmények, emberek és szabályok működését használta ki, és most fogolyként is gyorsan felismerte a rutinokat. Ez önmagában természetesen nem bizonyít semmiféle későbbi tervet, de fontos része annak a személyiségnek, amelyet a cián történetének megértéséhez ismernünk kell.

A börtönparancsnokság ráadásul nemcsak a foglyokat ellenőrizte, hanem azokat is, akik kapcsolatba kerültek velük. Ügyvédek, orvosok, pszichológusok, lelkészek és más engedélyezett személyek meghatározott szabályok szerint léphettek be. A leveleket vizsgálták, a csomagokat átnézték, és az őröknek jelenteniük kellett minden szokatlan eseményt.

A biztonsági rendszer mégsem lehetett teljesen hermetikus. Egy börtön, amely egy több hónapig tartó nemzetközi per vádlottait őrzi, nem zárható le úgy, mint egy elszigetelt katonai bunker. A foglyoknak találkozniuk kellett ügyvédekkel, orvosi kezelésben részesültek,

pszichológusok beszéltek velük, leveleket kaptak és írtak, ruhákat és személyes tárgyakat használtak. Minden ilyen érintkezés elméletileg újabb pontot jelentett, ahol valami bekerülhetett a rendszerbe.

Ez később a ciánrejtély egyik alapvető problémájává válik. Ha valaki kívülről akarta volna átadni Göringnek a kapszulát, akkor találnia kellett egy olyan csatornát, amelyen keresztül a tárgy átjutott az ellenőrzéseken. Ha pedig Göring már korábban birtokolta, akkor olyan rejtekhelyre volt szüksége, amely hónapokon át túlélte a motozásokot és cellaellenőrzéseket.

Mindkét lehetőség nehezen hihetőnek tűnik, de egyik sem teljesen lehetetlen. A biztonsági rendszerek ugyanis nem önmagukban működnek, hanem emberek tartják fenn őket, az emberek pedig elfáradnak, rutint alakítanak ki, hibáznak, megszegik a szabályokat vagy egyszerűen nem ismerik fel egy hétköznapi tárgy jelentőségét. Nürnbergben a legszigorúbb előírások mellett is több száz apró emberi döntésből állt össze a mindennapi őrzés.

Burton Andrus hitt abban, hogy ezeket a kockázatokat megfelelő fegyelemmel minimálisra lehet csökkenteni. Kemény parancsnok hírében állt, és nem szerette, ha

emberei túlságosan közeli kapcsolatba kerülnek a foglyokkal. A nürnbergi vádlottak nem hírességek voltak, akiktől autogramot kellett kérni, hanem olyan emberek, akiket bíróság elé állítottak, és akiket addig kellett biztonságosan őrizni, amíg az eljárás véget nem ér.

Az amerikai katonák számára ezt nem mindig volt könnyű következetesen betartani. A foglyok közül többen intelligensek, műveltek és társaságkedvelők voltak, s hosszú hónapok alatt természetes módon kialakulhatott bizonyos személyes kapcsolat őr és őrzött között. A fogvatartottak kérdeztek, tréfálkoztak, apró szívességeket kértek, az őrök pedig olykor hajlamosak voltak megfélemezni arról, hogy minden ilyen kapcsolat biztonsági rést teremthet.

Göring különösen ügyesen használta ezt. Nem próbált állandóan provokálni, és nem viselkedett úgy, mint egy fegyelmezetlen rab. Sokkal hatékonyabb volt számára, ha udvarias, humoros és együttműködő benyomást keltett. Így könnyebb volt elérni, hogy a körülötte lévők ne kizárólag veszélyes fogolyként tekintsenek rá.

Ezek az emberi kapcsolatok azonban 1945 őszén még nem tűntek döntő problémának. Andrus és emberei inkább azzal foglalkoztak, miként biztosítsák a foglyok

fizikai épségét és a per zavartalan megkezdését. Az öngyilkosság veszélyét ismerték, de úgy vélték, hogy a folyamatos megfigyelés, a tárgyak ellenőrzése és a szigorú fegyelem elegendő védelmet nyújt.

Október végén ez az önbizalom egyetlen éjszaka alatt megrendült. Robert Ley bebizonyította, hogy a fogoly akkor is találhat lehetőséget az öngyilkosságra, ha sem fegyver, sem mérge nincs a birtokában. Az eset után Andrus számára már nem elméleti kérdés volt, hogyan lehet megakadályozni, hogy egy vádlott saját kezébe vegye sorsát.

A börtön ettől kezdve még szigorúbb lett, az örök figyelme pedig minden korábbinál inkább az önkárosítás lehetőségére összpontosult. Göring a következő egy évben ebben a rendszerben élt, miközben újra és újra átvizsgálták, figyelték és korlátozták. Éppen ezért lesz később annyira nehéz elfogadni bármely egyszerű magyarázatot arra, hogyan maradhatott vagy kerülhetett hozzá az a kis üvegkapszula, amely végül elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy az egész biztonsági rendszert kijátssza.

9. fejezet - Robert Ley figyelmeztetése

A nürnbergi börtön biztonsági rendszere már Robert Ley halála előtt is az öngyilkosság veszélyének tudatában működött. A Harmadik Birodalom összeomlása óta túl sok vezető választotta ezt a kiutat ahhoz, hogy az amerikaiak egyszerűen a szökés megakadályozására rendezkedjenek be. A foglyokat érkezéskor levetkőztették, ruháikat és cipőiket átvizsgálták, és Burton Andrus visszaemlékezése szerint pengéket, veszélyes apró tárgyakat, sőt egyes foglyok ruházatába vagy cipőjébe rejtett öngyilkossági eszközöket is találtak. A nyakkendőket, cipőfűzőket, nadrágtartókat, borotvákat és más, ártalmatlannak látszó, de veszélyesen felhasználható holmikat elvették.

Mindez azonban csak azt mutatta meg, milyen nehéz feladatra vállalkoztak. Ha egy fogoly valóban elszánta magát, nem feltétlenül volt szüksége előre becsempésztett méregre vagy fegyverre. Elég lehetett egy törölköző, egy ruha, egy kiálló szerelvény és néhány olyan perc, amikor az őr nem látta pontosan, mit csinál.

Erre már 1945. október elején figyelmeztető példa akadt. Leonardo Conti, a náci egészségügyi rendszer egyik magas rangú tisztviselője, akinek a kényszereutanázia és az emberen végzett orvosi kísérletek rendszerében viselt szerepe miatt később

külön eljárásban kellett volna felelnie, október 6-án öngyilkosságot követett el. Egy törölközőt használt fel, amelyet cellája ablakának szerkezetéhez erősített. Andrus ezután eltávolíttatta azokat a kiálló részeket, amelyek hasonló célra alkalmasak lehettek, és új szabályokat vezetett be a cellák berendezésére.

Alig három hét múlva azonban kiderült, hogy minden új intézkedés újabb megoldás keresésére készítheti azt, aki mindenáron meg akar halni. Robert Ley nem tartozott a nürnbergi vádlottak legtekintélyesebb csoportjához. A Német Munkafront vezetőjeként hatalmas apparátust irányított, és a náci társadalompolitika egyik fontos szereplője volt, személyiségét azonban még saját egykori társai közül is sokan megvetéssel szemlélték. Alkoholizmusa, harsánysága és gyakran zavaros beszédei miatt Göring sem tekintette egyenrangú partnernek. A fogságban ráadásul egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Ley sokkal nehezebben viseli összeomlott világát, mint azok, akik képesek voltak valamilyen új magyarázatot kialakítani saját helyzetükre.

Az ellene benyújtott vádirat különösen erős hatást gyakorolt rá. A börtönben éjszakánként fel-alá járkált, nehezen aludt, sírt, és egyre súlyosabb depresszió jeleit mutatta. Aki figyelte, sejthette, hogy veszélyben van,

ezért az őrök fokozott figyelmet fordítottak rá. A nürnbergi rendszer azonban ekkor még abból indult ki, hogy a rendszeres ellenőrzés elegendő lesz: ha a fogoly mozgását néhány másodpercenként látják, egyszerűen nem marad ideje arra, hogy végrehajtsa szándékát.

1945. október 25-én este Ley éppen ennek a rendszernek a gyenge pontját használta ki. A cellákban a vécét úgy helyezték el, hogy használatakor a fogoly teste részben kikerülhetett az őr látóteréből. Bizonyos minimális intimitást még a nürnbergi vádlottaknak is meghagytak, és az őr természetesen nem rontott be azonnal minden alkalommal, amikor valaki a cella hátsó sarkába húzódott.

Ley este nyolc óra után ezt az időt használta fel. Amikor az őr benézett a cellába, csak lábait látta a vécé környékén. Először nem tűnt rendkívülinek a helyzet, néhány pillanat múlva azonban a fogoly nem válaszolt a felszólításra. Az őrök berontottak, de már késő volt. Ley ruhadarabja és törölközője segítségével fojtotta meg magát, s közben még arra is gondolt, hogy ruhája egy részével tompítsa azokat a hangokat, amelyek felhívhatták volna magára az őr figyelmét.

Az eset különösen súlyos csapás volt Andrus számára. Nem egyszerűen egy fogoly halt meg az őrizetében, hanem egy olyan ember, akinek öngyilkossági kockázatát ismerték, és akit éppen ezért figyeltek. Ley bebizonyította, hogy a négy cellát ellenőrző őr és a rendszeres betekintés nem jelent valódi folyamatos felügyeletet. Néhány tucat másodperc, egy megszokott testhelyzet és egy hétköznapi tárgy elegendő lehetett a biztonsági rendszer kijátszásához.

A halott mellett több feljegyzést találtak. Ezek egyikében Ley azt írta, hogy nem a börtön fizikai körülményeit nem képes elviselni. Elismerte, hogy megfelelően etetik, meleg van a cellájában, olvashat és írhat, sőt az amerikaiak korrektül bánnak vele. A szégyent nem tudta elviselni: azt, hogy bűnözőként kell bíróság elé állnia. Egy másik szövegében még saját antiszemitizmusának következményeivel is megpróbált számot vetni, bár ennek őszinteségét és mélységét nehéz megítélni.

A halál híre gyorsan eljutott a többi fogolyhoz. Gilbert október 29-én éppen Göring cellájában tartózkodott, amikor hivatalosan is közölték Ley öngyilkosságát. Göring reakciója sokat elárult róla. Nem mutatott különösebb megrendülést, és lényegében azt mondta,

jobb, hogy Ley meghalt, mert attól tartott, hogy kiszámíthatatlan viselkedésével nevetségessé tette volna magát és társait a tárgyaláson.

A megjegyzés kegyetlen volt, de tökéletesen illeszkedett Göring gondolkodásához. Ley halálát nem elsősorban emberi tragédiaként értékelte, hanem abból a szempontból, hogyan befolyásolta volna a közös politikai és tárgyalótermi szereplést. Még rács mögött is az foglalkoztatta, milyen benyomást keltenek a náci vezetők, ki képes fegyelmezetten viselkedni, és ki veszélyezteti a többiek tekintélyét.

Andrus következtetése egészen más volt. Az addigi rendszert azonnal elégtelennek nyilvánította, és a rendelkezésére álló csekély személyi állomány ellenére minden egyes fővádlott cellájához külön őrt rendelt. Ettől kezdve nem négy cellát kellett egy embernek felváltva ellenőriznie, hanem a foglyokat huszonnégy órán át közvetlenül kellett figyelni.

A Ley-ügy ezért Göring történetében sokkal fontosabb, mint egy mellékes nürnbergi epizód. Közel egy évvel Göring halála előtt az amerikaiak saját szemükkel tapasztalták meg, hogy a legkisebb biztonsági rés is végzetes lehet, és erre válaszul olyan őrzési rendszert

hoztak létre, amelyet kifejezetten az újabb öngyilkosság megakadályozására terveztek. Amikor tehát 1946. október 15-én Göring mégis ciánt vett be, nem ugyanazt a rendszert játszotta ki, amely Leyt nem tudta megmenteni, hanem annak megszigorított, egy év tapasztalatával tökéletesített változatát.

Ez a különbség teszi igazán különössé a későbbi eseményeket. Ley egy törölközőből és a cella berendezéséből készített magának eszközt, Göring viszont olyan mérget használt, amelynek valamilyen módon be kellett jutnia a börtönbe, vagy ott kellett maradnia nála a sorozatos ellenőrzések ellenére. Az egyik eset megmutatta, miért volt szükség szigorúbb őrzésre, a másik pedig azt bizonyította majd, hogy még ez sem jelentett tökéletes biztonságot.

10. fejezet - Burton Andrus háborúja az öngyilkosság ellen

Burton C. Andrus különös helyet foglal el a nürnbergi történetben. Nem volt ügyész, bíró vagy pszichiáter, és a tárgyalóteremben sem az ő neve szerepelt a címlapokon, mégis az ő felelőssége volt, hogy a per egyáltalán végigmehessen valamennyi vádlottal. A jogászok összeállíthatták a vádiratot, a négy nagyhatalom bírái meghozhatták ítéletüket, de mindez csak akkor ért

valamit, ha a foglyok életben maradtak.

Andrus katonai feladatként tekintett erre. A nürnbergi vádlottak számára nem akart kényelmetlenebb életet teremteni annál, amit a biztonság megkövetelt, de semmilyen kivételes bánásmódot sem kívánt engedélyezni nekik korábbi rangjuk miatt. Különösen ingerelte, ha amerikai katonák hírességet láttak Göringben vagy más vezetőkben, fényképezkedni próbáltak velük, ajándékot fogadtak el tőlük, esetleg olyan közvetlenséget engedtek meg maguknak, amely gyengíthette az őr és fogoly közötti határt.

Személyes tapasztalatai alapján volt oka bizalmatlanságra. Mondorfbán szinte minden újonnan érkező vezetőnél találtak valamit, ami problémát okozhatott. A foglyokat levetkőztették, testüket megvizsgálták, ruháikat szétszedték, cipőiket átkutatták, s közben pengék, rejtett eszközök és más veszélyes tárgyak kerültek elő. A Harmadik Birodalom elitjének több tagja nyilvánvalóan úgy indult el a fogságba, hogy számolt az öngyilkosság lehetőségével.

Göring esete már ekkor különösen figyelemreméltó volt. Andrus visszaemlékezése szerint tizenhat, monogrammal ellátott bőrönddel, egy piros

kalapdobozzal és saját inasával érkezett Mondorfba. A hatalmas mennyiségű poggyász önmagában is rémálmot jelentett egy olyan parancsnok számára, aki minden tárgyat biztonsági kockázatként kénytelen szemlélni. A bőröndökből ékszerek, kitüntetések, órák, dohányzáshoz használt eszközök, tollak, gyógyszerek és az egykori birodalmi marsall reprezentatív életének számtalan maradványa került elő.

A legfeltűnőbb lelet a parakodeinkészlet volt, de Andrus beszámolója ennél sokkal fontosabb felfedezésről is tudósít. Az egyik kutató katona egy Göring poggyászában lévő Nescafé-dobozt vizsgált át, amikor a porban kemény tárgyat érzett. Egy apró fémhüvelyt húzott elő, benne üvegampullával és halálos méreggel. A vizsgálat szerint kálium-cianid volt benne. Rövidesen egy másik hasonló eszközt is találtak, amelyet Göring egyik ruhadarabjába rejtettek.

A történet későbbi szempontjából ez alapvető tény. Nem arról van szó, hogy utólag feltételezzük: Göring ismerhette a ciánt vagy talán rendelkezhetett vele. Fogvatartói már a kezdet kezdetén olyan méregkapszulákat találtak a holmijai között, amelyek öngyilkosságra alkalmasak voltak. Az amerikaiak tehát pontosan tudták, hogy a birodalmi marsall erre a

lehetőségekre is felkészült.

Éppen ezért különös súlya van Göring későbbi állításának, amely szerint három kapszulája volt. Az öngyilkosság után hátrahagyott magyarázatában azt állította, hogy az elsőt szándékosan olyan helyen hagyta, ahol megtalálhatták, a másodikat időről időre elrejtette, a harmadik pedig a poggyászában maradt. Ha ez igaz volt, akkor már a mondorfi kutatás is egy megtévesztési művelet részévé vált: Göring hagyta, hogy az amerikaiak találjanak mérget, miközben ő maga egy másik adagot megtartott.

Csak hogy ezt az állítást csak Göring halála után ismerjük. A fogság első hónapjaiban Andrus számára a megtalált kapszulák inkább azt bizonyíthatták, hogy az alapos átvizsgálás működik. Az amerikaiak megtalálták a veszélyes eszközöket, elvették őket, és ettől kezdve szigorúbb ellenőrzés alatt tartották a foglyot. A parancsnok joggal hihette, hogy sikerült semlegesítenie a közvetlen veszélyt.

Az egész nürnbergi őrzési rendszerben ez az egyik legérdekesebb pszichológiai csapda. Egy sikeres kutatás növeli a biztonságot, ugyanakkor hamis biztonságérzetet is teremthet. Ha megtalálták azt, amit kerestek,

természetes emberi reakció feltételezni, hogy a probléma megoldódott. Pedig éppen Göring esetében merül fel utólag a kérdés: vajon az első két kapszula megtalálása nem könnyítette-e meg egy harmadik elrejtését azzal, hogy fogvatartói úgy érezték, már felfedezték titkos készletét?

Andrus mindenesetre nem volt könnyelmű ember. Nürnbergben olyan rendszert próbált létrehozni, amelyben minden veszélyes tárgy útja követhető. A csomagokat és leveleket ellenőrizték, a személyes poggyászt külön helyiségben tartották, a foglyok pedig csak engedéllyel kaphattak vissza belőle tárgyakat. Amikor valamilyen holmira szükségük volt, azt elvileg tisztnek kellett kivennie, ellenőriznie és átadnia.

A rendszer papíron erős volt, a mindennapok azonban szükségképpen bonyolultabbak. Hónapokon keresztül ügyvédek, lelkészek, orvosok, pszichológusok, tolmácsok, katonák és kiszolgáló személyzet mozgott a foglyok környezetében. A ruházatot cserélni, javítani vagy tisztítani kellett, a tárgyaláshoz dokumentumokra volt szükség, a vádlottak leveleztek családjukkal, és a betegségek miatt gyógyszereket is kaptak. Egy olyan rendszerben, amelynek működnie kell, soha nem lehet minden kapcsolatot megszüntetni.

Andrus ezért egyre inkább a fegyelemben látta a megoldást. Ha valamennyi résztvevő betartja a szabályokat, az egyes kapcsolódási pontok önmagukban nem jelentenek veszélyt. Ha viszont egy őr egyetlen alkalommal személyes szívességet tesz, egy tiszt ellenőrzés nélkül vesz ki valamit a poggyászból, vagy egy alkalmazott jelentéktelennek tart egy apró tárgyat, a teljes lánc megszakadhat.

Robert Ley halála után ez a gondolkodás szinte megszállottsággá erősödött. Minden egyes vádlott elé külön őr került, és a foglyokat még akkor is figyelni kellett, amikor aludtak vagy a vécét használták. Az őrk feladata nem az volt, hogy időnként ellenőrizzék őket, hanem hogy lehetőség szerint egyetlen olyan mozdulat se maradjon észrevétlen, amely öngyilkossági kísérlet része lehet.

Ez pszichológiailag is különös kapcsolatot teremtett. A fogoly és az őr hosszú órákat töltött néhány méterre egymástól, miközben az egyiknek kötelessége volt folyamatosan bámulni a másikat. Az őr megtanulta Göring szokásait, Göring pedig megtanulta az őrkét. Mindkét fél pontosan tudta, hogyan zajlik az őrségváltás, mikor lazulhat a figyelem, milyen mozdulatokra reagálnak azonnal, és melyek válnak néhány hét után

rutinszerűvé.

Ez a kölcsönös tanulási folyamat a későbbi rejtély egyik kulcsa. A biztonsági rendszer abból indult ki, hogy az őr ismeri a fogoly viselkedését, ezért felismeri a szokatlan mozzanatokot. Ugyanez azonban fordítva is működött: a fogoly ismerhette meg annyira a rendszert, hogy tudja, mit tekintenek szokatlannak, és hogyan lehet valamit úgy megtenni, hogy az hétköznapiinak tűnjön.

Andrus 1945 őszén még nem tudhatta, hogy egy év múlva minden intézkedését utólag ezen a mérlegen fogják lemérni. Ha Göring eljut az akasztófaig, a nürnbergi börtön őrzése valószínűleg legfeljebb néhány hadtörténeti vagy büntetés-végrehajtási munka részlete marad. Az öngyilkosság azonban minden szabályt, minden kutatást és minden apró engedményt potenciális bizonyítékká változtatott.

A parancsnok tragédiája éppen abban rejlett, hogy nem hanyagságból épített rossz rendszert. Ellenkezőleg: pontosan felismerte a veszélyt, már Göring elfogásakor látta a ciánkapszulákat, Ley halála után pedig minden korábbinál szigorúbb őrzést vezetett be. Ha 1946 októberében mégis ugyanaz a mérge ölte meg legfontosabb foglyát, akkor nem azt kell

megmagyaráznunk, miért nem gondoltak az öngyilkosság lehetőségére, hanem azt, hogyan következhetett be valami, amire szinte egy teljes éven át tudatosan készültek.

11. fejezet - Douglas Kelley és a náci elme

Douglas McGlashan Kelley nem azért érkezett Európába, hogy történelmi rejtély egyik főszereplőjévé váljon. Az amerikai hadsereg pszichiátereként feladata elsősorban az volt, hogy megvizsgálja a fontos német foglyok mentális állapotát, felmérje, alkalmasak-e kihallgatásra és később a bírósági eljárásra, valamint jelezze, ha valamelyikük öngyilkossági veszélyt jelent. A nürnbergi foglyok azonban hamarosan olyan kutatási lehetőséget jelentettek számára, amely messze túlmutatott a katonai adminisztráció igényein.

A világháború után magától értetődő kérdésként merült fel, miféle emberek voltak azok, akik a náci rendszert irányították. A koncentrációs táborok felszabadításakor készült felvételek, a tömeggyilkosságokról előkerülő dokumentumok és a megszállt területek tapasztalatai olyan bűncselekményeket tártak fel, amelyekre sokan pszichiátriai magyarázatot kerestek. Kényelmesnek tűnt

volna azt gondolni, hogy a Harmadik Birodalom vezetői egyszerűen örültek, szadisták vagy valamilyen különleges, kóros személyiségtípus képviselői voltak.

Kelley azonban hamar rájött, hogy a valóság ennél nyugtalanítóbb. A foglyok között természetesen akadtak neurotikus, depressziós, különc vagy nehezen értelmezhető személyiségek, és Rudolf Hess mentális állapota valódi diagnosztikai problémát jelentett. A vezetők többségénél viszont nem talált olyan elmebetegséget, amely önmagában megmagyarázhatta volna politikai tetteiket. Sokuk intelligenciája átlag feletti volt, képesek voltak logikusan érvelni, érzékelték környezetüket és pontosan tudták, mi történik velük.

Göring ennek a problémának szinte tökéletes megtestesítője lett. Az első találkozások idején még túlsúlyos, gyógyszerfüggő és fizikailag rossz állapotú ember volt, de pszichésen már ekkor is feltűnően elevennek bizonyult. Ahogy a parakodein adagját csökkentették, Kelley egyre tisztábban látta, hogy a gyógyszerfüggőség nem magyarázza politikai személyiségét. A függőség súlyos testi probléma volt, de nem szüntette meg ítélőképességét és nem tette belőle passzív figurát.

Kelley nem csupán beszélgetett a foglyokkal. Pszichológiai vizsgálatokat, intelligenciateszteket és személyiségfelméréseket alkalmaztak, s a nürnbergi csoport eredményei később jelentős érdeklődést váltottak ki. A számok önmagukban természetesen nem adtak erkölcsi vagy politikai magyarázatot, de világossá tették, mennyire félrevezető lenne a Harmadik Birodalom vezetőit értelmileg korlátozott fanatikusok csoportjaként elképzelni.

A vádlottak többsége az átlagosnál jobb eredményt ért el. A tesztek más-más rangsort mutattak attól függően, milyen mérési módszert alkalmaztak, de Göring mindenképpen a jobb teljesítményt nyújtók közé tartozott. Gyors észjárása, emlékezete és verbális képességei a személyes beszélgetések során talán még látványosabbak voltak, mint a tesztlapokon.

Ezekben a beszélgetésekben hamar kialakult közöttük sajátos kapcsolat. Göring szerette azokat az embereket, akikkel intellektuális párbajt lehetett vívni, Kelley pedig nem riadt vissza tőle. A pszichiáter kérdezett, provokált, megfigyelte reakcióit, és közben maga is egyre nagyobb érdeklődéssel fordult foglya felé. A két férfi között nem barátság alakult ki a szó hagyományos értelmében, hanem kölcsönös kíváncsiság, amelyben mindketten

vizsgálták a másikat.

Göring különösen ügyesen használta fel azt a helyzetet, hogy beszélgetőpartnerei szakmai érdeklődéssel közeledtek hozzá. Nem egyszerűen válaszolt kérdéseikre, hanem igyekezett olyan képet kialakítani magáról, amelyben a határozott politikus, a katona, a családapa és a józan realista alakja keveredett. Szerette hangsúlyozni, hogy vállalta a kockázatot, elveszítette a háborút, és most képes férfiként viselni a következményeket.

Ebben a történetben kevés hely maradt az áldozatoknak. Göring szívesen beszélt politikai döntésekről, diplomáciáról és hatalmi kérdésekről, de a rendszer által elkövetett tömeggyilkosságokat gyakran más intézményekre, Himmler apparátusára vagy olyan információkra próbálta hárítani, amelyek állítása szerint nem jutottak el hozzá. A morális felelősséget politikai racionalizálással helyettesítette.

Kelley számára éppen ez vált lényegessé. A náci vezetők közül sokan nem azért voltak érdekesek, mert elvesztették kapcsolatukat a valósággal, hanem azért, mert nagyon is képesek voltak racionális magyarázatokat építeni tetteik köré. A normalitás és a szörnyűség nem

zárta ki egymást. Az ember lehetett intelligens, társaságkedvelő és bizonyos helyzetekben kifejezetten megnyerő, miközben egy olyan rendszer működtetője volt, amely milliók üldözéséért és haláláért felelt.

Ez a felismerés Göring esetében különösen nyugtalanító lehetett. A pszichiáter előtt nem egy őrjöngő fanatikus ült, hanem valaki, aki könnyedén tréfálkozott, érdeklődött Amerika iránt, politikai elemzéseket adott, és közben tökéletesen természetesnek tekintette, hogy egész országok fölött rendelkezett. Az ilyen személyiséget sokkal nehezebb volt egyszerű diagnózissal elhelyezni, mint azt, aki nyilvánvaló pszichózis tüneteit mutatta.

Kelley az öngyilkossági veszélyt is figyelte. A foglyok viselkedése, depressziója, a per közeledése és később az ítélet mind olyan körülmény volt, amely megváltoztathatta a kockázatot. Robert Ley esete megmutatta, hogy a pszichiátriai megfigyelés sem képes minden esetben megakadályozni a tragédiát. Egy fogoly nyilatkozatai és látszólagos nyugalma nem feltétlenül árulta el, milyen döntést hozott magában.

Göring ebből a szempontból sokáig kevésbé látszott veszélyeztetettnak, mint több társa. Nem mutatta a teljes

kétségbeesés jeleit, érdeklődött a tárgyalás iránt, védekezési stratégián gondolkodott, és láthatóan élvezte, hogy ismét a figyelem középpontjában állhat. Az életösztön és a hatalomvágy erősnek tűnt benne, ezért öngyilkosságának kérdése sokáig inkább biztonsági óvatossággént, semmint közvetlen pszichiátriai veszélyként merült fel.

Csakhowy Göring esetében az öngyilkosság később egészen más jelentést kapott, mint Ley depresszív menekülése. Nem feltétlenül kellett hozzá összeomlania. Elképzelhető volt, hogy éppen ellenkezőleg: teljesen tudatosan, politikai és személyes döntésként választja meg saját halálát, ha ezzel az utolsó pillanatban még egyszer visszaszerezheti az irányítást.

Ezt 1945 őszén még senki sem tudhatta biztosan. Kelley számára Göring elsősorban annak bizonyítéka volt, hogy a náci vezetők pszichológiájára nem létezik egyszerű, megnyugtató magyarázat. Értelmes, fegyelmezett és alkalmazkodó ember állt előtte, aki nem azért lett a diktatúra egyik vezetője, mert képtelen volt felismerni a valóságot, hanem azért, mert saját erkölcsi és politikai rendszerében rendkívül hatékonyan tudta azt a maga céljaihoz alakítani.

Kelley későbbi sorsa különös, szinte regényszerű visszhangot adott ezeknek a találkozásoknak. Több mint egy évtizeddel Nürnberg után, 1958-ban, saját otthonában ciánkapszulát vett be, és rövid időn belül meghalt; halálát öngyilkosságnak minősítették, bár családja később úgy vélte, a pontos szándékot nem lehet teljes bizonyossággal rekonstruálni. Ennek történetét majd a könyv végén érdemes részletesebben felidézni, mert nem Göring halálának magyarázata, hanem annak hátborzongató utóhangja. Nürnbergben azonban még egy pszichiáter állt szemben egy fogollyal, és egyikük sem sejthette, hogy életük történetét később ugyanannak a méregnek a neve kapcsolja össze.

12. fejezet - G. M. Gilbert belép a cellába

Gustave Mark Gilbert más szerepet töltött be Nürnbergben, mint Douglas Kelley. Nem egyszerűen vizsgálta a foglyokat, hanem rendkívüli közelségből figyelte mindennapi reakcióikat, beszélgetett velük celláikban, jelen volt a tárgyalóteremben, és feljegyezte, hogyan változik viselkedésük, amikor újabb dokumentumokkal, tanúvallomásokkal vagy filmfelvételekkel szembesülnek. Német nyelvtudása különösen alkalmassá tette arra, hogy olyan kapcsolatot alakítson ki velük, amelyhez nem volt állandóan szükség

tolmácsra.

Ez fontos különbséget jelentett. A kihallgatások és hivatalos pszichiátriai vizsgálatok során a vádlottak pontosan tudták, hogy amit mondanak, valamilyen célból rögzítik és értékelik. Gilbert cellalátogatásai gyakran kötetlenebbnek tűntek. A foglyok természetesen előtte is szerepet játszhattak, de időnként olyan indulatos, ironikus vagy személyes megjegyzéseket tettek, amelyek hivatalos vallomásban aligha jelentek volna meg.

Göring gyorsan érdekes beszélgetőpartnernek találta. Gilbert számára ugyanakkor hamar világossá vált, hogy a birodalmi marsall szinte minden társas helyzetben közönséget keres. Nem elég számára válaszolni; hatást akar gyakorolni. Viccel, történetet mesél, megvetően beszél egykori kollégáiról, vagy éppen nagyvonalú realistaként mutatja magát, aki vállalja, hogy nagy tétben játszott és veszített.

Gilbert feljegyzéseinek egyik legérdekesebb vonása, hogy ebben a könnyed szerepben folyamatosan észrevette az önimádatot. Göring szerette, ha figyelnek rá, szerette, ha intelligenciáját elismerik, és nehezen viselte, ha valaki más megkérdőjelezte vezető szerepét. Egykori társairól sokszor lenézően beszélt, saját

döntéseit viszont szinte mindig olyan összefüggésbe helyezte, amelyben azok logikusak, szükségszerűek vagy legalább érthetőek lettek.

Robert Ley halála után Gilbert éppen ezért figyelt különösen Göring reakciójára. A birodalmi marsall nem az öngyilkosság módjáról kérdezett, és nem azon töprengett, milyen kétségbeesés vezethette Leyt a halálhoz. Első gondolata az volt, hogy Ley nem viselkedett volna megfelelően a perben. A halál értékelését is a csoport presztízsének szempontjából végezte el.

Nem Ley volt az egyetlen, akiről így beszélt. Göring a többi vádlottat is folyamatosan rangsorolta magában. A katonáktól fegyelmet várt, Hess mentális állapotát régóta kórosnak tartotta, Ribbentropot gyakran megvetette, és különösen érzékenyen reagált minden olyan viselkedésre, amely szerinte gyengeséget mutatott. Mintha a náci állam formális hierarchiája eltűnése után újra ő akarná eldönteni, ki méltó arra, hogy a bukott rendszer vezetőjeként viselkedjen.

Gilbert számára ezek a beszélgetések nemcsak Göringről szóltak. A cellasoron olyan társadalmi kísérlet bontakozott ki, amelyben egy összeomlott diktatúra

vezetőit minden korábbi hatalmi eszközüktől megfosztva lehetett megfigyelni. Nem rendelkeztek hivatalokkal, sajtóval, rendőrséggel vagy hadsereggel, ezért személyiségük és egymáshoz való viszonyuk sokkal közvetlenebbül látszott.

Göring ebben a környezetben is vezetőnek tekintette magát. Beszélgetéseiben gyakran többes szám első személyben beszélt a náci vezetésről, mintha továbbra is egy olyan csoport képviselője lenne, amelynek közös érdekei vannak. A per egészét a győztesek igazságszolgáltatásaként értelmezte, és ebből igyekezett erkölcsi védőfalat építeni maga köré. Ha a bíróság eleve politikai eszköz, akkor az ítélet sem bizonyítja bűnösségét – ez lett érvelésének egyik visszatérő alapja.

Gilbert nem hagyta érintetlenül ezt a magyarázatot. Újra és újra szembesítette Göringet azzal, amit a dokumentumok és a bizonyítékok mutattak, különösen a zsidóüldözés és a náci terror kérdésében. Göring ilyenkor nem mindig tagadott, inkább felelősségi határokat próbált húzni. Bizonyos antiszemita intézkedéseket vállalt, másokat Himmlernek vagy a párt radikálisabb szereplőinek tulajdonított, a tömeggyilkosságokról pedig azt igyekezett bizonygatni, hogy azok valódi méretéről nem tudott.

A nürnbergi per egyik legfontosabb kérdése éppen az lett, mennyire hihető ez a védekezés. Göring nem egy minisztérium távoli tisztviselője volt, aki néhány dokumentumot látott a hatalmas államgépezetből. Hitler legszűkebb vezetői köréhez tartozott, gazdasági, katonai és rendőri hatalommal rendelkezett, és személyes aláírása is fennmaradt olyan dokumentumokon, amelyek a zsidóüldözés további intézkedéseinek előkészítéséhez kapcsolódtak.

Gilbert közelsége azért is fontos volt, mert Göring érzelmi reakcióit is láthatta. A tárgyalóteremben a vádlottak tudták, hogy újságírók figyelik őket, és sokszor tudatosan kontrollálták arcukat. A cellában viszont előkerült haragjuk, sértettségük, gúnyuk és időnként félelmük. A pszichológus feljegyzései ezért nem pusztán idézetgyűjteményt alkotnak, hanem azt is megmutatják, hogyan próbáltak alkalmazkodni egy olyan valósághoz, amelyet már nem ők ellenőriztek.

Göring esetében az alkalmazkodás különösen sikeresnek tűnt. Mire a per kezdete közeledett, testsúlya jelentősen csökkent, gyógyszerfüggősége nagyrészt megszűnt, szellemi frissessége pedig aligha emlékeztetett arra az állapotra, amelyben az amerikaiak elfogták. Gilbert egy magabiztos, beszédes és gyakran

szellemes embert látott, akinek legfontosabb pszichológiai gyengesége éppen saját nagyságának rendíthetetlen tudata lehetett.

A teszteredmények is erősítették önbizalmát. Göring számára fontos volt, hogyan teljesít az intelligenciavizsgálatokon, és élvezte, ha képességeit elismerték. Amikor kiderült, hogy más vádlottak is kiemelkedően magas eredményeket értek el, az nyilvánvalóan kevésbé tetszett neki. A börtön falai között még az intelligenciateszt is rangversennyé válhatott, ha olyan emberek töltötték ki, akik egész korábbi életükben hatalmi hierarchiákban gondolkodtak.

Gilbert azonban azt is észrevette, hogy a jókedv és magabiztosság nem jelent érzelmi sérthetetlenséget. Göring ingerlékennyé vált, ha a német nép háború utáni kiábrándultságáról beszéltek neki, és dühítette a gondolat, hogy azok, akik korábban ünnepelték a rendszert, most egyszerűen megtagadják. Úgy érezte, a németek sikerek idején vele együtt ünnepeltek, ezért vereség után képmutatásként értékelte hirtelen távolságtartásukat.

Ebben a sértettségben fontos motívum rejtőzött. Göring továbbra is történelmi személyiségként gondolt

magára, és nem akarta elfogadni, hogy az utókor közönséges bűnözőként emlékezzen rá. A nürnbergi per egyik tétje számára ezért nemcsak az élet vagy halál volt, hanem saját helyének meghatározása a történelemben. Minden tárgyalótermi szereplés, minden beszélgetés és minden gesztus ennek az utóvédharcnak a része lett.

Gilbert egyre közelebbről látta ezt a küzdelmet, és idővel olyan emberre vált, akinek Göring meglepően sok mindent elmondott. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a pszichológus minden állítását elhitte. Éppen ellenkezőleg: feljegyzései azért értékesek, mert egyszerre őrzik meg Göring saját magyarázatait és azokat a helyzeteket, amikor viselkedése ellentmondott annak a képnek, amelyet önmagáról kialakítani próbált.

Kettejük kapcsolata a történet legvégén új jelentőséget kap majd. Göring egyik utolsó levelében kifejezetten arra hivatkozott, hogy Gilberttől értesült: elutasították kérelmét, és nem engedik meg, hogy akasztás helyett főbe lövéssel végezzék ki. A pszichológus tehát akaratán kívül ott lesz annak a döntésnek a közvetlen előterében is, amely Göring utolsó éjszakájához vezet.

Addig azonban még közel egy év volt hátra. Gilbert előtt nem a halálra készülő fogoly ült, hanem egy férfi, aki úgy érezte, a tárgyalóteremben még egyszer lehetősége nyílik megmutatni, hogy nem törték meg. Göring számára Nürnberg következő színpada már nem a cella volt, hanem a 600-as terem, ahol a világ előtt próbálhatta meg visszaszerezni legalább azt a hatalmat, amelyből még maradt számára valamennyi: a saját története fölötti ellenőrzést.

13. fejezet - Goldensohn kérdez

Leon Goldensohn csak később kapcsolódott be olyan intenzitással a nürnbergi vádlottak vizsgálatába, mint Kelley vagy Gilbert, de éppen emiatt másfajta anyagot hagyott hátra. Az amerikai hadsereg pszichiáttere 1946 elejétől rendszeresen készített interjúkat a vádlottakkal és a tanúként Nürnbergbe hozott egykori náci vezetőkkel. Nem egyszerű diagnózist akart felállítani róluk. Élettörténetükre, családi hátterükre, politikai pályájukra, Hitlerhez fűződő kapcsolatukra, házasságukra, testi-lelki panaszaikra és a perről alkotott véleményükre egyaránt kíváncsi volt.

Göring már tapasztalt beszélgetőpartnerként fogadta. Hónapok óta kérdezték kihallgatók, orvosok,

pszichológusok és ügyvédek, ezért pontosan tudta, milyen történetet akar önmagáról elmondani. Különösen érzékeny volt minden olyan kérdésre, amelyet túlzottan személyesnek érzett. Magánéletéről, házasságairól vagy szexualitásáról sokkal kevésbé szívesen beszélt, mint hadjáratokról, diplomáciáról vagy Hitler döntéseiről, és Goldensohn megfigyelése szerint olyankor, amikor valaki valóban érzékeny ponthoz ért, gyorsan általánosságok mögé húzódott.

Politikai kérdésekben ennek éppen az ellenkezője történt. Göring szívesen vállalta a nagy ember szerepét, aki a rendszer belsejéből képes megmagyarázni mindazt, amit a kívülállók félreértenek. A perről beszélve azt hangsúlyozta, hogy ő Hitler kijelölt utódja volt, ezért nem kíván kibújni minden kormányzati felelősség alól. Ezzel egyidejűleg azonban világos határt próbált húzni az általa vállalhatónak tartott állami döntések és a tömeges megsemmisítés között. Az előbbiekért kész volt politikai vezetőként felelősséget vállalni, az utóbbiakat olyan programként kezelte, amelyet saját elbeszélése szerint mások szerveztek és hajtottak végre.

Ez a megkülönböztetés egész nürnbergi stratégiájának egyik alapja lett. Göringnek esze ágában sem volt azt állítani, hogy jelentéktelen figura volt. Sőt,

büszkesége ezt eleve lehetetlenné tette volna. Inkább arra törekedett, hogy saját hatalmát bizonyos területeken felnagyítsa, máshol pedig gondosan behatárolja. A külpolitikáról, a gazdaságról, Ausztria bekebelezéséről vagy a légierőről szívesen beszélt úgy, mint döntő szereplő, a tömeggyilkosságoknál viszont hirtelen információs korlátokra, Himmler önálló hatalmára és a Führer közvetlen utasításaira hivatkozott.

Goldensohn interjúiban különösen jól látszik, hogyan működött ez az önábrázolás. Göring úgy beszélt az Anschlusról, mintha politikai teljesítmény volna, amelynek megszervezésében természetesen részt vállalt. A Szovjetunió megtámadását viszont stratégiai hibának minősítette, és azt állította, hogy előbb Nagy-Britanniát kellett volna legyőzni. Csehszlovákia ügyében szintén arra helyezte a hangsúlyt, hogy bizonyos lépéseket túl kockázatosnak tartott, és Anglia várható reakcióját reálisabban mérte fel Hitlernél.

Az ilyen kijelentések egyszerre szolgálták önigazolását és történelmi arculatának építését. Göring nem azt akarta bizonyítani, hogy náci vezetőként soha nem követett el hibát, hanem azt, hogy ő volt a rendszer józan realistája. Hitler szerint egyre kevésbé hallgatott rá, Ribbentrop rossz irányba vitte a külpolitikát, Himmler

pedig olyan birodalmat épített ki, amelynek működésébe ő nem látott bele teljesen. Ha ez az elbeszélés hihetővé válik, Göring egyszerre maradhat fontos történelmi szereplő és távolíthatja magát a rendszer legsúlyosabb bűneitől.

Goldensohn azonban olyan részletekre is kíváncsi volt, amelyekkel ezt a nagy politikai elbeszélést nehezebb volt fenntartani. Amikor például Göring korai hatalmi szerepéről esett szó, nem lehetett megkerülni, hogy porosz belügyi vezetőként részt vett a politikai rendőrség megszervezésében, a koncentrációs táborok első rendszerének létrehozásában és az ellenzék felszámolásában. Göring erre általában úgy válaszolt, hogy a korai táborok funkcióját ideiglenes politikai elkülönítésként mutatta be, a későbbi terrorrendszert pedig Himmlerhez kötötte.

A logika visszatérően ugyanaz volt: ahol a dokumentumok túl erősek voltak a teljes tagadáshoz, ott a cselekedet jelentését próbálta átértelmezni. Nem tagadta, hogy volt koncentrációs tábor, de más célt tulajdonított neki. Nem tagadta Ausztria bekebelezésében játszott szerepét, hanem az eseményt történelmi egyesülésként értelmezte. Nem tagadta a fegyverkezést, hanem Németország biztonsági

szükségeivel indokolta.

Ez a módszer a tárgyalóteremben is komoly kihívást jelentett majd a vádnak. A dokumentum önmagában bizonyíthatta, hogy Göring aláírt egy rendeletet, részt vett egy megbeszélésen vagy utasítást adott, de ő szinte mindig készen állt arra, hogy új értelmezési keretet kínáljon hozzá. Ha a vádló nem készült pontosan az ellenérveire, Göring képes volt úgy alakítani a beszélgetést, mintha nem ő állna vizsgálat alatt, hanem a másik fél történelmi ismeretei.

Goldensohn azt is észrevette, mennyire tudatosan alakította érzelmi reakcióit. Göring hangulata változhatott; időnként jókedvű és szellemes volt, máskor mogorván ült cellájában, kezét állára támasztva. Mégis gyakran úgy tűnt, hogy mosolyát szinte tetszés szerint képes fel- és lekapcsolni. A közönség előtti szereplés hosszú évtizedek alatt annyira természetessé vált számára, hogy a börtönben sem tudott teljesen kiszabadulni belőle.

Ez nem jelenti azt, hogy minden reakciója színjáték volt. Családja valóban érzékeny pontot jelentett számára, és Emmy Göring, valamint lánya, Edda sorsa láthatóan foglalkoztatta. Amikor azonban Goldensohn túl közel

került ehhez a területhez, a könnyed politikai előadó gyakran bezárkózott. Úgy tűnt, a birodalom összeomlását intellektuális érvekkel könnyebben tudja kezelni, mint saját magánéletének elveszített biztonságát.

A pszichiáter egyik legfontosabb felismerése az lehetett, hogy Göring nem kívánt bűnbánó vádlottként megjelenni. A per közepén sem úgy beszélt, mint aki felülvizsgálta egész korábbi életét. Elfogadta, hogy Németország elveszítette a háborút, elismerte, hogy Hitlerrel súlyos konfliktusai alakultak ki, és egyes stratégiai döntéseket hibának nevezett, de magát a hatalomért folytatott küzdelmet és a rendszer létrehozását nem tagadta meg.

Ez lényeges különbség volt közte és néhány vádlott-társa között. Albert Speer például egyre inkább a felelősség részleges vállalására építette saját védekezését, Göring viszont úgy érezte, hogy egy vezető nem teheti meg, hogy vereség után egyszerűen elhatárolódik mindentől, amit korábban képviselt. A tárgyalás számára ebből a szempontból becsületkérdéssé is vált, még ha az a becsületfogalom erkölcsileg teljesen más alapokon állt is, mint amelyből a bíróság kiindult.

Goldensohn interjúi ezért nem egyszerűen újabb pszichológiai portrét adnak Göringről. Megmutatják, hogyan csiszolta hónapokon keresztül azt az önvédelmi történetet, amelyet a tárgyalóteremben is előadott. A birodalmi marsall nem mindenért akarta felmenteni magát, hanem azt akarta eldönteni, melyik felelősséget hajlandó vállalni és melyiket utasítja másokra. Ezzel lényegében továbbra is ő próbálta meghatározni a vita határait.

A következő hetekben azonban már nem pszichiáterek és pszichológusok lesznek a legfontosabb kérdezői. A tárgyalóteremben dokumentumok ezrei, ügyészek és bírák próbálják majd ugyanezt az önképet szétszedni, Göring pedig ott is ugyanazzal az eszközzel védekezik: nem menekül a nyilvánosság elől, hanem megpróbálja elfoglalni. Az a képesség, amely a cellában különös társasági jelenséggé tette, a 600-as teremben már közvetlenül befolyásolhatta a per hangulatát is.

14. fejezet - Huszonegy ember a vádlottak padján

1945. november 20-án a nürnbergi Igazságügyi Palota 600-as terme megtelt újságírókkal, jogászokkal, katonákkal és a négy győztes hatalom képviselőivel. Az épület körül fegyveres őrök álltak, a belépést szigorúan

ellenőrizték, odabent pedig egyszerre működött bíróság, diplomáciai színpad és médiaközpont. Még soha nem állítottak ilyen rangú politikai és katonai vezetőket nemzetközi bíróság elé azért, mert egy háború kirobbantásában, hadviselésében és tömeges bűncselekményeiben vállalt szerepükért személyesen felelősségre akarták vonni őket.

Eredetileg huszonnégy embert vádoltak meg. Martin Bormann eltűnt, ezért távollétében folyt ellene az eljárás. Robert Ley már a per előtt öngyilkos lett, Gustav Krupp egészségi állapota pedig nem tette lehetővé, hogy bíróság elé álljon. Így huszonegy vádlott foglalt helyet személyesen a teremben, egymás mellett azok, akik néhány hónappal korábban még minisztériumokat, hadseregeket, megszállt területeket és hatalmas gazdasági szervezeteket irányítottak.

A látvány önmagában történelmi jelentőségű volt. A vádlottak padján ott ült Rudolf Hess, Hitler egykori helyettese; Joachim von Ribbentrop külügyminiszter; Wilhelm Keitel és Alfred Jodl, a német katonai vezetés fontos alakjai; Ernst Kaltenbrunner, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vezetője; Alfred Rosenberg, a náci ideológia egyik fő képviselője; Hans Frank, a megszállt Lengyelország főkormányzója; Albert Speer

fegyverkezési miniszter; Julius Streicher antiszemita propagandista és számos más vezető.

Első helyen Göring ült. A sorrend nemcsak rangját tükrözte, hanem azt is, hogy Hitler, Himmler és Goebbels halála után ő maradt a náci vezetés legismertebb és legmagasabb rangú életben lévő tagja, akit a szövetségesek elfogtak. A világ sajtója szinte természetesen benne látta a per fővádloztját, és ezt a szerepet ő maga sem kívánta elutasítani.

A terem kialakítása azonban folyamatosan emlékeztette arra, mennyire megváltozott a helyzete. Göring nem emelvényen állt, nem egyenruhában vonult be és nem kísérte katonai tiszteletadás. Egy fapadon ült amerikai katonák felügyelete alatt, fülhallgatón keresztül hallgatta a tolmácsolást, és ugyanúgy fel kellett állnia a bíróság előtt, mint bármelyik másik vádlottnak.

Az első napokban még a tárgyalás technikai újdonságai is különlegesnek számítottak. A négy nyelven folyó eljárást szimultán tolmácsolás tette lehetővé, ami ekkora méretben addig példátlan vállalkozás volt. Angol, francia, orosz és német hangzott el szinte folyamatosan, a résztvevők fejhallgatón választották ki a megfelelő csatornát, és a tolmácsoknak néhány másodperces

késéssel kellett követniük a jogi, katonai és politikai szakkifejezésekkel zsúfolt beszédeket.

Göring gyorsan kiismerte a rendszert. Ha túl gyorsan beszélt, a tolmácsok nem tudták követni, ha túl hosszú mondatokba bonyolódott, a válasz elveszíthette erejét. Ezért később gyakran tudatosan igazította beszédét a tolmácsolás ritmusához, miközben maga is figyelte az angol változatot, és ha pontatlanságot érzett, azonnal jelezte.

A vádirat négy fő kategóriába rendezte a vádakát: közös terv vagy összeesküvés, béke elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények. Göring mind a négy vádponttal szembenézett. Nem pusztán katonai vezetőként akarták felelősségre vonni, hanem olyan politikusként, aki már jóval a háború előtt részt vett a diktatúra megszilárdításában, a fegyverkezésben, az agresszív külpolitika előkészítésében és a zsidó lakosság üldözésében.

A vádlottak számára már maga a jogi konstrukció is támadási felületet jelentett. Többen azt állították, hogy olyan cselekményeket minősítenek utólag bűncselekménynek, amelyek elkövetésük idején nem

tartoztak nemzetközi büntetőbíróság hatáskörébe. A „győztesek igazságszolgáltatása” kifejezés hamarosan a védekezés egyik visszatérő motívumává vált, és Göring különösen szívesen használta azt az érvelést, hogy a háború vesztes vezetőit olyan államok ítélik meg, amelyek saját politikai döntéseiket természetesen nem vizsgálják.

Ez nem jelentette, hogy a vád egyszerű helyzetben lett volna. A nürnbergi ügyészeknek nem elegendő morális ítéletet mondaniuk a Harmadik Birodalom fölött, hanem személyenként kellett bizonyítaniuk a felelősséget. A német állam hatalmas bürokráciájában egy-egy döntés sok intézményen haladt keresztül, a parancsok egy része szóban hangzott el, a vezetők pedig most természetesen arra törekedtek, hogy saját szerepüket minél szűkebben értelmezzék.

Göring esetében azonban a dokumentumok mennyisége különösen nagy volt. Aláírása, rendeletei és beszédei számos területen fennmaradtak, s helyzete miatt olyan megbeszéléseken is részt vett, amelyeknek más vádlottak legfeljebb végrehajtói lehettek. A vád számára ebből a szempontból egyszerre jelentett könnyű és nehéz célpontot: könnyűt, mert politikai súlya aligha volt letagadható, nehezet, mert éppen ezért szinte

minden döntésre kész volt valamilyen államférfiúi magyarázatot adni.

November 21-én sor került a vádlottak nyilatkozataira. A bíróság azt várta, hogy mindegyikük röviden közölje, bűnösnek vagy ártatlannak vallja-e magát. Göring azonban már itt megpróbálta túllépni a kijelölt keretet. Nyilatkozatot akart tenni arról, hogyan viszonyul a bírósághoz és a vádakhoz, de a törvényszék nem engedte hosszabban beszélni, ezért végül röviden közölte, hogy az ítélet értelmében nem érzi magát bűnösnek.

A jelenet apró előképe lett mindannak, ami később következett. Göring nehezen tűrte, ha egy kérdésre kizárólag a másik fél által meghatározott formában válaszolhatott. Szinte ösztönösen megpróbálta kiterjeszteni saját megszólalási terét, hozzáfűzni értelmezését és átalakítani a kérdést. A bíróság viszont ugyanilyen következetesen igyekezett emlékeztetni arra, hogy immár nem ő szabja a szabályokat.

A vádlottak közötti különbségek már az első napokban érzékelhetők voltak. Hess sajátos mentális állapotával és emlékezetkiesésével keltett figyelmet, Ribbentrop feszülten és bizonytalanul viselkedett, Speer visszafogottabb benyomást tett, Göring viszont láthatóan

élvezte, hogy ismét olyan esemény középpontjába került, amelyről az egész világ tudósít. A pad első helyéről figyelte az ügyészeket, jegyzetelt, gesztusokkal reagált, és olykor társaihoz fordult.

Az örök és a pszichológusok számára hamar világossá vált, hogy a tárgyalóterem újra lehetőséget teremtett a foglyok közötti kapcsolatra. Bár nem beszélhettek szabadon, a szünetek, gesztusok és rövid megjegyzések elegendők voltak ahhoz, hogy valamennyi társas dinamika ismét működni kezdjen. Göring jelenléte különösen erős maradt, és több vádlott továbbra is figyelte reakcióit, mintha fontos volna számukra, hogyan értékeli a vád egy-egy állítását.

A per első szakaszában azonban még nem a vádlottak beszéltek. Az ügyészség hónapokon át építette fel saját történetét a náci állam kialakulásáról, a háború előkészítéséről és a megszállt Európában elkövetett bűncselekményekről. Göringnek egyelőre hallgatnia kellett, miközben dokumentumok százai rajzolták meg azt a rendszert, amelynek egyik vezetője volt.

Ez a hallgatás számára talán nehezebb lehetett, mint maga a cella. Ott legalább beszélhetett Gilbertnek vagy Goldensohnnak, a tárgyalóteremben viszont heteken

keresztül mások határozták meg, milyen történetet hall a világ a Harmadik Birodalomról. Amikor végül elérkezik a védelem szakasza és ő maga ülhet a tanúk padjára, ezért nem egyszerűen kérdésekre akar majd válaszolni. Arra készül, hogy visszavegye a történetet az ügyészekről.

15. fejezet - A vád története

Robert H. Jackson 1945. november 21-én kezdte meg a vádirat mögött álló történet felépítését. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának bírája különleges megbízással érkezett Nürnbergbe, és személyében egyszerre testesült meg az amerikai ügyészség jogi tekintélye és a per egyik legnagyobb politikai ambíciója. Jackson nem pusztán egyes háborús bűncselekmények elkövetőit akarta elítéltetni, hanem azt kívánta bizonyítani, hogy az agresszív háború tudatos előkészítése maga is büntetendő nemzetközi bűncselekmény.

Nyitóbeszéde a per egyik emlékezetes pillanata lett. Azt hangsúlyozta, hogy a vádlottak kezébe kerülő igazságszolgáltatásnak olyannak kell lennie, amelyet később a győztesekre is alkalmazni lehetne. Ez nem szüntette meg a perrel kapcsolatos jogi vitákat, de világossá tette az amerikai álláspont lényegét: Nürnberg

nem egyszerű megtorlásnak kívánja mutatni magát, hanem precedenst teremtő eljárásnak.

A vádlottak padjáról nézve azonban ez egészen másként festett. Göring számára a jogi elvek mögött mindenekelőtt a katonai vereség ténye állt. Meggyőződése szerint ha Németország nyeri meg a háborút, senki sem állítaná bíróság elé a német vezetést az agresszióért, ahogyan szerinte a győztes hatalmak saját bombázásaikért, területi döntéseikért vagy politikai akcióikért sem felelnek majd. A per legitimitásának támadása ezért számára természetes védekezési eszköz volt.

Jackson és munkatársai éppen azért építettek olyan erősen dokumentumokra, hogy a tárgyalás ne pusztán egymással versengő politikai állításokból álljon. A szövetségesek Németország elfoglalásakor hatalmas mennyiségű iratot zsákmányoltak: kormányzati feljegyzéseket, katonai parancsokat, diplomáciai dokumentumokat, pártiratokat, levelezést és értekezletek jegyzőkönyveit. A náci állam bürokráciája saját működésének jelentős részét maga dokumentálta.

Ez döntő előnyt jelentett. A vádlottak mondhatták, hogy nem emlékeznek egy-egy megbeszélésre, vagy

másként értelmezhettek egy döntést, de egy aláírt rendeletet nehezebb volt egyszerűen eltüntetni. Göring számára különösen kellemetlen volt, hogy több területen saját neve kötötte össze a diktatúra korai intézkedéseit a későbbi háborús politikával.

Az ügyészek először a hatalom megszerzésének és megszilárdításának történetét bontották ki. Bemutatták, hogyan számolták fel a politikai ellenzéket, miként alakították át az államot egypárti diktatúrává, hogyan korlátozták a bíróságok és a sajtó függetlenségét, valamint hogyan teremtettek olyan rendőri rendszert, amelyben az ellenfeleket hagyományos jogi garanciák nélkül lehetett fogva tartani.

Göring ezen a ponton nem bújhatott a Luftwaffe mögé. 1933-ban porosz belügyi vezetőként közvetlen szerepet játszott a rendőrség politikai átalakításában, a Gestapo korai megszervezésében és a koncentrációs táborok rendszerének kezdeti kialakításában. A későbbi nürnbergi védekezésben azt hangsúlyozta, hogy ezek a táborok akkor még nem a későbbi megsemmisítő rendszer részei voltak, de ezzel sem tudta megszüntetni saját részvételét a jogállami garanciák felszámolásában.

A következő réteg a fegyverkezés és a külpolitikai terjeszkedés volt. A Rajna-vidék remilitarizálása, Ausztria bekebelezése, Csehszlovákia feldarabolása és Lengyelország megtámadása olyan láncolattá állt össze a vád értelmezésében, amely tudatosan vezetett Európa háborújához. Göring szinte mindegyik állomásnál jelen volt, még akkor is, ha később azt állította, hogy bizonyos lépések időzítésével vagy módszerével nem értett egyet.

Ausztria esetében szerepe különösen közvetlen volt. 1938 márciusában telefonon és politikai nyomással is részt vett abban a folyamatban, amely végül az osztrák kormány összeomlásához és a német bevonuláshoz vezetett. Göring később sem próbálta letagadni, hogy aktív szereplő volt, inkább azzal érvelt, hogy az Anschluss megfelelt a német és osztrák lakosság jelentős részének akaratának. Ez ismét jól mutatta stratégiáját: a tény helyett annak jogi és erkölcsi minősítését vitatta.

A zsidóüldözés dokumentumai még nehezebb problémát jelentettek számára. Göring neve nem csupán a korai antiszemita állami intézkedések környezetében bukkant fel. A kristályéjszaka után 1938 novemberében ő vezette azt a magas szintű tanácskozást, amelyen a zsidó lakosságra kivetett egymilliárd márkás büntető hozzájárulásról, a gazdasági kiszorítás felgyorsításáról és

a biztosítási kifizetések elvonásáról tárgyaltak.

A vád számára ez azért volt különösen fontos, mert a megbeszélés nyelve megmutatta: a zsidóellenes politika nem pusztán utcai erőszak vagy pártaktivisták spontán akciója volt. A rendszer vezetői hivatalos gazdasági és államigazgatási intézkedésekké alakították az üldözést, Göring pedig a Négyéves Terv vezetőjeként központi szerepet játszott ebben a folyamatban. Az antiszemitizmus így a gazdaságpolitika részévé is vált.

Később még súlyosabb dokumentum került elő. 1941 júliusában Göring írásban adott felhatalmazást Reinhard Heydrichnek arra, hogy készítse elő a „zsidókérdés végleges megoldásának” szervezési feltételeit az európai német befolyási övezetben. A dokumentum értelmezése körül később sok vita bontakozott ki, és önmagában természetesen nem bizonyította, hogy Göring minden részletét ismerte a későbbi megsemmisítő programnak. Azt azonban lehetetlenné tette, hogy úgy állítsa be magát, mintha a zsidópolitika legmagasabb szintű koordinálásához semmi köze nem lett volna.

A megszállt területek gazdasági kifosztásának kérdése szintén közvetlenül érintette. A Négyéves Terv vezetőjeként és a német háborús gazdaság egyik

legfontosabb irányítójaként Göring számára a meghódított Európa nyersanyagai, ipari kapacitása és munkaereje a német hadviselés erőforrásait jelentették. A megszállás gazdasági logikájában civil lakosság millióinak sorsa rendelődött alá Németország szükségleteinek.

Ehhez kapcsolódott a kényszermunka rendszere is. A háború előrehaladtával egyre több külföldi munkást hurcoltak a Birodalomba, és közülük sokan olyan körülmények között dolgoztak, amelyek távol álltak bármiféle önkéntességtől. Göring később megpróbálta Adolf Sauckel közvetlen felelősségére helyezni a hangsúlyt, de saját gazdasági hatásköre és korábbi döntései miatt a vád nem fogadta el, hogy a munkaerő-politikából egyszerűen kivonja magát.

A dokumentumok sora lassan másfajta tárgyalótermi világot teremtett, mint amelyben Göring igazán erősnek számított. A politikai vitában gyors, szellemes és magabiztos lehetett, a papírok azonban nem veszítették el emlékezetüket. Egy 1938-as értekezéslet jegyzőkönyve nem alkalmazkodott utólagos önképéhez, és egy aláírt utasítás nem lett kevésbé kellemetlen attól, hogy szerzője nyolc évvel később másként magyarázta.

A vádlottak mégsem reagáltak mindannyian egyformán. Volt, aki lehajtott fejjel hallgatta az anyagokat, mások ingerülten jegyzeteltek, és akadtak olyanok is, akik azt mutatták, hogy semmi közük a bemutatott világhoz. Göring sokszor aktívan figyelt, időnként kommentálta társainak a hallottakat, és ritkán adott olyan benyomást, mintha egyszerűen összeroppant volna a bizonyítékok súlya alatt.

Különösen erős pillanatokat jelentettek azok az anyagok, amelyekben a dokumentumokat képek egészítették ki. A koncentrációs táborok felszabadításakor készített filmek bemutatása nem csupán jogi bizonyítás volt. A teremben ülők előtt olyan vizuális valóság jelent meg, amelyet nehéz volt diplomáciai vagy katonai nyelvvel semlegesíteni.

Gilbert figyelte a vádlottak arcát. A reakciók különböztek, de az esemény világossá tette, milyen határhoz érkezett Göring magyarázó stratégiája. Lehetett vitatni egy külpolitikai lépés jogi természetét, lehetett stratégiai szükségszerűségre hivatkozni, de a táborokban felhalmozott holttestek látványát már nem lehetett egyszerűen egy másik állami narratívába illeszteni.

Göring még ekkor sem mondott le arról, hogy saját felelősségének határait maga húzza meg. A tömeges megsemmisítést továbbra is olyan területként kezelte, amelyet Himmler apparátusához kötött, és azt állította, hogy annak valódi méretéről nem rendelkezett megfelelő információkkal. A kérdés innentől már nem az volt, hogy náci vezető volt-e, hanem hogy a rendszer második embereként hihető-e, hogy bizonyos alapvető folyamatok elkerülték figyelmét.

Hónapokon át mások beszéltek róla, dokumentumok helyettesítették a hangját, és az ügyészek rendezték sorrendbe életének eseményeit. Göring türelmesen várta azt a pillanatot, amikor végre maga magyarázhatja el ugyanezeket a történeteket. Amikor 1946 márciusában érkezett ez a pillanat, nem egyszerű vádlottként lépett a tanúk padjára, hanem úgy, mint aki hosszú idő után végre visszakapta kedvenc fegyverét: a beszédet és a vitát.

16. fejezet - Göring kontra Jackson

Hermann Göring 1946 márciusában több napon keresztül vallott saját védője, Otto Stahmer kérdéseire. Már a meghallgatás első óráiban világossá vált, hogy pontosan erre a pillanatra készült hónapokon át. Nem

rövid válaszokat adott, hanem történelmi előadásokat tartott, részletesen magyarázta a náci rendszer működését, Hitlerhez fűződő kapcsolatát, külpolitikai döntéseit és saját hatáskörét. A tárgyalóterem szinte egyik pillanatról a másikra az ő színpadává változott.

Ez természetesen nem jelentette azt, hogy sikerült cáfolnia a vád dokumentumait. Sok olyan tényt, amelyet az ügyészség bizonyítani akart, maga is elismert. Részt vett a diktatúra kiépítésében, támogatta a politikai ellenzék felszámolását, fontos szerepe volt a fegyverkezésben, Ausztria bekebelezésében és a gazdasági háborús előkészületekben. Göring ereje nem a teljes tagadásban rejlett, hanem abban, hogy ezeket a tényeket saját történelmi értelmezésébe illesztette.

A parlamentáris demokrácia felszámolását például nem jogtiprásként, hanem a weimari rendszer szerinte működésképtelen állapotára adott politikai válaszként mutatta be. A fegyverkezést Németország egyenjogúságának helyreállításával indokolta, Ausztria bekebelezését nem agressziónak, hanem nemzeti egyesülésnek tekintette. A hallgató számára így folyamatosan ugyanaz a veszélyes logika jelent meg: Göring nem vitatta feltétlenül, mi történt, hanem azt próbálta elérni, hogy a történetek jelentését ő határozza

meg.

Stahmer kérdései természetesen lehetőséget adtak erre. A védőügyvéd célja nem az volt, hogy sarokba szorítsa ügyfelét, hanem hogy olyan környezetet teremtsen számára, amelyben kifejtheti saját verzióját. Göring hosszú válaszai időnként próbára tették a bírák türelmét, de a vádlott érezhetően élvezte, hogy a hónapokon át tartó hallgatás után végre közvetlenül szólhat a teremhez.

Más védőügyvédek is kérdezték. Tizenhat vádlott védői fordultak hozzá olyan témákkal, amelyekben Göring válaszai saját ügyfelek helyzetén segíthettek. Ő sok esetben készségesen kibővítette mások szerepét. Keitel helyzetét hálátlan közvetítői szerepként írta le, Ribbentrop Hitlerre gyakorolt befolyását jelentéktelenebbnek mutatta, a német vezérkart pedig kevésbé önálló hatalmi központnak állította be.

Ebben is volt politikai logika. Göring számára elfogadhatóbb volt, ha a Harmadik Birodalom történetét Hitler és néhány igazán vezető személy döntései határozták meg, mint ha az ügyészség által állított széles összeesküvés képét fogadják el. Amikor azt kérdezték tőle, létezett-e valamiféle közös összeesküvés a náci

vezetés tagjai között, lényegében azt válaszolta, hogy Hitlerhez igazán közel csak ő állt, ezért ha egyáltalán két ember összeesküvéséről lehetett beszélni, akkor legfeljebb kettőjükéről.

A válaszban egyszerre volt védekezés és hiúság. Göring úgy segített társain, hogy közben ismét saját különleges rangját hangsúlyozta. Még vádlottként is fontosabbnak akart látszani náluk, és olyan történetet kínált a bíróságnak, amelyben ő nem egyszerűen egyike a rendszer vezetőinek, hanem Hitler mellett a legfontosabb ember volt.

Március 18-án késő délelőtt befejeződtek a védői kérdések. Robert Jackson felállt, hogy megkezdje a keresztkérdezést. A tárgyalás egyik legjobban várt összecsapása következett: az amerikai főügyész, aki Nürnberg jogi koncepciójának egyik fő építészje volt, szemtől szembe került a per legfontosabb vádlottjával.

Jackson eredeti terve más volt, mint amit végül követett. Későbbi visszaemlékezése szerint először dokumentumokkal akarta szembesíteni Göringet, antiszemita rendeletekkel, gazdasági visszaélésekkel és műkincsrablásokkal, hogy megingassa önbizalmát. A közvetlen kihallgatás alatt azonban úgy érezte,

hatásosabb lehet, ha előbb hagyja Göringet nagy politikai kérdésekről beszélni, és saját szavaival mutatja meg a náci hatalom természetét.

Ezért szinte hízelgő megjegyzéssel kezdett. Arra utalt, hogy Göring az egyetlen életben lévő ember, aki valóban képes elmagyarázni a náci párt céljait és vezetésének belső működését. Göring azonnal elfogadta a szerepet. Pontosan azt kínálták fel neki, amire hónapok óta vágyott: az egyedülálló történelmi tanú pozícióját.

Jackson ezután sorra vette a diktatúra létrehozását, a parlamenti rendszer megszüntetését, a Führer-elvet, a politikai ellenfelek üldözését, a koncentrációs táborokat, a Rajna-vidéket, Ausztriát, a Szovjetunió elleni támadást és a Négyéves Tervet. Göring hol röviden egyetértett a kérdés mögötti ténnyel, hol vitatni kezdte a megfogalmazást, és szinte minden alkalmat felhasznált arra, hogy saját magyarázatát hozzáfűzze.

Ez hamarosan problémát okozott. Az angolszász keresztkérdés logikája rövid és pontos válaszokra épül, amelyeket a kérdező dokumentumokkal és újabb kérdésekkel szűkít egyre kisebb térre. Göring viszont nem fogadta el ezt a szereposztást. Ha Jackson egy összetett kérdésre igen vagy nem választ várt, a vádlott

gyakran hosszú magyarázatba kezdett arról, hogy a kérdés feltételezése már önmagában pontatlan.

A bírák sem voltak mindig hajlandók megakadályozni ebben. Amikor Jackson megpróbálta félbeszakítani Göring egyik hosszabb válaszát, a törvényszék elnöke, Geoffrey Lawrence jelezte, hogy a tanúnak lehetőséget kell kapnia a szükséges magyarázat megtételére. Ez procedurálisan védhető döntés volt, de tárgyalástechnikai szempontból Göringnek kedvezett. Minél több időt kapott, annál könnyebben alakította át a kérdést történelmi vitává.

A hallgatóság érzékelte a változást. Göring gyorsan reagált, magabiztosan beszélt, és amikor technikai vagy történelmi részletben hibát fedezett fel, azonnal kihasználta. Jackson ezzel szemben egyre türelmetlenebb lett, különösen akkor, amikor úgy érezte, a vádlott propagandaeszközzé változtatja a tárgyalótermet.

Az egyik legkellemetlenebb pillanat a Rajna-vidék remilitarizálásával kapcsolatos dokumentumnál következett be. Jackson egy 1935-ös német katonai iratra hivatkozott, amelynek angol fordítása úgy tűnt, mintha már ekkor a Rajna-vidék „felszabadításának” előkészítéséről beszélne. Göring azonnal jelezte, hogy a

német eredeti nem ezt jelenti: a szöveg a Rajna folyó katonai forgalom számára történő megtisztításáról szól, nem a Rajna-vidék politikai vagy katonai felszabadításáról.

A fordítási hiba apróságnak tűnhetett a teljes ügyhöz képest, de a tárgyalóteremben nagy hatása volt. Göring pontosan felismerte a különbséget, Jackson pedig olyan dokumentumra épített, amely ebben a formában nem bizonyította azt, amit bizonyítani akart. A vádlott még ironikus megjegyzést is tett arról, hogy más országok sem hozzák nyilvánosságra saját mozgósítási terveiket.

Jackson ekkor elveszítette türelmét. A bírósághoz fordult, és kifogásolta, hogy Göring nem válaszol közvetlenül kérdéseire, hanem hosszú magyarázatokat és politikai megjegyzéseket fűz hozzájuk. Úgy érezte, ha ez így folytatódik, a keresztkérdezés irányítása a vádlott kezébe kerül, és Göring saját propagandaszínpadává változtatja a tárgyalást.

A probléma valós volt, de a nyílt vita az ügyész és a bíróság között csak tovább erősítette azt a benyomást, hogy Göring átmenetileg uralja a helyzetet. Lawrence nem fogadta el, hogy minden magyarázatot meg kell tiltani, és arra emlékeztette Jacksont, hogy a tanú

röviden kifejtheti válaszát. Az amerikai főügyész így két fronton találta magát: egyszerre próbálta korlátozni Göringet és meggyőzni a bírakat arról, hogy erre szükség van.

Másnap már fegyelmezettebb módszerrel tért vissza. Jackson fokozatosan egyre inkább dokumentumokra támaszkodott, és ezekkel jóval nehezebb volt hosszú politikai előadásokat szembeszegezni. Göring továbbra is vitázott, pontosított és relativizált, de a papírok sora lassan visszahozta a keresztkérdezést arra a területre, amelyen az ügyészség erősebb volt.

A későbbi emlékezet mégis leginkább az első összecsapást őrizte meg. Több megfigyelő úgy érezte, Göring retorikailag fölénybe került, és Jackson nem tudta olyan hatékonyan kezelni, ahogyan azt a tárgyalás előtt sokan várták. Ez azonban könnyen félrevezető következtetéshez vezethet. A per nem szónoki verseny volt, és az ítéletet nem az döntötte el, ki tudott egy-egy délutánon gyorsabban visszavágni.

Göring számára viszont pszichológiailag hatalmas jelentősége volt a pillanatnak. Hónapok óta fogoly volt, megfosztották minden hivatalától, és olyan bíróság előtt állt, amelynek legitimitását nem ismerte el. Most mégis

sikerült elérnie, hogy néhány órán át ne pusztán vádlottként, hanem egyenrangú vitapartnerként figyeljen rá a terem és a nemzetközi sajtó.

Ez a siker tovább erősítette azt a meggyőződését, hogy személyes önuralmát még mindig nem vették el tőle. A börtön szabályozhatta, mikor eszik, mikor alszik és mikor léphet ki cellájából, de nem tudta teljesen meghatározni, hogyan viselkedik a világ előtt. Göring számára ez a különbség alapvető volt, mert hatalom nélkül is megmaradt benne az igény arra, hogy legalább saját szerepét ő rendezze meg.

A tárgyalótermi összecsapás ezért a későbbi halál történetéhez is közelebb visz bennünket, még ha a cián ekkor még hónapokra van. Göring újra megtapasztalta, hogy a vereség keretei között is lehet valamennyi döntési teret teremteni, ha felismeri a szabályok gyenge pontjait és hajlandó következetesen kihasználni őket. Nürnbergben a végső kérdés majd az lesz, hogy ugyanezt a gondolkodást alkalmazta-e az őrzési rendszerrel szemben is, amikor már nem a tárgyalótermi szó, hanem saját élete utolsó néhány órája maradt az egyetlen terület, amely fölött még megpróbálhatta visszaszerezni az ellenőrzést.

17. fejezet - A bizonyítékok fala

A Jacksonnal vívott emlékezetes összeecsapás után könnyű volt azt a benyomást kelteni, hogy Hermann Göring valamilyen értelemben visszaszerezte a kezdeményezést. A tárgyalóteremben gyorsabban reagált, mint sokan várták, nem omlott össze a keresztkérdések alatt, és néhány alkalommal sikerült kellemetlen helyzetbe hoznia az amerikai főügyészt. A per azonban nem egyetlen délutánból állt, és Göring retorikai ereje nem tudta eltüntetni azt a dokumentumtömeget, amely hónapokon át épült köré.

A vád legerősebb fegyvere éppen az volt, hogy a Harmadik Birodalom saját bürokráciája rendkívül sok mindent írásban rögzített. A náci vezetők később vitathatták a dokumentumok értelmezését, hivatkozhattak arra, hogy nem emlékeznek egy megbeszélésre vagy hogy mások hajtották végre az intézkedéseket, de a fennmaradt iratokból olyan politikai rendszer képe rajzolódott ki, amelyben Göring nem mellékszereplő, hanem visszatérően döntéshozó volt.

A per során újra és újra előkerültek az 1933-as hatalomátvétel utáni intézkedések. Göring porosz belügyi szerepe, a politikai rendőrség átalakítása, a Gestapo korai megszervezése, a kommunisták és

szociáldemokraták elleni fellépés mind olyan tények voltak, amelyeket nem lehetett egyszerűen a háborús helyzetre hárítani. Ezek jóval a világháború előtt történtek, és azt mutatták, hogy Göring már a diktatúra létrehozásakor központi szerepet vállalt a jogállami korlátok lebontásában.

Saját védekezésében ezt azzal próbálta ellensúlyozni, hogy a weimari köztársaság válságára és a kommunista veszélyre hivatkozott. Szerinte a politikai rendszer működésképtelenné vált, és a nemzetiszocialisták olyan erős államot teremtettek, amely képes volt helyreállítani a rendet. Ez a magyarázat azonban éppen azt a kérdést hagyta nyitva, amely Nürnberg számára alapvető volt: milyen ponton válik a politikai rendteremtés állami terrorrá, és mikor szűnik meg a vezető joga arra, hogy saját céljaira hivatkozva bármit törvényessé nyilvánítson?

A gazdasági és katonai dokumentumok még közvetlenebbül kapcsolták Göringet a háború előkészítéséhez. A Négyéves Terv vezetőjeként az volt a feladata, hogy Németország gazdaságát alkalmassá tegye egy nagy háború megvívására. A nyersanyag-ellátás, a szintetikus üzemanyagok, a fegyverkezés, a devizagazdálkodás és a stratégiai iparágak fejlesztése mind olyan terület volt, amelyben

Göring széles hatáskörrel rendelkezett.

Ezt ő maga sem tagadta. Inkább azt állította, hogy egy államnak joga van felkészülni saját védelmére, és Németországot a versailles-i rendszer igazságtalanul korlátozta. A vád ezzel szemben arra törekedett, hogy megmutassa: nem pusztán általános katonai felkészülésről volt szó, hanem olyan gazdasági programról, amelyet a politikai vezetés terjeszkedési terveihez igazítottak.

Ausztria 1938-as bekebelezése különösen alkalmas volt ennek bizonyítására. A telefonbeszélgetések és politikai utasítások alapján Göring nem egyszerű szemlélője volt az eseményeknek, hanem aktívan részt vett az osztrák vezetésre gyakorolt nyomásban. A későbbi népszavazás és az Anschluss német nyelvterületen élvezett támogatása sem változtatott azon, hogy a döntő napokban katonai fenyegetés és politikai kényszer működött.

Csehszlovákia esetében Göring összetettebb képet próbált kialakítani magáról. Azt állította, hogy bizonyos pillanatokban óvatosabb volt Hitlernél, és tartott attól, hogy túl gyors konfrontáció háborúhoz vezethet a nyugati hatalmakkal. Ez részben hitelesen tükrözte a

náci vezetésen belüli taktikai különbségeket, de nem jelentette azt, hogy ellenezte volna Németország terjeszkedését. Inkább a módszer és időzítés kérdésében lehettek fenntartásai.

A per egyik visszatérő tanulsága éppen ez volt. A náci vezetésen belüli vita önmagában nem bizonyította, hogy valamelyik szereplő elutasította a közös célt. Göring több alkalommal lehetett óvatosabb Hitlernél, ahogyan máskor radikálisabb álláspontot is képviselhetett, de mindvégig egy olyan rendszer vezetője maradt, amely a német hatalom kiterjesztését természetes politikai célnak tekintette.

A zsidóüldözés kérdésében még nehezebb volt a távolságtartás. Göring igyekezett elkülöníteni az általa vállalt antiszemita gazdasági intézkedéseket a későbbi megsemmisítéstől. Nem tagadta, hogy a zsidókat ki akarta szorítani a német gazdasági életből, de azt állította, hogy a tömeggyilkosságok méretéről és szervezettségéről nem tudott.

A dokumentumok azonban súlyos kérdéseket vetettek fel. Az 1938. novemberi, Kristályéjszaka utáni megbeszélés jegyzőkönyve megmutatta, hogy Göring maga koordinálta a zsidó lakosság gazdasági

kifosztásának további lépéseit. A zsidó közösségre kirótt egymilliárd márkás büntetés, a biztosítási összegek állami elvonása és a gazdasági kiszorítás felgyorsítása nem elszigetelt alsó szintű kezdeményezések voltak.

Még nagyobb jelentősége volt annak az 1941. július 31-én aláírt utasításnak, amelyben Göring Reinhard Heydrichet bízta meg az európai zsidókérdés „teljes megoldásának” előkészítésével. Az irat későbbi jelentésének pontos értelmezése történészi viták tárgya lett, különösen azért, mert a megsemmisítés gyakorlati rendszere több lépcsőben alakult ki. Nürnbergben azonban az volt dokumentálható, hogy Göring közvetlenül részt vett a zsidópolitika legmagasabb szintű koordinációjában.

Erre különösen nehéz volt olyan választ adni, amely teljesen leválasztotta volna őt Himmlerről és Heydrichről. Göring azt állította, hogy a „végleges megoldás” kifejezést ekkor még emigrációs vagy kitelepítési értelemben értette, és nem adott utasítást tömeggyilkosságra. A bíróságnak azonban nem egyetlen szó jelentéséről kellett döntenie, hanem arról a politikai folyamatról, amelyben a zsidó lakosság jogfosztásától a gazdasági kifosztáson át egyre radikálisabb intézkedésekhez jutottak el.

A megszállt területek kifosztása szintén személyesen érintette. Göring nem csupán a német háborús gazdaság számára követelt nyersanyagokat és termékeket, hanem saját műgyűjteményét is példátlan méretűre növelte a megszállt Európából elrabolt vagy kényszer alatt megszerzett alkotásokkal. Carinhall termei a háború idején olyan műkincsekkel teltek meg, amelyek eredetéhez gyakran üldözött zsidó gyűjtők, megszállt országok és kényszerű tulajdonátruházások kapcsolódtak.

Göring ezt a kérdést sem kezelte teljesen tagadó módon. Elismerte műgyűjtő szenvedélyét, és egyes tranzakciókat próbált jogszerű vásárlásként bemutatni, más esetekben pedig különbséget tett állami elkobzás és saját szerzeményei között. A dokumentumok és tanúvallomások azonban olyan rendszert mutattak, amelyben politikai hatalma közvetlenül teremtett számára kivételes hozzáférést Európa kulturális javaihoz.

A kényszermunka ugyancsak nehezen elhárítható terület volt. A német gazdaság munkaerőhiánya miatt több millió külföldit vittek a Birodalomba, közülük sokakat erőszakkal. Göring később Adolf Sauckelre igyekezett hárítani a közvetlen szervezési felelősséget, de a gazdaságpolitika egyik legfőbb vezetőjeként nem

mondhatta hitelesen, hogy semmilyen kapcsolata nem volt a munkaerőigényekkel és a megszállt területek erőforrásainak kihasználásával.

Ahogy a per haladt előre, egyre világosabb lett a különbség Göring tárgyalótermi teljesítménye és jogi helyzete között. Szónokként sokszor erős volt, történelmi vitákban képes volt felvenni a versenyt vádlóival, és fogolytársaira is hatást gyakorolt. A bizonyítékok azonban nem azért kerültek elé, hogy retorikai párbajban legyőzzék, hanem azért, hogy személyes kapcsolatot mutassanak ki a vádpontok és cselekedetei között.

A per végére Göring aligha ringathatta magát abban a hitben, hogy felmentésre számíthat. Túl sok volt az aláírt dokumentum, túl magas a rangja, túl széles a hatásköre és túl hosszú az az időszak, amelyben Hitler egyik legfontosabb munkatársaként működött. A valódi bizonytalanság már nem az volt, bűnösnek találják-e, hanem az, milyen büntetést szabnak ki rá, és milyen formában hajtják majd végre.

Ez a felismerés fokozatosan megváltoztatta Nürnberg jelentését számára. A tárgyalás elején még abban reménykedhetett, hogy történelmi vitává alakítja az eljárást, később azonban egyre inkább az lett a kérdés,

hogyan őrizheti meg saját méltóságáról alkotott képét akkor is, ha az ítélet már előre sejthető. A politikai csata lassan személyes csatává szűkült, és a végén már nem Németország jövőjéről vagy a háború történetéről, hanem Göring saját haláláról szólt.

18. fejezet - Repedések a vádlottak egységén

Göring hónapokon át azon dolgozott, hogy a vádlottak padján valamiféle közös front maradjon fenn. Nem formális összeesküvést vagy közös jogi stratégiát akart létrehozni, hiszen minden vádlottnak külön ügyvédje és eltérő érdeke volt. Sokkal inkább azt tartotta fontosnak, hogy a Harmadik Birodalom egykori vezetői ne versenyezzenek egymással abban, ki tud gyorsabban elhatárolódni Hitlertől és saját korábbi szerepétől.

Ez a törekvés már kezdettől nehéz volt. A vádlottak között hatalmas különbségek voltak személyiségben, felelősségben és védekezési stratégiában. Egy tábornok másképp próbálta megmagyarázni tetteit, mint egy pártvezető, egy diplomata vagy egy gazdasági szakember. A közös sors nem törölte el azokat a régi ellentéteket sem, amelyek a náci rendszer éveiben alakultak ki közöttük.

Ribbentropot Göring régóta gyenge és káros külügyminiszternek tartotta. Hess mentális állapotát sajátos problémaként kezelte. Kaltenbrunnertől és az SS apparátusától könnyebb volt távolságot tartania, mert a legnagyobb tömeggyilkosságok szervezeti nyomai gyakran éppen ezekhez a struktúrákhoz vezettek. Speer azonban más kategóriát jelentett.

Albert Speer fiatalabb volt Göringnél, és a háború utolsó éveiben fokozatosan nőtt a hatalma. Hitler építészeként kezdte pályáját, majd Fritz Todt halála után a fegyverkezési termelés egyik legfontosabb irányítója lett. A háborús gazdaság racionalizálásában elért eredményei miatt olyan területen vált nélkülözhetetlenné, ahol Göring korábbi gazdasági hatalma éppen csökkenőben volt.

Már a Harmadik Birodalom idején sem alakult ki közöttük felhőtlen viszony. Nürnbergben pedig egyre élesebben különbözött az a mód, ahogyan ketten saját múltjukról beszéltek. Göring a vereség ellenére sem akart bűnbánóként megjelenni, Speer viszont tudatosan vállalt bizonyos általános felelősséget a rendszerért.

Ez nem jelentette azt, hogy Speer teljesen feltárta volna saját szerepét. Későbbi történeti kutatások számos

ponton árnyalták, sőt cáfolták azt a képet, amelyet Nürnbergben és későbbi visszaemlékezéseiben magáról kialakított. A tárgyalóteremben azonban hatásos volt az a stratégia, hogy nem próbál minden felelősséget másokra hárítani, hanem a rendszer vezetőjeként erkölcsi felelősségről beszél.

Göring ezt veszélyesnek tartotta. Ha egy vádlott kijelenti, hogy a náci vezetés egészének felelősséget kell vállalnia, akkor ezzel lényegében elfogadja a bíróság erkölcsi keretét. Göring szemében az ilyen magatartás nem egyszerűen egyéni védekezési taktika volt, hanem a vádlottak közös pozíciójának gyengítése.

Különösen nagy feszültséget okozott Speer állítása, hogy 1945 elején tervet fontolgatott Hitler meggyilkolására. A történet szerint mérges gázt akart bejuttatni a Führer berlini bunkerének szellőzőrendszerébe, de a terv végül nem valósult meg. Göring számára ez egyszerre tűnt valószínűtlennek és önfelmentőnek. Úgy vélte, Speer a győztesek előtt próbálja magát olyan emberként bemutatni, aki az utolsó pillanatban felismerte Hitler veszélyességét.

A vádlottak padján és a börtönben is érzékelhetővé vált a konfliktus. Göring egyre nyíltabban bírálta Speert,

és a többi fogoly számára is világossá tette, mennyire megveti azokat, akik most próbálnak távolságot tartani a rendszertől. A „hűség” fogalma számára még ebben a helyzetben is fontos maradt, noha maga Hitler 1945 áprilisában árulónak nyilvánította őt.

Ez az ellentmondás sokat mond Göring gondolkodásáról. Saját Hitlerrel való konfliktusát hajlandó volt politikai és személyes félreértésként értelmezni, de mások utólagos eltávolodását opportunizmusnak minősítette. Úgy látta, aki részt vett a rendszerben és élvezte annak hatalmát, annak vereség után sincs joga úgy tenni, mintha mindig is kívülálló lett volna.

A vádlottak között ugyanakkor nem mindenki fogadta el Göring erkölcsi mércéjét. A hónapok során egyre többen saját túlélésükre és jogi helyzetükre koncentráltak. Ha egy dokumentumot másra lehetett hárítani, megtették, ha saját hatáskörüket kisebbnek lehetett feltüntetni, éltek a lehetőséggel. A közös front gondolata fokozatosan háttérbe szorult az egyéni védekezés mögött.

Gilbert tudatosan is igyekezett csökkenteni Göring befolyását. Megfigyelte, milyen erősen hat társaira, és

egy idő után egyre inkább arra törekedett, hogy a foglyok különálló személyiségként gondolkodjanak saját felelősségükről. Göring ezt érzékelte, és időnként kifejezetten ellenségesen reagált arra, ha úgy vélte, a pszichológus megpróbálja szétzilálni a vádlottak egységét.

A tárgyalás utolsó hónapjaiban a korábbi hierarchia már jóval kevésbé működött. A foglyok tudták, hogy az ítélet közeledik, és mindenki más büntetésre számíthat. A közös politika helyét átvette az egyéni félelem. Volt, aki hosszú börtönbüntetést remélt, más halálos ítélettől tartott, és akadt, aki abban bízott, hogy bizonyos vádpontok alól felmentik.

Göring helyzete ebből a szempontból különleges volt. Ő aligha számíthatott enyhébb ítéletre. A náci rendszer legmagasabb rangú túlélő vezetőjeként és mind a négy vádpont vádlottjaként pontosan tudhatta, hogy ha a bíróság elfogadja az ügyészség alapvető érvelését, akkor számára a halálbüntetés a legvalószínűbb következmény.

Ez bizonyos értelemben szabadságot is adott neki. Nem kellett minden apró kérdésben azért taktikáznia, hogy néhány évvel kevesebb börtönt kapjon. Már sokkal inkább az foglalkoztatta, milyen képet hagy maga után,

és hogy az utolsó hónapokban is képes-e olyan emberként viselkedni, aki nem könyörög a győzteseknek.

A fogolyközösség régi egysége így lassan szétesett, de Göring személyes tekintélye nem tűnt el teljesen. Még azok is figyelték, akik nem értettek vele egyet, mert az egész per során ő maradt az a vádlott, aki a legkövetkezetesebben ragaszkodott saját szerepéhez. A bírósági ítélet közeledtével azonban már nem volt mit összehangolni: minden fogolynak egyedül kellett szembenéznie azzal, amit a bírák számára kijelöltek.

Göring számára ez a magány különösen fontos változást jelentett. Hatalmi emberként egész életében mások fölötti befolyással határozta meg önmagát, most viszont olyan döntés közeledett, amelyet sem fogolytársai, sem ügyvédje, sem saját retorikai ereje nem tudott megváltoztatni. Az utolsó hónapokban ezért a kérdés fokozatosan leszűkült: ha az ítéletet nem ő választhatja meg, vajon marad-e még valami, amiről továbbra is maga dönthet?

19. fejezet - 1946. október 1.

Az ítélethirdetésre csaknem egy évvel a per megkezdése után került sor. 1946 szeptemberének utolsó napjaiban Nürnberg ismét a nemzetközi sajtó

figyelmének középpontjába került, és a börtönben is egyre feszültebb lett a hangulat. A vádlottak hónapok óta tudták, hogy az eljárás véget ér, de az utolsó pillanatig senki sem lehetett teljesen biztos abban, pontosan milyen büntetést szabnak ki rá.

A bíróság szeptember 30-án kezdte felolvasni hosszú ítéletét. A bírák részletesen ismertették a náci rendszer történetét, az agresszív háborúk előkészítését, a megszállt területeken elkövetett bűncselekményeket és az egyes vádlottak személyes felelősségét. A következő napra maradtak a konkrét ítéletek.

Október 1-jén a vádlottakat egyenként hívták be. A bíróság ezzel is igyekezett elkerülni, hogy egymás közvetlen reakcióiból erőt merítsenek vagy látványos közös jelenetet rendezzenek. A teremben minden egyes ember néhány percre egyedül maradt saját ítéletével.

Göring már az ítélet indokolásából sejthette, mi vár rá. A törvényszék mind a négy vádpontban bűnösnek találta. Az indokolás nem hagyott kétséget afelől, hogy a bírák őt Hitler után a náci rendszer egyik legfontosabb vezetőjének tekintették. Szerepét a háború előkészítésében, a gazdasági mozgósításban, az agresszióban és a megszállási politikában egyaránt

központinak minősítették.

Amikor a büntetést kimondták, nem hosszú börtön évekről volt szó. Hermann Göringet kötél általi halálra ítélték.

Az ítélet nem lephette meg teljesen. Már a tárgyalás alatt többször beszélt arról, hogy számol a halálbüntetéssel, és viselkedésében ritkán mutatott olyan reményt, mintha komolyan felmentésre számítana. A halál ténye azonban csak az egyik része volt annak, amit most közöltek vele. A másik a halál módja.

Göring katonának tartotta magát. Első világháborús repülőásként szerzett hírneve, rendfokozatai és egész önképe azt a meggyőződést erősítették benne, hogy ha halálra ítélik, katonai kivégzés jár neki. Az akasztást nem egyszerűen kellemetlenebb halálnemnek tekintette, hanem közönséges bűnözők megalázó kivégzésének.

A nürnbergi bíróság azonban tudatosan kötél általi halált szabott ki a halálra ítéltre. A döntés azt fejezte ki, hogy a vádlottakat nem háborúban legyőzött katonai ellenfélként, hanem bűncselekmények miatt elítélt személyekként kezelik. Göring számára éppen ez volt elviselhetetlen. A halálbüntetés önmagában nem fosztotta volna meg attól az önképtől, hogy legyőzött

katonai és politikai vezetőként hal meg, az akasztófa azonban ezt a különbséget is elvette tőle.

A tizenkét halálos ítélet közül Martin Bormanné távollétében született. Göring mellett Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frank, Frick, Streicher, Sauckel, Jodl és Seyss-Inquart számára is halálos ítéletet hirdettek. Mások hosszú vagy életfogytiglani börtönbüntetést kaptak, három vádlottat pedig felmentettek.

A felmentések különös visszhangot keltettek a börtönben. Schacht, von Papen és Fritzsche szabadon távozhattak volna, miközben egykori társaik a halálra készültek. Göring számára ez is annak bizonyítéka lehetett, hogy a vádlottak soha nem alkottak egységes jogi kategóriát. A bíróság személyenként vizsgálta felelősségüket, és nem ítelt el automatikusan mindenkit pusztán azért, mert kapcsolatban állt a rendszerrel.

Az ítélethirdetés után a halálra ítélteket visszavitték celláikba. Ettől a pillanattól a biztonsági helyzet gyökeresen megváltozott. Addig valamennyi fogoly számára létezett jövő: tárgyalási napok, ügyvédi megbeszélések, vallomások, bizonyítás, ítélet. Most tizenegy ember számára ez a jövő néhány napra vagy

hétre szűkült.

Andrus embereinek ezért még szigorúbban kellett figyelniük őket. A halálos ítélet kihirdetése a börtönpszichológiában különösen veszélyes pillanatnak számított. Egy fogoly, aki hónapokon át a per miatt tartotta magát, az ítélet után elveszíthette ezt a célt, és az öngyilkosság kockázata azonnal megnőhetett.

Göring viselkedése azonban továbbra sem hasonlított összeomlásra. Nem könyörgött, nem tört ki belőle látványos pánik, és nem kezdte kétségbeesetten bizonygatni ártatlanságát. Inkább az ítélet egyik konkrét elemére koncentrált: az akasztásra.

A következő napokban világossá tette, hogy kész elfogadni a halált, ha katonaként végzik ki. A probléma számára nem az volt, hogy meg akar-e halni, hanem az, ki és milyen módon rendelkezik utolsó pillanatáról. Ez a különbség kívülről talán pusztán hiúságnak tűnhetett, Göring személyiségében azonban mélyen összekapcsolódott a rang, a kontroll és a történelmi szerep kérdésével.

Október 1-jén ezért nemcsak egy ítélet született. Ezen a napon kezdődött Göring utolsó konfliktusa is a nürnbergi rendszerrel. A bíróság elvette tőle az életét, de

ő még megpróbálta elérni, hogy legalább a halálának formájáról maga dönthessen. Amikor ebben is kudarcot vallott, a kérdés új szintre került: vajon beletörődik-e abba, hogy az akasztófa legyen történetének utolsó jelenete, vagy talál még egy olyan lehetőséget, amelyet őrei nem tudnak ellenőrizni?

20. fejezet - Golyót kér

Göring nem sokáig várakozott. Október 1-je után rövid időn belül hivatalos kérelmet készített, amelyben arra kérte a Szövetséges Ellenőrző Tanácsot, hogy az akasztást változtassák golyó általi kivégzésre. Nem kegyelmet kért, és nem követelte a halálos ítélet felülvizsgálatát. Éppen ellenkezőleg: hangsúlyozta, hogy a bíróság ítéletét tudomásul veszi, de katonai múltjára és rangjára hivatkozva azt szeretné, ha kivégzőosztag előtt halhatna meg.

Ez a különbség Göring számára alapvető volt. A kivégzőosztag katonai halál képét hordozta, amelyet a hadtörténelemben dezertőrök, kémek, árulók és háborús ellenfelek egyaránt megtapasztaltak, de amely mégis összekapcsolódott az egyenruhával és a fegyveres szolgálattal. Az akasztás ezzel szemben számára a köztörvényes bűnöző képét jelentette.

A nürnbergi ítélet éppen ezért nemcsak megölni készült, hanem Göring saját értelmezése szerint meg is alázta. Életében minden rangot és címet szeretett látványosan megjeleníteni: egyenruhák, kitüntetések, marsallbotok és ceremóniák segítségével folyamatosan hangsúlyozta társadalmi helyzetét. Most a győztesek azt közölték vele, hogy végső soron nem birodalmi marsallként, hanem elítélt bűnözőként fog meghalni.

A kérelem mögött ezért nem egyszerűen halálfélelem húzódott. Sőt, a rendelkezésünkre álló feljegyzések inkább azt mutatják, hogy Göring igyekezett a halál gondolatát higgadtan kezelni. Amit nem tudott elfogadni, az a saját története fölötti kontroll teljes elvesztése volt.

Ügyvédje és mások is tudták, mennyire fontos számára ez a kérdés. A fogság alatt újra és újra beszélt katonai becsületről, és az ítélet után már lényegében ez maradt az utolsó hivatalos ügy, amelyben még remélhette, hogy változást ér el. Ha a Szövetséges Ellenőrző Tanács engedélyezi a golyó általi kivégzést, legalább halálának formáját részben saját önképéhez igazíthatja.

A győztes hatalmak azonban nem láttak okot arra, hogy kivételt tegyenek vele. A nürnbergi ítéletek végrehajtása politikailag és jogilag is érzékeny kérdés

volt, és Göring kívánságának teljesítése azt sugallhatta volna, hogy különleges rangja miatt más bánásmódot érdemel a többi elítéltnél. Éppen ezt akarták elkerülni.

Göring közben figyelte a folyamatot. A cellában továbbra is olvasott, beszélgetett a lelkésszel és Gilberttel, s igyekezett megtudni, mikor döntenek kérelméről. Külső szemlélő számára viselkedése akár nyugodtnak is tűnhetett, de ez a nyugalom nem jelentette azt, hogy lemondott volna terveiről.

Az öngyilkosság veszélye természetesen ekkor már különösen komoly volt. Andrus és emberei tudták, hogy a halálra ítélt foglyok bármelyike megpróbálhatja megelőzni az ítélet végrehajtását, ezért az ellenőrzéseket tovább szigorították. A cellák előtt álló őröknek folyamatosan figyelniük kellett a fogoly kezét, testtartását és mozdulatait, éjszaka pedig a világítást sem kapcsolták le teljesen.

Göring azonban nem tűnt olyan embernek, aki kétségbeesetten keresi a gyors halált. Ez az egyik ok, amiért későbbi döntését félrevezető volna pusztán öngyilkossági hajlamként értelmezni. Ha valóban már hosszabb ideje ciánt birtokolt, akkor hónapokon keresztül nem használta fel, pedig számtalan olyan

pillanat lehetett, amikor felismerte, hogy a per valószínűleg halálos ítélettel végződik.

Ez arra utalhat, hogy a méreg – amennyiben valóban végig nála volt – nem egyszerű menekülési eszköz, hanem tartalék lehetőség volt. Göring addig nem akarta használni, amíg a tárgyalás lehetőséget adott számára a szereplésre és saját történetének elmondására. A cián értéke éppen abban rejlett volna, hogy az utolsó pillanatban dönthet róla, amikor már minden más eszközt elvettek tőle.

A kérdés természetesen csak akkor áll meg, ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy a kapszula már ekkor a birtokában volt. Ezt azonban egyelőre nem tudjuk. Lehetséges, hogy valóban hónapok óta őrizte, de az is elképzelhető, hogy csak az ítélet után jutott hozzá valamilyen külső segítséggel. Éppen ezért fontos elválasztani Göring motivációját a méreg eredetétől.

A motiváció viszonylag világosnak látszik. A halálos ítélet után két lehetőség állt előtte: vagy elfogadja az akasztást, vagy megpróbál más módon meghalni. Először szabályos úton próbálkozott, és hivatalosan kérte, hogy változtassák meg a kivégzés módját. Ez önmagában azt mutatja, hogy számára nem egyszerűen az életben

maradás volt a tét.

A kérelem elutasításával azonban megszűnt az utolsó törvényes lehetőség. A szövetségesek egyértelművé tették, hogy nem engednek a kivégzés módjából, és Göring ugyanúgy akasztófán fog meghalni, mint a többi halálra ítélt. Ettől kezdve már csak két szereplő maradt a történetben: a börtön biztonsági rendszere és maga Göring.

A következő napok eseményeit ezért másképp kell olvasnunk, mint a per korábbi hónapjait. Minden találkozás, minden átadott tárgy, minden ruha, levél, könyv és apró szívesség potenciálisan fontos lehet, mert a cián eredetét csak ezeknek a mozgásoknak az újbóli végigkövetésével lehet megérteni. Ugyanakkor nem szabad abba a hibába esnünk, hogy a későbbi halál ismeretében minden hétköznapi mozzanatot összeesküvéssé alakítsunk.

Göring ekkor még hivatalosan arra várt, hogy az ítéletet végrehajtsák. A börtön személyzete pedig arra készült, hogy ezt a pillanatot biztonságosan elérje, és ne engedje meg neki, hogy saját döntésével előzze meg az akasztófát. A következő két hét ezért valójában egy csendes verseny lett a fogoly és az őrzési rendszer

között, még akkor is, ha a résztvevők többsége nem tudta, hogy versenyben áll.

21. fejezet - Az utolsó tizennégy nap

A halálos ítélet kihirdetése után megváltozott a nürnbergi börtön ritmusa. A tárgyalás hónapjaiban a vádlottak napjait meghallgatások, ügyvédi megbeszélések, dokumentumok és a tárgyalóterembe vezető rendszeres út határozta meg. Október 1-je után mindez megszűnt, és a halálra ítélték számára szinte csak a várakozás maradt. Nem tudták pontosan, melyik éjszakán hajtják végre az ítéletet, de azzal tisztában voltak, hogy már nem hónapokban kell számolniuk.

A biztonsági előírásokat ennek megfelelően tovább szigorították. Burton Andrus számára ezek a napok jelentették egész nürnbergi szolgálatának legkényesebb időszakát. A per idején is attól tartott, hogy valamelyik vádlott öngyilkossággal vonja ki magát az igazságszolgáltatás alól, a halálos ítélet után azonban a kockázat nyilvánvalóan megnőtt. Az öröknek még pontosabban kellett figyelniük a foglyok kezét és mozdulatait, a cellákban található tárgyakat pedig ismét átvizsgálták.

A börtön addigi személyes viszonyai is módosultak. A cellaajtók fölött a neveket számok váltották fel, a halálra ítélték immár nem egyszerű fogolyként, hanem elítéltként szerepeltek a börtön rendjében. Ez apró adminisztratív változásnak tűnhetett, mégis világos üzenetet hordozott: a hosszú per lezárult, és a rendszer már nem a tárgyalásra, hanem az ítélet végrehajtására készült.

A foglyok különbözőképpen reagáltak. Joachim von Ribbentrop mind többet foglalkozott vallási kérdésekkel, Wilhelm Keitel szintén közeledett a lelkészhez, Fritz Sauckel pedig láthatóan nehezen viselte a várakozást. Hans Frank korábban már a per során is vallásos fordulatot mutatott, és most egyre inkább úgy tekintett halálára, mint személyes vezeklésre. Mások továbbra sem mutattak bűnbánatot, vagy legalábbis nem olyat, amelyet lelkészeik őszintének fogadhattak volna el.

Az elítéltek még fellebbezésnek nevezett kérelmekkel is próbálkoztak, bár a nürnbergi törvényszék ítélete ellen hagyományos értelemben nem volt fellebbezési fórum. Kegyelmi kérvényeket, személyes leveleket és különböző beadványokat küldtek a Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak, illetve a győztes államok vezetőinek. Voltak, akik az ítélet enyhítését remélték, mások elsősorban a

kivégzés módját próbálták megváltoztatni.

Göring kérelme ebből a szempontból különbözött a legtöbb társától. Nem azt kérte, hogy életben maradjon, hanem azt, hogy az akasztófát kivégzőosztag váltsa fel. Érvelése tudatosan katonai volt: egykori repülőtisztként és birodalmi marsallként kész volt szembenézni a halállal, de a kötél általi kivégzést méltatlannak tartotta rangjához.

Miközben a döntésre várt, családjával is találkozhatott. Emmy Göring rendszeresen felkereste férjét, de a találkozások már nem hasonlítottak a korábbi évek látványos családi jeleneteihez. A börtön beszélőhelyiségében drótrács választotta el őket egymástól, és amikor Emmy azt kérte, legalább férje kezét megfoghassa, az engedélyt megtagadták.

A döntés mögött nem kegyetlenség, hanem nagyon konkrét biztonsági megfontolás állt. Egy kézfogás vagy ölelés néhány másodperc alatt lehetőséget teremthetett volna arra, hogy apró tárgy kerüljön egyik ember kezéből a másikéba. Az őrök tudták, hogy egy öngyilkossághoz elegendő eszköz nem feltétlenül nagyobb egy gyógyszeres ampullánál, ezért az érintést is olyan kockázatnak tekintették, amelyet nem engedhettek meg.

Ez a részlet később különös jelentőségű lett. Göring öngyilkossága után természetesen a családi látogatásokat is újra megvizsgálták, és felmerült, juthatott-e így hozzá a méreghez. A fizikai elkülönítés azonban éppen azt mutatja, hogy Andrus emberei erre a lehetőségre is gondoltak. Ha a kapszula valóban kívülről érkezett, más útvonalat kellett találnia.

Göring eközben feltűnően visszafogottabb lett. Gilbert úgy érzékelte, hogy az ítélet után eltűnt belőle valami abból a harsány magabiztosságból, amellyel korábban társait irányította. A tárgyalás véget ért, ezért már nem volt szüksége arra, hogy a vádlottak padjának vezéréként viselkedjen, és nem maradt közönség sem, amely előtt hosszú politikai előadásokat tarthatott volna.

Ez azonban nem jelentett teljes összeomlást. Göring továbbra is olvasott, beszélgetett, érdeklődött a körülötte zajló események iránt, és figyelte, hogyan haladnak kérelmei. A nagy politikai színpad megszűnésével mintha személyisége egyre szűkebb területre koncentrálna. A kérdés már nem az volt, hogyan ítéli meg őt a bíróság, mert ez eldőlt, hanem hogy milyen körülmények között fog meghalni.

Gilbert ebben az időszakban ismét beszélgetett vele korábbi pszichológiai vizsgálatairól. Göring különös módon továbbra is kíváncsi volt arra, mit mutattak a tesztek személyiségéről, mintha még az utolsó napokban is érdekelné, milyen értelmezést hagynak róla az utókorra. Gilbert ekkor jóval keményebben fogalmazott, mint korábban, és azt mondta neki, hogy aktív, agresszív elméje mögött szerintem hiányzik a valódi erkölcsi bátorság a felelősséggel való szembenézéshez.

Göring rosszul viselte a kritikát. Nem egyszerű szakmai véleményként hallgatta, hanem személyes támadásként, amely saját önképének egyik legfontosabb pontját érintette. Egész nürnbergi magatartását arra építette, hogy ő legalább vállalja a vereséget, miközben mások megpróbálnak elbújni Hitler mögött vagy meghamisítani saját múltjukat. Gilbert állítása ezzel szemben azt jelentette, hogy ez a látszólagos bátorság is lehetett pusztán egy újabb módja a lényegi felelősség elkerülésének.

A kivégzés időpontját közben szigorúan titokban tartották. A foglyok találgattak, és különböző hírek keringtek a cellasoron. Egy ideig október 14-ét emlegették, de az éjszaka esemény nélkül múlt el. Ez a bizonytalanság önmagában is pszichológiai terhet

jelentett: az elítéltek minden este lefeküdhetnek úgy, hogy talán néhány óra múlva felébresztik őket.

Andrus még a börtönben szolgáló lelkészekkel sem közölte idő előtt a pontos órát. Henry Gerecke evangélikus lelkész és Sixtus O'Connor katolikus pap napról napra jártak a halálra ítélték között, de sokáig ők is csak találgathattak. Ez különösen nehezzé tette feladatukat, hiszen nem tudhatták, melyik beszélgetésük lehet az utolsó.

Göring és Gerecke kapcsolata mindvégig sajátos maradt. A lelkész hosszú idő óta próbált vele hitbeli kérdésekről beszélni, Göring azonban hajlandó volt ugyan valamiféle felsőbb hatalom létezését elfogadni, Jézus istenségét és a keresztény tanítás alapvető tételeit nem tette magáévá. Ez később azért vált fontossá, mert a kivégzés közeledtével Göring úrvacsorát szeretett volna, Gerecke viszont csak akkor volt hajlandó kiszolgáltatni számára a szentséget, ha valódi hitvallást lát mögötte.

Közben megszületett az a döntés is, amelyre Göring különösen várt. A Szövetséges Ellenőrző Tanács elutasította kérését, és nem engedélyezte, hogy akasztás helyett kivégzőosztag elé álljon. A hivatalos döntésről Gilbert tájékoztatta, és ezzel Göring számára bezárult az

utolsó olyan törvényes út is, amelyen megpróbálhatta befolyásolni saját halálának formáját.

Nem tudjuk bizonyítani, hogy pontosan ebben a pillanatban döntött az öngyilkosságról. Andrus később így értelmezte az eseményeket, de ez már a történetek utáni következtetés volt. Ha Göring valóban hónapok óta őrzött egy ciánkapszulát, akkor az öngyilkosság lehetőségével nyilván jóval korábban számolhatott. Ha viszont valaki más juttatta hozzá a mérget, akkor éppen ezekben a napokban kellett megtörténnie annak az eseménynek, amelyet nyolcvan évvel később is próbálunk rekonstruálni.

A két hét ezért a nyomozás szempontjából nem üres várakozás, hanem a történet legfontosabb időszakai közé tartozik. A börtön mindent megtett azért, hogy a halálra ítélteket elszigetelje a veszélyes tárgyaktól, miközben Göring egyre világosabban tudta, hogy a szabályos úton nem változtathat sorsán. A következő kérdés már nem az, akart-e elkerülni az akasztófát, hanem az, hogy volt-e ehhez eszköze, és ha igen, mikor került a birtokába.

22. fejezet - A levél, amely mindent megmagyarázhatna

A Göring-cellában később talált iratok között volt egy különös feljegyzés, amely első látásra megoldhatná az egész rejtélyt. A kézzel írt szöveget Burton Andrusnak címezte, és október 11-i dátum szerepelt rajta. Ha tartalmát szó szerint elfogadjuk, nincs szükség amerikai segítőre, titkos közvetítőre vagy a börtön biztonsági rendszerét áttörő összeesküvésre.

Göring azt állította, hogy elfogása óta mindvégig rendelkezett méreggel. Beszámolója szerint Mondorfba három ciánkapszulával érkezett, és már az első átvizsgálásnál tudatos megtevesztést alkalmazott. Az egyik kapszulát olyan helyen hagyta ruházatában, ahol a kutatók viszonylag könnyen megtalálhatták, ezzel azt a benyomást keltve, hogy sikerült felfedezniük az öngyilkossági eszközét.

A másodikat – saját története szerint – mindig ügyesebben rejtette el. Vetkőzéskor valamilyen alkalmas ponton hagyta, majd öltözköskor újra magához vette, később pedig Mondorfban és Nürnbergben is olyan rejtekhelyeken tartotta, amelyeket a kutatások nem fedeztek fel. A tárgyalási napokon állítása szerint magas szárú csizmájában hordta.

A harmadik kapszuláról még ennél is különösebb magyarázatot adott. Azt írta, hogy az továbbra is egy kis bőröndjében, egy kerek bőrápolókrémes dobozban, magában a krémben maradt elrejtve. A megfogalmazás azért jelentős, mert ha igaz volt, akkor Göring nemcsak egyetlen méregadagot őrzött sikeresen másfél éven át, hanem tartalék kapszulája is lehetett egy olyan poggyászban, amelyhez elvileg nem férhetett szabadon hozzá.

A levél végén Göring felmentette a kutatásokat végző katonákat a felelősség alól. Azt állította, hogy rejtekhelyét gyakorlatilag lehetetlen volt megtalálni, és csak a véletlen vezethetett volna a kapszulához. Ez nagyon is megfelelt annak az önképnek, amelyet egész nürnbergi története alatt ápolt: nem az örök voltak alkalmatlanok, hanem ő bizonyult ügyesebbnek náluk.

A szöveg hitelességének egyik része kevésbé vitatható. A dokumentum fennmaradt, és a későbbi vizsgálók Göring kézírásával azonosították. Nem valamelyik amerikai tiszt évtizedekkel későbbi emlékezetében jelent meg, hanem olyan egykorú iratként, amelyet közvetlenül az öngyilkosság körüli eseményekhez lehet kapcsolni.

Ettől azonban még nem válik automatikusan igazzá minden állítása. Egy hiteles levélben is lehet szándékos félrevezetés, különösen akkor, ha szerzője tudja, hogy halála után vizsgálat indul majd. Göringnek ráadásul világos motivációja is lehetett arra, hogy azt állítsa: senki sem segített neki. Ha valaki valóban átadta a kapszulát, ezzel a történettel megvédhette segítőjét.

Éppen ezt állította később Emmy Göring is. Férje özvegye nem fogadta el a levelet teljes magyarázatként, és olyan véleményt is tulajdonítottak neki, amely szerint a történet célja valójában annak az embernek a védelme volt, aki Nürnbergben juttatta el hozzá a mérget. Más, Göring környezetéhez közel álló személyek szintén kételkedtek abban, hogy a kapszula másfél éven át végig ugyanannál a fogolynál maradhatott.

A levél legnagyobb problémája éppen a biztonsági rendszer részletessége. Göringet elfogásakor átkutatták, Mondorfban többször ellenőrizték, Nürnbergben pedig olyan cellában élt, amelyet rendszeresen átvizsgáltak. Ruházata, ágya, vécéje és személyes tárgyai mind biztonsági vizsgálatok tárgyai voltak. Ha mindezek ellenére sikerült egy törékeny üvegampullát rejtegetnie, olyan módszerre volt szüksége, amely nemcsak egyszer, hanem hónapokon át működött.

Andrus később nagyon konkrét magyarázatot adott erre. Visszaemlékezése szerint Göring különböző időpontokban a cella vécéjének keskeny peremén, testének természetes mélyedéseiben, illetve közvetlenül a testén rejthette el a kapszulát. A tárgyalási napokon pedig a magas csizmája kínálhatott átmeneti rejtekhelyet. Ezek az állítások azonban részben Göring saját utólagos magyarázatára és a vizsgálat következtetéseire épültek, nem arra, hogy valamelyik őrkorábban látta volna a rejtést.

A testüregben való elrejtés elmélete technikailag lehetséges, de hosszú időn át komoly nehézségekkel járhatott. Az üvegkapszulát fémhüvely védte, ami csökkenthette a véletlen összetörés kockázatát, de az eszközt rendszeresen mozgatni kellett volna. Minden motozás, fürdés, orvosi vizsgálat és ruhaváltás újabb alkalmat teremtett arra, hogy lebukjon.

A cella vécéjének pereme ugyancsak érdekes lehetőség. Az őrk ugyan folyamatosan figyelték a foglyot, de éppen a vécé használatakor maradt meg valamennyi korlátozott privát tér. Robert Ley halála után ezt is szigorították, mégsem lehetett az őrk tekintetét úgy elhelyezni, hogy a fogoly minden centiméterét és minden kézmozdulatát egyidejűleg lássa.

Ha Göring története igaz, akkor nem egyetlen nagy biztonsági mulasztás történt, hanem apró, folyamatosan ismétlődő rés működött a rendszerben. A kapszula nem kívülről jutott át egyetlen ellenőrzési ponton, hanem eleve bent volt, és Göring mindig néhány lépéssel az örök előtt járt abban, hogy hol keressék. Ebben a változatban a nürnbergi rejtély nem csempészési ügy, hanem másfél évig tartó bújócska.

Csak hogy a levél dátuma maga is érdekes. Göring október 11-én már tudta, hogy kérését, amelyben kivégzőosztagot kért, elutasították. Ugyanebben a feljegyzésben kifejezetten arra hivatkozott, hogy Gilbert közölte vele a Szövetséges Ellenőrző Tanács döntését. Ha a levél valóban ezen a napon készült, akkor Göring legalább négy nappal halála előtt már megfogalmazta azt a történetet, amelyet az öngyilkosság után akart hátrahagyni.

Ez kétféleképpen értelmezhető. Az egyik szerint előre megtervezte halálát, és gondosan dokumentálta, hogyan sikerült az amerikaiakat kijátszania. A másik szerint ugyanilyen gondosan előkészített egy hamis történetet, amely később eltereli a figyelmet arról, kitől kapta valójában a kapszulát. A dokumentum tehát nem lezárja a nyomozást, hanem éppen ellenkezőleg: megteremti

annak két legfontosabb lehetséges irányát.

Egyetlen dolgot azonban nagy biztonsággal állíthatunk. Október 11. körül Göring már tudta, hogy nem lőhetik agyon, és valamilyen formában készült arra az eshetőségre, hogy saját maga előzze meg az akasztást. Hogy ehhez ekkor már a kezében volt-e a mérge, vagy a levél csupán fedőtörténetként szolgált valaki más védelmére, azt csak az utolsó napok eseményeinek és a későbbi vallomásoknak az összevetésével dönthetjük el.

23. fejezet - 1946. október 15.

Október 15-én reggel a nürnbergi börtön kívülről ugyanolyan szigorú rendben működött, mint az előző napokon, odabent azonban már mindenki érezte, hogy közel a vég. A kivégzések pontos óráját sokáig titokban tartották, részben éppen azért, hogy csökkentsék az öngyilkosság kockázatát. A börtön személyzetének csak az a része kapott részletes tájékoztatást, amelynek feltétlenül szüksége volt rá.

Az akasztófákat a börtön tornatermében állították fel. A munkálatokat korábban igyekeztek úgy végezni, hogy a foglyok ne hallják pontosan, mi készül, bár a nürnbergi falak között egy ilyen titkot teljesen elrejteni aligha lehetett. Az elítéltek sejtették, milyen gyorsan közeledik

az időpont, és a különböző félmondatokból, őrségi változásokból és szokatlan mozgásokból sok mindent kikövetkeztethettek.

Aznap is folytatódtak a lelkeszi látogatások. Gerecke egyik cellából a másikba járt, és a protestáns halálraítéltekkel imádkozott, beszélgetett. Többen úrvacsorát kértek és kaptak, míg mások továbbra is elutasították a keresztény hit alapvető tételeit.

Göringgel különösen nehéz beszélgetései voltak. A birodalmi marsall valamiféle istenhitről hajlandó volt beszélni, de továbbra sem fogadta el azt a hitvallást, amelyet Gerecke az úrvacsora feltételének tekintett. Göring mégis szeretne volna részesülni a szentségben, és ebből a lelkesz arra következtetett, hogy talán az utolsó órák szimbolikus gesztusát keresi.

Gerecke végül nemet mondott. Nem volt hajlandó vallási szertartást olyan ember utolsó nagy jelenetének kellékévé tenni, aki saját bevallása szerint sem osztotta azt a hitet, amelynek a szentség részét képezte. A döntés fájdalmas volt számára, de lelkipásztori szempontból nem látott más lehetőséget.

Göring nem rendezett jelenetet. A beszélgetés után elköszöntek, Gerecke pedig elhagyta a cellát. Később

Gilbert úgy értelmezte a történeteket, hogy Göring talán már ekkor arra készült: az úrvacsora után közvetlenül öngyilkosságot követ el, és ezzel még a vallási szertartást is saját utolsó gesztusának részévé teszi. Ezt természetesen nem tudhatjuk bizonyosan, de a lelkes visszautasítása miatt ez az esetleges forgatókönyv nem valósulhatott meg.

Az este előrehaladtával az őrzés egyre feszesebbé vált. A cellák előtt továbbra is külön őr állt, és az elítélteknek úgy kellett feküdniük, hogy kezük látható maradjon. A takaró nem rejthette el azt a mozdulatot, amellyel valaki pengét, kapszulát vagy más eszközt használhatott volna.

A foglyok ekkorra már tudták, hogy a kivégzések éjfél után megkezdődnek. Néhány órával korábban még vacsorát kaptak, majd lassan minden megszokott börtönmozdulat különös jelentést nyert. Egy pohár víz, egy könyv becsukása, az ágy megigazítása vagy a vécé használata immár az utolsó ilyen cselekedet lehetett életükben.

Göring este írt. Pontosán nem rekonstruálható minden perc, és a későbbi beszámolók több részletben eltérnek egymástól, de tudjuk, hogy több búcsúiratot hagyott hátra. Ezek között volt az Andrusnak szánt feljegyzés a

ciánkapszulákról, családjához szóló levél és olyan szöveg is, amelyben saját döntésének magyarázatát adta.

A cella kialakítása ekkor döntő jelentőségűvé válik. Az őr az ajtó betekintőnyílásán keresztül szinte folyamatosan figyelhette Göringet, de amikor a fogoly a vécén ült, teste egy része kikerült a közvetlen látómezőből. Ez volt az a maradéknyi magánszféra, amelyet még a halálraítéltektől sem tudtak teljesen elvenni.

Andrus későbbi rekonstrukciója szerint Göring ezt a néhány percet használta fel arra, hogy elővegye a kapszulát. Ha valóban a vécé valamelyik részén vagy saját testén tartotta, akkor ezen a ponton helyezhette a szájába. Ebben az esetben a legfontosabb lépés már jóval azelőtt megtörtént, hogy az őr bármi szokatlant látott volna.

Ez azonban csak az egyik lehetséges változat. Más rekonstrukciók szerint Göring a kapszulát valamelyik tárgyából vehette elő, vagy közvetlenül az ágyba fekvés előtt jutott hozzá. A biztosnak tekinthető rész sokkal szűkebb: amikor késő este lefeküdt, az őr továbbra is figyelte, és semmilyen nyilvánvaló, nagyobb mozdulatot nem észlelt, amely arra utalt volna, hogy halálos eszközt

vesz elő.

Göring hanyatt feküdt, kezeit az előírásoknak megfelelően a takaró fölött tartotta. A világítás már tompább volt, de az őr elegendő fényt kapott ahhoz, hogy arcát és testhelyzetét lássa. A cellában minden úgy nézett ki, mintha az elítélt az utolsó óráit várná.

Ez a látszólagos nyugalom volt a terv legfontosabb része, ha valóban előre megtervezett öngyilkosságról beszélünk. Göringnek nem kellett hosszú mozdulatsort végrehajtania, ha a kapszula már a szájában volt. Egyetlen erős harapás elegendő lehetett ahhoz, hogy az üveg összetörjön és a mérge felszabaduljon.

Az őr számára éppen ezért szinte lehetetlen feladat maradt volna a beavatkozás. A folyamatos megfigyelés arra alkalmas lehetett, hogy megakadályozza a felakasztást, az ér felvágását vagy valamilyen hosszabb előkészületet igénylő módszert. Egy már szájban lévő ciánkapszula esetében azonban az észlelés és a halálos dózis felszabadulása között alig maradt idő.

Késő este, körülbelül három órával a kivégzések tervezett megkezdése előtt Göring mozdulata hirtelen megváltozott. Az őr rángást vagy görcsös testmozdulatot észlelt, és furcsa, fulladozó hangot hallott. Azonnal

riasztott.

Ettől a pillanattól a nürnbergi börtön gondosan felépített rendje néhány másodpercre káosszá változott. Örök rohantak a cellához, a lelkeszt hívták, orvos érkezett, és a folyosón gyorsan terjedt a hír, hogy valami történt Göringgel. Az ember, akit másfél éven át azért őriztek, hogy élve jusson el az akasztófaig, most éppen az utolsó órákban csúszott ki a kezükből.

A nürnbergi rejtély legfontosabb pillanata ezért nem az, amikor az őr meglátta a görcsöt. Mire ezt észlelte, valószínűleg már késő volt. A valódi kérdés az ezt megelőző percekben, órákban vagy akár hónapokban rejlik: hogyan jutott el a kapszula Göring szájáig úgy, hogy a világ egyik legszigorúbb börtönrendszere közben végig azt hitte, ura a helyzetnek?

24. fejezet - „Göring haldoklik!”

A riasztás pillanata után másodpercek alatt megnyílt a cellaajtó. Göring teste még görcsösen reagált a méregre, de a cián hatása rendkívül gyors volt. Mire a segítség megérkezett, kevés valódi lehetőség maradt arra, hogy megmentésük.

Henry Gerecke a közelben tartózkodott, amikor egy katona azzal rohant hozzá, hogy Göringnek rohama van. A lelkész a cellához sietett, és az ágy fölé hajolva bibliai szavakat mondott az eszméletlen férfinak. A jelenlévők ekkor még nem feltétlenül tudták az első pillanatban, mi okozta az összeomlást, de Göring gyorsan megváltozó arcszíne és a körülmények hamarosan mérgezésre utaltak.

Andrus eközben a kivégzések utolsó részleteivel foglalkozott. Amikor értesítették, a cellához sietett, és olyan helyzetet talált, amely egész nürnbergi megbízatásának legsúlyosabb kudarcát jelentette. A fogoly, akit a legnagyobb gonddal őriztek, halott vagy gyakorlatilag menthetetlen állapotban feküdt néhány órával azelőtt, hogy az ítéletet végrehajtották volna rajta.

A későbbi leírások több apró részletben eltérnek egymástól. Nem teljesen egyértelmű például, ki találta meg először az iratokat, hol feküdt pontosan a boríték, illetve miként került elő a fémhüvely, amely a ciánampullát védhette. Ezek az eltérések később azért váltak fontossá, mert minden bizonytalanság új lehetőséget adott azoknak, akik az amerikai hivatalos rekonstrukciót kétségbe vonták.

Andrus beszámolója szerint egy összehajtott papírt adtak át neki, amelyet Göring fekhelyén találtak. Nem olvasta el azonnal, hanem továbbította a vizsgálathoz, mert tudta, hogy saját felelőssége miatt minden személyes beavatkozás később gyanút kelthet. Azonnal elrendelte, hogy a többi halálraítélt őrzését tovább szigorítsák.

A Szövetséges Bizottság utasítására a kivégzésre váró foglyokat ezután őreikhez bilincseltek. Egyetlen ember öngyilkossága elegendő volt ahhoz, hogy az addig is rendkívül szigorú rendszer újabb fokozatra kapcsoljon. Senki sem akarta kockáztatni, hogy Göring példáját valamelyik társa megismételje az utolsó két-három órában.

Az orvosok megvizsgálták a holttestet, és hamarosan világossá vált, hogy mérgezés történt. A cián jellegzetesen gyors hatása és az előkerült kapszulamaradványok gyakorlatilag kizárták, hogy természetes rosszullétről legyen szó. A nürnbergi börtön vezetésének így nemcsak egy halálesettel kellett szembenéznie, hanem azonnal fel kellett tennie azt a kérdést is, amely később világszerte címlapokra került: honnan volt Göringnek mérge?

A hír gyorsan eljutott a kivégzésekre kijelölt sajtótanúkhöz. Az újságírók közül többen már előre elkészítették tudósításuk egy részét, természetesen abból kiindulva, hogy Göring lesz az első vagy egyik első ember, akit felakasztanak. Most néhány órával az esemény előtt az egész forgatókönyv megváltozott.

Az amerikai katonai vezetés számára a helyzet különösen kínos volt. Nürnberg nem csupán büntetőperként működött, hanem a győztes hatalmak igazságszolgáltatási képességének demonstrációjaként is. Ha a per legismertebb vádlottja az utolsó pillanatban öngyilkosságot követhetett el, az óhatatlanul azt a benyomást keltette, hogy saját feltételei szerint távozott.

Andrus számára mindennek személyes következményei is lehettek. A börtönparancsnok hónapokon át azt hangoztatta, hogy az öngyilkosság megakadályozása egyik legfontosabb feladata, és Robert Ley halála után éppen ezért alakított ki szigorúbb őrzést. Most azonban a legértékesebb fogoly ugyanazzal a méreggel került el az akasztófát, amelynek veszélyét már Göring elfogásakor ismerték.

A kivégzéseket azonban nem halasztották el. A tornateremben álltak az akasztófák, a katonai és

szövetséges képviselők a helyükön voltak, és a többi halálos ítélet végrehajtása az eredeti terv szerint folytatódott. Göring távolléte csak a sorrendet módosította.

Elsőként így Joachim von Ribbentropot vezették a bitóhoz. Utána sorban következtek a többiek: Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frank, Frick, Streicher, Sauckel, Jodl és Seyss-Inquart. A kivégzések egészen a hajnali órákig tartottak, miközben néhány méterrel távolabb Göring holtteste már orvosi és katonai vizsgálat tárgya volt.

A kontraszt aligha lehetett volna élesebb. Társai számára az ítélet által előírt végpont következett el, Göring viszont néhány órával korábban saját maga szakította meg a folyamatot. Éppen azt kerülte el, ami ellen hivatalosan is tiltakozott: nem állt a bitófa alatt, nem került kötél a nyakába, és nem a szövetséges hóhér határozta meg halálának pontos pillanatát.

Ezért beszéltek később sokan Göring „utolsó győzelméről”. A kifejezés természetesen könnyen félrevezető lehet, hiszen egy halálra ítélt háborús bűnös öngyilkosságáról volt szó, nem politikai sikerről. Saját pszichológiai logikáján belül azonban valóban elérte azt,

amire a hivatalos úton nem kapott engedélyt: megtagadta az akasztófát.

A halál módja viszont azonnal új problémát teremtett. Ha Göring hónapokon át magánál tartotta a kapszulát, akkor a nürnbergi biztonsági rendszer alapvető gyengeségére derült fény. Ha valaki átadta neki, akkor még súlyosabb kérdés következett: a világ egyik legfontosabb foglyának őrzésében szolgáló ember segített kijátszani az ítéletet.

A cellában maradt levelek az első változatot támogatták, de már az első órákban sem mindenki volt hajlandó készpénznek venni Göring magyarázatát. A vizsgálat ezért azonnal megkezdődött, és hamarosan öröket, tiszteket, orvosokat és más börtönalkalmazottakat kérdeztek ki. A kérdés ettől a pillanattól már nem Göring életének része volt, hanem önálló történelmi rejtély: egy halott ember állítása állt szemben egy olyan rendszerrel, amely szerint annak, amit állított, szinte lehetetlennek kellett volna lennie.

25. fejezet - Az amerikai vizsgálat

Hermann Göring öngyilkossága után kevesebb mint egy órával már megszületett a döntés, hogy külön katonai vizsgálóbizottság tárja fel a történeteket. A

gyorsaság önmagában jelezte, mennyire súlyosnak ítélte az amerikai hadvezetés az esetet. Nem egyszerűen azt kellett megállapítani, milyen méreg végzett Göringgel, hanem azt is, hogyan kerülhetett hozzá, megszegte-e valaki az őrzési előírásokat, és terhel-e felelősség a nürnbergi börtön vezetésére.

A háromtagú vizsgálóbizottság felállítását Roy V. Rickard dandártábornok rendelte el, majd Joseph T. McNarney tábornok, az európai amerikai erők főparancsnoka írásban is megerősítette a megbízást. A testület vezetője B. F. Hurless ezredes lett, mellette William H. Tweedy alezredes és Stanley T. Rosenthal őrnagy vett részt a munkában. Feladatukat egyértelműen határozták meg: meg kellett állapítaniuk, milyen módon jutott Göring a méreghez, amellyel öngyilkosságot követett el, és felelősség terhel-e ezért bárkit.

A vizsgálat első szakasza még azon az éjszakán elkezdődött. A bizottság tagjai megvizsgálták az 5-ös cellát, miközben Göring holtteste még bent feküdt. Külön őrt állítottak az ajtóhoz, hogy illetéktelen ne léphessen be, majd részletes leltárt készítettek a helyiség tartalmáról. A cellát olyan alaposan kutatták át, amennyire a körülmények lehetővé tették, és mindent elkülönítettek, aminek esetleg jelentősége lehetett.

Az egyik legfontosabb tárgy a kis rézhüvely volt, amely a ciánampulla védőtokjaként szolgált. Az amerikaiak több olyan, náci vezetőknél korábban megtalált öngyilkossági készletet ismertek, amelyeknél az üvegampullát fémhüvely óvta a véletlen töréstől. A Göringnél talált eszköz tehát nem valamiféle házilagos szerkezet volt, hanem ugyanahhoz a világhoz tartozott, amelyből Himmler és más náci vezetők ciánkapszulái is származtak.

A cellában találtak egy celofánba csomagolt fehér port is. Első látásra akár egy másik mérreg vagy gyógyszer maradványa is lehetett, ezért laboratóriumi vizsgálatra küldték. Később kiderült, hogy ártalmatlan fogtisztító porról volt szó. Göring bajor pipáját szintén részletesen átvizsgálták, mert már az első órákban felmerült, hogy valamilyen üreges használati tárgy rejthette a kapszulát, de a pipában sem találtak erre utaló nyomot.

A holttest vizsgálata még bizarrabb irányba vezette a nyomozást. A bizottság tagjai tudták, hogy ha Göring hónapokon keresztül saját testén rejtegette a fémhüvelyt, annak valamilyen fizikai nyoma lehet. Ezért külön megvizsgálták köldökét, bőrét és testének olyan pontjait, amelyek alkalmasak lehettek volna egy apró tárgy elrejtésére.

A köldök környékéről anyagmintát vettek, mert az egyik elmélet szerint Göring laza hasi bőre és szokatlanul mély köldöke alkalmas lehetett a fémhüvely rövid idejű elrejtésére. A laboratóriumi vizsgálat azonban nem adott olyan bizonyítékot, amely azt mutatta volna, hogy ott huzamosabb ideig fémkapszulát tartott. A minták sokkal prózaibb eredményt szolgáltatottak: bőrről, szövetről és hétköznapi szennyeződésről volt szó.

A matrac is gyanússá vált. A vizsgálók szakadásokat fedeztek fel rajta, és felmerült, hogy Göring annak belsejében rejthette el a kapszulát. Egy tiszt azonban azt vallotta, hogy a matracot nem sokkal korábban ellenőrizték, és akkor az egyik feltűnő szakadás még nem volt rajta. A bizottság ennek ellenére arra jutott, hogy a töltelék nem mutatta hosszabb ideig tartó rejtegetés nyomait, ezért a matracelméletet nem tekintette különösen erősnek.

Négy nappal később azonban olyan lelet került elő, amely jelentősen befolyásolta az egész vizsgálat irányát. Október 19-én a bizottság tagjai átkutatták Göringnek a börtön poggyászsobájában őrzött személyes holmijait. Egy bőrápoló krémet tartalmazó tégely belsejében újabb rézhüvelyt találtak, benne ép üvegampullával.

A kapszula tartalmát laboratóriumban megvizsgálták. Az eredmény szerint ciánt vagy ciánvegyületet tartalmazott, vagyis Göring saját búcsúlevelének egyik állítása ellenőrizhető módon igaznak bizonyult: valóban létezett legalább egy tartalék méregampulla a személyes poggyászában.

Ez rendkívül fontos bizonyíték volt, de nem feltétlenül bizonyította a teljes történetet. A krémes téglában talált kapszula igazolta, hogy Göring képes volt olyan méregampullát elrejteni poggyászában, amelyet korábbi átvizsgáláskor nem fedeztek fel. Azt azonban nem bizonyította, hogy a halálához használt másik kapszula tizennyolc hónapon át folyamatosan a testén vagy cellájában maradt.

A bizottság ezután sorra hallgatta ki a nürnbergi börtön vezetőit és azokat, akik az utolsó időszakban rendszeresen kapcsolatba kerültek Göringgel. Andrus ezredesnek a legkényelmetlenebb helyzet jutott. A parancsnoknak úgy kellett részletesen ismertetnie saját biztonsági rendszerét, hogy közben annak legfontosabb feltétele nyilvánvalóan megbukott: az egyik fogoly olyan eszközt tudott használni, amelynek elvileg soha nem szabadott volna a birtokában lennie.

Andrus mégis határozottan védte embereit és intézkedéseit. Azt vallotta, mindig úgy gondolta, hogy az ellenőrzések megfelelően alaposak, és egyetlen fogoly sem tarthat magánál olyan tárgyat, amellyel öngyilkosságot követhet el. Göring halála után természetesen már tudta, hogy ez az állítás nem lehetett maradéktalanul igaz, de ebből szerinte nem következett automatikusan mulasztás.

Részletesen ismertette a poggyászszoza rendszerét. A foglyok értékeit és fölösleges személyes tárgyait zárt helyen tartották, és ha valamire szükségük volt, elvileg csak tiszt felügyelete mellett kaphatták meg. Göring egyik nagyobb toalett- vagy utazótáskájához Andrus állítása szerint egyáltalán nem fért hozzá, és történetesen éppen ebben találták meg később a krémbe rejtett tartalék kapszulát.

Az ügyvédi találkozások szintén szigorú szabályok között zajlottak. A vádlottat rács vagy üveg választotta el védőjétől, az átadott dokumentumokat pedig ő ellenőrizte. Andrus ugyanakkor kénytelen volt elismerni, hogy a tárgyalóteremben már lazábbak voltak a feltételek. Ott folyamatosan mozogtak iratok a vádlottak és ügyvédek között, és az ő legfeljebb gyorsan tudta átnézni mindazt, amit átadtak egymásnak.

Amikor a bizottság közvetlenül rákérdezett, elképzelhető-e, hogy valaki a tárgyalóteremben adta át a mérget Göringnek, Andrus már nem tudta ezt teljesen kizárni. Azt mondta, elméletileg egy ügyvéd megethette volna, ha olyan ügyesen dolgozik, mint egy bűvész. Azonnal hangsúlyozta ugyan, hogy nincs semmilyen bizonyíték erre, de maga a válasz fontos volt: a rendszer nem bizonyult minden pontján áthatolhatatlannak.

A német börtönalkalmazottakat Andrus lényegében kizárta a gyanúsítottak közül. Megbízhatónak és a foglyokkal szemben kevésbé rokonszenvezőnek tartotta őket. Más tisztek óvatosabban fogalmaztak, és elismerték, hogy teljes bizonyossággal nehéz megmondani, hogyan gondolkodott valamennyi német munkás, aki hónapokon át a börtönben dolgozott.

A börtön orvosa különösen kellemetlen kérdéseket kapott. Elismerte, hogy az ítélethirdetés óta többször kezét fogott Göringgel, annak ellenére, hogy a szabályok tiltották a fizikai érintkezést. Magyarázata emberileg érthető volt: másfél éven át kezelte, hosszú személyes beszélgetéseket folytattak, és az utolsó napokban nehéznek érezte volna, hogy egyszerűen megtagadja a kézfogást.

Biztonsági szempontból azonban éppen az ilyen gesztusok mutatták meg, mennyire különbözik az elméleti rendszer a mindennapi valóságtól. Egy apró kapszula átadásához nem kellett hosszú találkozó, csomag vagy nagy tárgy. Elég lehetett volna egy kézfogás, néhány másodpercnyi érintkezés vagy egy ellenőrizetlen pillanat, még akkor is, ha semmilyen bizonyíték nem utalt arra, hogy az orvos valóban adott volna bármit Göringnek.

A bizottság végül mégsem ezen az úton haladt tovább. Elfogadta Göring saját magyarázatának lényegét: a mérge már elfogásakor a birtokában volt, ő maga rejtette el, és személyes ügyességének köszönhetően sikerült megtartania az utolsó pillanatig. A vizsgálók szerint sem az öröket, sem Andrúst, sem a német alkalmazottakat nem terhelte bizonyítható mulasztás.

A jelentés ennél is tovább ment. Felvetette, hogy Göring bizonyos időszakokban a köldökében, emésztőrendszerében vagy a vécécsésze belső, nehezen látható pereme alatt rejthette a kapszulát. E magyarázatok egy része orvosi és kriminalisztikai vizsgálatokra támaszkodott, más része inkább annak bizonyítására szolgált, hogy technikailag létezhetett olyan rejtekhely, amelyet még az alapos ellenőrzés sem

fedezett fel.

A hivatalos álláspont tehát viszonylag gyorsan kialakult. Göring saját ravaszságával játszotta ki az amerikaiakat, nem pedig azért, mert valaki segített neki vagy mert a biztonsági rendszer súlyosan hanyag volt. A vizsgálat így egyszerre adott magyarázatot a halálra és mentette fel a nürnbergi börtön személyzetét.

Éppen ez az összhang vált később a kételyek egyik forrásává. A bizottságnak valóban rendelkezésére álltak Göring levelei, a tartalék kapszula és a laboratóriumi eredmények, tehát nem légből kapott következtetésre jutott. Ugyanakkor intézményi szempontból az amerikai hadsereg számára kétségtelenül ez volt a legkedvezőbb magyarázat is: nem volt áruló az őrségben, nem történt végzetes mulasztás, és nem omlott össze a börtön biztonsági rendszere.

A történelmi nyomozásnak ezért itt el kell választania két kérdést. Az egyik az, hogy a hivatalos magyarázat lehetséges volt-e; erre a válasz egyértelműen igen. A másik azonban sokkal nehezebb: valóban ez volt-e a legvalószínűbb magyarázat, vagy a vizsgálat túl gyorsan fogadta el azt a változatot, amely egyszerre illett Göring leveléhez és mentesítette saját intézményét a

felelősségtől?

26. fejezet - Mindig nála volt?

A hivatalos vizsgálat középpontjába így Hermann Göring saját története került. Ez önmagában különös helyzet. Egy olyan ügyben, amelyben a legfontosabb tanú már halott volt, éppen ő hagyta hátra azt a magyarázatot, amely később évtizedekig meghatározta az események értelmezését.

A történet első része meggyőzően egyszerű volt. Göring már amerikai fogságba kerülésekor rendelkezett ciánnal. Ezt nem utólagos legenda bizonyította, hanem azok a kapszulák, amelyeket személyes holmijai között ténylegesen megtaláltak. Nem kellett tehát feltételezni, hogy csak Nürnbergben támadt benne az öngyilkosság gondolata vagy ott ismerkedett meg a mérge használatával.

A náci vezetők körében a cian a háború végén gyakorlatilag a végső menekülés egyik megszokott eszközévé vált. Himmler a brit fogságban rejtett kapszulával ölte meg magát, más vezetőknél szintén találtak hasonló készleteket, és Göring személyes poggyászában is több ilyen eszköz volt. Abban tehát nincs különösebb rejtély, hogyan jutott eredetileg

ciánhoz.

A probléma a következő tizenhét hónap. Göring saját állítása szerint három kapszulája volt, amelyek közül az elsőt gyakorlatilag feláldozta azért, hogy fogvatartói azt higgyék, megtalálták a készletet. Ez rendkívül jól illik ahhoz a személyiséghez, amelyet Kelley, Gilbert és mások leírtak: Göring szeretett egy lépéssel előrebb járni, és különös élvezetet talált abban, ha mások rendszerét annak saját szabályai szerint tudta kijátszani.

A második kapszula lett volna az, amelyet végül felhasznált. Göring szerint ezt különböző helyeken rejtegette Mondorfbán és Nürnbergben, s a tárgyalási napokon még magas szárú csizmájában is magával vitte. A történetben első pillantásra van logika, mert a rejtekhely folyamatos változtatása valóban megnehezíthette az ellenőrzést.

Éppen ez azonban az egyik gyengesége is. Minél több alkalommal mozgatta a kapszulát, annál több lehetőséget teremtett arra, hogy észrevegyék. Minden vetkőzés, öltözködés, motozás, ruhacsere és börtönből tárgyalóterembe vezető út újabb kockázatot jelentett. Egy apró tárgyat egyszer sikeresen elrejteni nem

különösebben hihetetlen, tizenhét hónapon át folyamatosan mozgatni azonban egészen más feladat.

A hivatalos jelentés ezért többféle rejtekhelyet próbált rekonstruálni. A test természetes üregei, Göring testsúlycsökkenés után megmaradt laza bőre, mély köldöke és a cella vécéjének nehezen látható pereme egyaránt szerepelt az elképzelések között. Egy időre akár az emésztőrendszerben is tarthatta volna a kapszulát, bár ez nyilvánvalóan csak korlátozott időszakokra jelenthetett megoldást.

Ezek a lehetőségek azt bizonyítják, hogy a történet technikailag nem lehetetlen. Azt azonban nem bizonyítják, hogy valóban így történt. A nyomozás itt könnyen körkörösé válhat: mivel tudjuk, hogy Göring végül ciánt használt, feltételezzük, hogy valahol el kellett rejtenie, majd minden elméletileg alkalmas helyet bizonyítékként kezelünk arra, hogy valóban ott tartotta.

Különösen fontos a harmadik kapszula története. Göring azt írta, hogy az továbbra is személyes poggyászában maradt, egy bőrápoló krémes dobozba rejtve. A vizsgálók négy nappal halála után valóban megtalálták ezt az ampullát pontosan ilyen rejtekhelyen. Ez kétségtelenül növeli a búcsúlevél hitelességét, mert

legalább egy olyan állítást tartalmazott, amelyet a szerző halála után objektíven ellenőrizni lehetett.

De ugyanennek a leletnek más olvasata is lehetséges. Ha egy ciánkapszula másfél éven keresztül zavartalanul megmaradhatott Göring poggyászában, akkor talán a halálához használt kapszulának sem kellett végig a testén lennie. Elég lehetett, ha az is valamelyik személyes tárgyában maradt, majd csak később került hozzá.

Ez az elképzelés jelentősen leegyszerűsítene a történetet. Nem lenne szükség arra, hogy Göring hónapokon át testüregben, vécéperem alatt vagy csizmájában rejtegesse a törékeny ampullát. A mérreg biztonságosan fekhett volna valamelyik bőrönd vagy kisebb utazótáska mélyén, amíg valamilyen módon vissza nem jutott tulajdonosához.

A kérdés ekkor természetesen az, hozzáférhetett-e Göring személyes poggyászához. A hivatalos biztonsági rendszer szerint csak nagyon korlátozottan. A tárgyakat zárt szobában tartották, és minden kivételhez engedély, tiszt és ellenőrzés kellett. A vizsgálóbizottság előtt több tiszt is azt vallotta, hogy nem emlékszik olyan esetre, amikor Göring szabadon válogathatott volna holmijai

között.

A dokumentumok azonban már a vizsgálat idején is tartalmaztak olyan részleteket, amelyek ezt az idealizált képet megingatták. Göringnek például egy időben olyan kék aktatáska került a birtokába, amely egyértelműen a poggyászsobából származott. A különös az volt, hogy később senki sem tudta megmondani, pontosan ki adta át neki.

Az egyik tiszt tagadta, hogy ő vitte volna a táskát, a poggyászokért felelős másik tiszt pedig szintén nem talált róla szabályos feljegyzést. A lehetséges magyarázat szerint valamelyik olyan amerikai tiszt adhatta át, akinek kulcsa volt a raktárhoz, és egyszerűen nem rögzítette megfelelően az eseményt.

Ez a történet önmagában nem bizonyít semmit a ciánról. Nem tudjuk, volt-e méreg a kék táskában, és semmi sem bizonyítja, hogy Göring azért kérte vagy kapta meg, mert kapszulát rejtett el benne. A jelentősége másban rejlik: megmutatja, hogy a poggyászsoba rendszere nem működött minden alkalommal úgy, ahogyan a hivatalos szabályzat alapján működnie kellett volna.

A búcsúlevél dátuma körül ráadásul különös forrásprobléma is van. Swearingen az amerikai vizsgálati anyag alapján október 11-i dátummal közli a levelet, míg Andrus évekkel később a washingtoni Nemzeti Levéltártól kapott másolatot október 14-re datálta. A két változat közötti három nap nem változtatja meg a levél lényegét, de figyelmeztet arra, milyen óvatosan kell bánnunk még az első látásra biztosnak tűnő részletekkel is.

Ha október 11-én született, Göring több nappal öngyilkossága előtt már rögzítette a saját verzióját. Ha október 14-én, akkor lényegében az utolsó teljes napon írta meg. Mindkét esetben világos, hogy a szöveg tudatosan az utókornak és a vizsgálóknak szólt, nem pillanatnyi kétségbeesésből született feljegyzés volt.

Göring külön még arra is ügyelt, hogy felmentse őreit. Azt írta, senki sem hibás, mert a kapszulát gyakorlatilag lehetetlen lett volna megtalálni, csak a véletlen vezethetett volna hozzá. Ez lehetett a győztes fogoly utolsó hencegése, aki azt akarta bizonyítani, hogy másfél éven át túljárt őrei eszén.

De lehetett más funkciója is. Ha valaki segített neki, akkor ugyanez a mondat tökéletes fedést biztosított

számára. Göring magára vállalt mindent, az örök és tiszték pedig megmenekültek egy olyan nyomozástól, amely akár katonai büntetőeljáráshoz is vezethetett volna.

A saját története ezért egyszerre a legerősebb bizonyíték és a leggyanúsabb forrás. Olyan állításokat tartalmaz, amelyeket a tartalék kapszula megtalálása megerősít, ugyanakkor pontosan olyan magyarázatot kínál, amelyet egy rendkívül intelligens és manipulatív ember akkor írna, ha halála után is irányítani akarná a róla szóló történetet.

A kérdést így nem dönthetjük el pusztán a búcsúlevél alapján. Meg kell néznünk azt a helyet, amelyet a hivatalos vizsgálat talán túlságosan könnyen tekintett biztonságosnak: Göring személyes holmijainak raktárát, ahol nemcsak egy sértetlen ciánkapszula maradt észrevétlenül másfél éven át, hanem olyan tárgyak is eltűntek, amelyeknek elvileg szigorú őrizet alatt kellett volna állniuk.

27. fejezet - A poggyászszoa titka

Hermann Göring elfogásakor nem úgy érkezett az amerikaiakhoz, mint egy menekülő ember, aki néhány ruhadarabot és iratot vitt magával. Korábbi életének

egész kis világát próbálta továbbvinni: bőröndöket, személyes használati tárgyakat, értékeket, gyógyszereket, ruhákat és reprezentatív holmikat. Már ez önmagában rendkívüli biztonsági kihívást jelentett.

Douglas Kelley emlékezett a hatalmas gyűrűkre, értékes kövekre, arany cigaretta- és szivartárcákra, tollakra, ceruzákra és órákra. Andrus saját leltára szintén hosszú felsorolást tartalmazott Göring személyes tárgyairól. A bőröndökben egy bukott birodalom luxuséletének maradványai heverték egymás mellett.

A foglyok természetesen nem tarthatták mindezt celláikban. A fölösleges és értékes tárgyakat külön poggyászsobába vitték, ahol azokat elvileg szigorúan nyilvántartották és őrizték. A rendszer lényege az volt, hogy egy fogoly csak indokolt esetben kaphasson vissza valamit, és az átadott holmit előtte gondosan ellenőrizték.

A Göring halála után meghallgatott tisztek következetesen azt állították, hogy ez így is történt. Major Frederic Teich, aki a poggyász biztonságáért felelt, úgy emlékezett, hogy Göring négy nagyobb csomaggal rendelkezett: két nagy bőrönddel, egy kalapdobozzal és egy kisebb, felszerelt utazótáskával. Ha

valamire szüksége volt, kérelmeznie kellett, és csak jóváhagyás után kaphatta meg.

Teich azt is állította, nem emlékszik olyan esetre, amikor Göring személyesen kért volna ki valamit a csomagjaiból. Más tisztek viszont tudtak arról, hogy időnként egyenruhát cseréltek számára, hogy rendezett külsővel jelenhessen meg a tárgyalóteremben. Ez önmagában teljesen ártalmatlan és logikus eljárás volt, mégis bizonyította, hogy ruhák és tárgyak mozogtak a raktár és a fogoly között.

A már említett kék aktatáska még kellemetlenebb példát jelentett. Göring egy időben használta, és senki sem vitatta, hogy személyes poggyászának része volt. Amikor azonban a vizsgálóbizottság megpróbálta kideríteni, pontosan milyen úton került hozzá, nem kapott egyértelmű választ.

A raktárhoz több tisztnak volt kulcsa. A személyzet idővel változott, és a börtön működésének hosszú hónapjai alatt sok olyan apró esemény történhetett, amelyről nem készült szabályos feljegyzés. A kék aktatáska esete ezt kézzelfoghatóan bizonyította: valaki elhozta, valaki átadta Göringnek, de a későbbi vizsgálat már nem tudta megállapítani, ki volt az.

A bizottság a poggyászsobához hozzáférő tisztektől írásos nyilatkozatokat kért arról, hogy nem adtak át tiltott tárgyat Göringnek. Ezeknek azonban volt egy jelentős korlátjuk. Elsősorban az 1946. október 1-je és 15-e közötti időszakra koncentráltak, vagyis éppen arra a két hétre, amikor a halálos ítélet után a biztonság már a legszigorúbb volt.

Ha azonban Göring hónapokkal korábban jutott hozzá a kapszulához, ez a vizsgálati időablak nem feltétlenül foghatta meg az eseményt. A ciánt nem kellett októberben megszereznie. Elég lett volna, ha a per valamelyik korábbi szakaszában kapja vissza egyik személyes tárgyával együtt, majd onnantól rejti el saját maga.

A krémes tégelyben talált tartalék kapszula különösen kellemetlen fényt vetett a poggyász első átvizsgálására. A bőröndök tartalmát elvileg már Mondorfban és később Nürnbergben is ellenőrizték, mégis csak Göring halála után négy nappal fedezték fel az ampullát. A tégelyben olyan méreg maradt, amelynek jelenlétét a biztonsági rendszer éppen azért próbálta kiszűrni, mert Göringnél már korábban is találtak ciánt.

Ez önmagában nem bizonyítja, hogy a raktár hanyag volt. Egy krémbe merített apró hüvely valóban nehezen felismerhető, és a teljes poggyász destruktív átvizsgálása, minden tégely kiürítése vagy minden tárgy szétszedése rendkívüli eljárást igényelt volna. A lelet mégis azt mutatja, hogy a személyes holmik között léteztek olyan rejtekhelyek, amelyek túléltek az ellenőrzést.

Swearingen évtizedekkel később ebből indult ki, amikor újragondolta a hivatalos magyarázatot. Szerinte sokkal egyszerűbb lehetett, hogy Göring második kapszulája is valamelyik csomagjában maradt, mint az, hogy azt másfél éven át folyamatosan saját testén rejtegesse. Ebben a változatban a kulcskérdés már csak az volt, hogyan kerülhetett vissza hozzá.

És itt lép be a történetbe egy amerikai tiszt, akinek neve az eredeti vizsgálatban nem vált főszereplővé. Jack G. Wheelis hadnagy a nürnbergi börtön egyik olyan tisztje volt, aki hozzáférhetett a foglyok környezetéhez, és a később előkerült bizonyítékok szerint Hermann Göring személyes tárgyaiból is jutottak hozzá értékes darabok.

A történet első látásra nem ciánról, hanem szuvenírekről szólt. Éppen ez teszi fontossá, mert a tárgyak mozgása azt bizonyíthatja, hogy a hivatalosan lezárt poggyászrendszer valójában jóval átjárhatóbb volt annál, mint amit a vizsgálóbizottság előtt leírtak.

28. fejezet - A texasi hadnagy

Jack George Wheelis nem tartozott Nürnberg híres szereplői közé. Nem szerepelt a vádiratban, nem készített pszichológiai feljegyzéseket, és nem ő vezette a börtönt. Amerikai hadnagyként szolgált a nürnbergi biztonsági szervezetben, és ha Göring öngyilkossága nem válik több évtizedes rejtéllyé, neve valószínűleg legfeljebb katonai iratokban és egykori bajtársak emlékezetében marad fenn.

Texasi származása miatt egyszerűen „Tex” Wheelisként ismerték. A róla fennmaradt visszaemlékezések társaságkedvelő, feltűnő, jó megjelenésű emberként írják le, aki könnyen barátkozott és szeretett történeteket mesélni. Nem tűnik olyan figurának, akit náci ideológiai rokonszenv vagy titkos politikai meggyőződés sodort volna Göring közelébe.

Éppen ezért érdekes, hogy kapcsolatuknak kézzelfogható tárgyi nyomai maradtak. Évtizedekkel

később Wheelis özvegyénél olyan értékes holmik kerültek elő, amelyek korábban Hermann Göring tulajdonában voltak. Egy arany Montblanc töltőtoll Göring nevével, nagyméretű svájci karóra, arany cigarettatárca és egy pár kesztyű tartozott a gyűjteményhez.

Az özvegy szerint férje ezeket azért kapta, mert szívességeket tett Emmy Göringnek és kislányának. A megfogalmazás önmagában nem bizonyította, milyen szívességekről volt szó, és még kevésbé azt, hogy ezek között cián átadása szerepelt volna. A tárgyak eredete azonban ellenőrizhető volt.

Swearingen összevetette őket Andrus Göring-holmokról készített leltárával, és legalább két darab – a toll és a karóra – olyan részletességgel volt azonosítható, hogy erős kapcsolat mutatkozott a börtönben tárolt Göring-vagyon és Wheelis későbbi tulajdona között. A karóra különösen fontos lett, mert más egykori nürnbergi résztvevők is emlékeztek arra, hogy Wheelis Göring óráját viselte és szívesen mutogatta.

Fennmaradt fénykép is, amelyen Wheelis Göring társaságában látható. Egy másik dokumentált darab hátoldalán személyes ajánlás szerepelt, amelyben Göring

a texasi tiszthez vadászattal kapcsolatos baráti hangú megjegyzést írt. Mindez nem bizonyít különösen mély kapcsolatot, de nehezen egyeztethető össze azzal a képpel, hogy az örök és tiszték kizárólag távolságtartó, személytelen viszonyban álltak a foglyokkal.

A szuvenírgyűjtés Nürnbergben ráadásul nem Wheelis személyes különcsége volt. Az amerikai katonák között hatalmas érdeklődés övezte a náci vezetőkhez kötődő tárgyakat. Autogramok, fényképek, jelvények és kisebb személyes holmik komoly értéket jelentettek, és a börtön vezetése folyamatosan próbálta megakadályozni, hogy a foglyok vagyontárgyai emléktárgyként eltűnjenek.

Göring esetében a kísértés különösen nagy lehetett. Egy olyan ember órája vagy töltőtolla, akinek nevét az egész világ ismerte, azonnal különleges szuvenírré vált. Az amerikai tiszték és katonák természetesen nem mind politikai rokonszenvből érdeklődtek ezek iránt. Sokkal inkább ugyanaz a háborús emléktárgy-vadászat működött, amely minden hadseregben megjelent valamilyen formában.

Wheelis azonban nem egyszerűen jelentéktelen tárgyakat szerzett. A karóra és az aranytoll Göring értékes személyes holmijai között szerepelt, és a

hivatalos rendszer szerint a poggyászsobában kellett volna maradniuk. Ha valóban onnan kerültek hozzá, ez azt jelenti, hogy hozzáfért ahhoz a készlethez, amelyben a ciánkapszulák egyikét is megtalálták.

Ez még mindig nem jelenti azt, hogy Wheelis mérget adott Göringnek. A két állítás között hatalmas bizonyítási távolság van. Egy tiszt megszerezhetett egy karórát úgy, hogy semmiféle öngyilkossági tervben nem vett részt, és akár Göring tudta nélkül is magához vehette a tárgyat. A szuvenír önmagában legfeljebb a biztonsági rendszer átjárhatóságát bizonyítja.

Swearingen kutatása azonban itt különös fordulatot vett. Amikor az 1970-es években kapcsolatba lépett Andruszal, a volt börtönparancsnok készségesen levelezett vele különféle nürnbergi kérdésekről. Swearingen ezután megírta neki, hogy Wheelis egykori feleségénél olyan Göring-tárgyakat talált, amelyek a börtön poggyászsobájából származhattak, és segítséget kért eredetük ellenőrzéséhez.

Andrus ezt követően megszakította vele a levelezést. Nem válaszolt több levélre, és nem magyarázta meg, miért nem kíván tovább kommunikálni. Ezt önmagában természetesen nem szabad büntudat vagy eltussolás

bizonyítékának tekintenünk, hiszen számtalan személyes oka lehetett arra, hogy ne folytassa a kapcsolatot. Swearingen számára azonban a hallgatás azért vált figyelemre méltóvá, mert éppen akkor következett be, amikor egyik saját tisztjének ellenőrizetlen hozzáférése került szóba.

Még érdekesebb egy német ügyvéd visszaemlékezése. A férfi azt állította, hogy a későbbi nürnbergi perek idején találkozott egy amerikai tiszttel, akitől megkérdezte, szerinte honnan jutott Göring a ciánhoz. A tiszt válasz helyett állítólag a csuklóján lévő értékes órára mutatott, és közölte, hogy Göringtől kapta.

Az ügyvéd ezt úgy értelmezte, mintha a tiszt burkoltan elismerné: az óra valamilyen szolgálat ellenszolgáltatása volt. A későbbi kutatás alapján jó eséllyel Wheelis lehetett az a férfi, mert az egykori hadnagynál valóban volt Göring karórája, és több tanú is emlékezett arra, hogy büszkén viselte.

De itt ismét meg kell állnunk. A gesztus nem vallomás. Egy évtizedekkel később felidézett beszélgetés különösen sérülékeny történeti bizonyíték, és az sem világos, pontosan mit értett a tiszt a megjegyzés alatt. Lehetett kérkedés, rossz tréfa, félreértés vagy valódi célzás is.

Swearingen sem fogadta el automatikusan a Wheelis-elmélet korábbi német változatát. Kifejezetten bírálta azokat a szerzőket, akik úgy próbálták bizonyítani a történetet, hogy Wheelis állítólag saját amerikai ciánkapszuláját adta át Göringnek. A Göring által használt méreg német eredetű volt, és semmilyen bizonyíték nem mutatott arra, hogy a texasi tiszt a csendes-óceáni hadszíntérről származó öngyilkossági kapszulát tartott volna magánál.

A Wheelis-hipotézis erősebb változata egészen más. Eszerint nem ő hozta magával a mérget, hanem hozzáfért Göring személyes holmijaihoz, amelyek között már eleve volt legalább egy és talán több elrejtett ciánampulla. Ha Göring pontosan tudta, melyik tárgyban található a kapszula, elméletileg csak arra volt szükség, hogy valaki elhozza neki a megfelelő darabot vagy annak tartalmát.

Ebben a változatban az aranyóra, a toll és a cigarettatárca nem fizetségként válik fontossá, hanem a kapcsolat és a hozzáférés bizonyítékaként. Megmutatják, hogy Wheelis olyan tárgyakhoz jutott, amelyeknek a hivatalos nyilvántartás szerint ellenőrzött raktárban kellett volna maradniuk. Ha ki tudott venni onnan szuveníreket, technikailag más tárgyhoz is hozzáférhetett.

A motiváció azonban továbbra is homályos. Semmi sem bizonyítja, hogy Wheelis náci szimpatizáns lett volna, és az értékes szuvenírek megszerzéséhez sem kellett feltétlenül alku Göringgel. Egy amerikai tiszt eleve hatalmi fölényben volt a halálra ítélt fogollyal szemben, ezért akár egyszerűen magához is vehette annak holmijait.

Felmerülhetett a személyes szívesség motívuma is. Emmy és Edda Göring helyzete iránt egyes amerikaiak emberi együttérzést tanúsítottak anélkül, hogy Hermann Göring politikai múltját mentegették volna. Wheelis özvegyének emlékezete éppen ilyen családi szívességeket említett, ami azt sugallhatja, hogy a kapcsolat nem politikai, hanem személyes síkon alakult ki.

Még mindig hiányzik azonban az a bizonyíték, amely a karórától közvetlenül a ciánkapszuláig vezet. Nincs olyan egykorú irat, amelyben Wheelis beismerné az átadást, nincs tanú, aki látta volna, és a hivatalos vizsgálat sem nevezte meg gyanúsítottként. Mire komoly kutatói figyelem fordult felé, ő maga már nem élt, így nem lehetett szembesíteni a felmerült kérdésekkel.

A texasi hadnagy ezért egyelőre nem megfejtés, hanem erős figyelmeztetés. Létezett legalább egy amerikai tiszt, aki személyes kapcsolatba került Göringgel, hozzájutott olyan értéktárgyaihoz, amelyek elvileg biztonságos raktárban voltak, és később olyan történetek kapcsolódtak hozzá, amelyek a cián átadását sejtették. Ez jóval több a pusztá legendánál, de jóval kevesebb annál, hogy kijelenthessük: ő adta a mérget.

A nyomozás következő szakaszában ezért nem Wheelist kell bűnösnek nyilvánítanunk, hanem megvizsgálnunk, volt-e olyan ember a nürnbergi börtönben, aki valóban elmondta: ő vagy valaki más juttatta Göringhez a kapszulát. Ilyen vallomásokból több is született, és éppen bőségük teszi őket gyanússá. Ahogy teltek az évtizedek, egyre többen jelentkeztek a rejtély állítólagos megfejtésével, miközben az egykorú bizonyítékok száma természetesen nem növekedett velük együtt.

29. fejezet - Erich von dem Bach-Zelewski vallomása

Ha Hermann Göring valóban kívülről kapta a ciánt, akkor természetes kérdés, ki rendelkezhetett megfelelő méreggel, ki kerülhetett kapcsolatba vele, és kinek állhatott érdekében, hogy segítsen elkerülni az

akasztófát. Az egyik legkorábbi ember, aki erre a kérdésre saját magát jelölte meg válaszként, nem amerikai őr, hanem a Harmadik Birodalom egyik legsötétebb múltú SS-tábornoka volt.

Erich von dem Bach-Zelewski neve ma leginkább a kelet-európai megszálló politika és a partizánellenes hadműveletek miatt ismert. Magas rangú SS- és rendőri vezetőként olyan alakulatok fölött rendelkezett, amelyek Lengyelországban, a Szovjetunió megszállt területein és másutt civilek tömeges meggyilkolásában vettek részt. 1944-ben ő irányította a varsói felkelés leverésére küldött német erők jelentős részét is, és az ottani pusztítás, kivégzések és deportálások egyik legfontosabb német vezetőjeként vált ismertté.

Nürnbergben azonban nem a fővádoltak padján ült. Tanúként használták fel, és hajlandó volt egykori társai ellen vallani. Ez már önmagában meghatározza minden későbbi állításának értékelését. Bach-Zelewski olyan ember volt, aki pontosan tudta, hogy saját túlélése nagyrészt azon múlhat, mennyire hasznosnak bizonyul a győztesek számára.

A tárgyalás idején kapcsolatba kerülhetett a fővádoltakkal, bár nem ugyanabban a rendszerben

tartották, mint Göringet. Ismerte a náci elit belső világát, személyesen ismerte Göringet, és minden bizonnyal tisztában volt azzal is, milyen jelentőséget tulajdonított a birodalmi marsall annak, hogy ne akasszák fel.

Évekkel Göring halála után Bach-Zelewski váratlan állítással állt elő. 1951-ben az amerikai katonai hatóságoknak azt mondta, hogy ő juttatta el Göringhez a ciánkapszulát. A korabeli Time-beszámoló szerint azt állította, hogy tanúként három ciánampullát vitt be a nürnbergi börtönbe, és Göring kérésére az egyikből adott neki. Állítását azonban sohasem sikerült olyan módon igazolni, hogy az általánosan elfogadott történeti magyarázattá váljon.

Bach-Zelewski saját, 1951-ben ismertté vált története szerint a főper elején, tanúként vitte be a mérget, majd Göring kérésére szappanba rejtve juttatta el hozzá. A későbbi forráskritika azonban súlyos térbeli ellentmondásra mutatott rá: Göring és Bach-Zelewski nem egymással szemközti cellában, sőt nem is ugyanabban a börtönszárnyban voltak elhelyezve. Már ez is óvatosságra int a látványosan részletes késői vallomással szemben.

Első pillantásra mégsem teljesen képtelen a történet. Bach-Zelewski rendelkezhetett ciánnal, és náci vezetőként ugyanahhoz a körhöz tartozott, amelyben az öngyilkossági ampullák nem számítottak ritkaságnak. Ismerte Göringet, és elméletileg olyan alkalom is adódhatott, amikor rövid időre közel kerülhetett hozzá. Egy apró fémhüvely átadásához nem kellett hosszú, zavartalan találkozó.

Csak hogy az elmélet több súlyos nehézségbe ütközik. Mindenekelőtt nincs egykorú bizonyíték arra, hogy Bach-Zelewski valóban átadott bármit Göringnek. Nem maradt fenn levél, őri jelentés, tanúvallomás vagy olyan más dokumentum, amely közvetlenül alátámasztaná történetét. Állítása évekkel később született, amikor Göring már halott volt, és a nürnbergi rejtély széles körben ismertté vált.

Még fontosabb maga Bach-Zelewski személye. Nürnbergben és az azt követő években szinte folyamatosan saját túléléséért küzdött. Olyan emberként próbálta bemutatni magát, aki ugyan magas rangú SS-tiszt volt, de bizonyos tömeggyilkosságokat ellenzett, más bűncselekményekért pedig nála radikálisabb vezetők viselték a felelősséget. A későbbi történészi kutatás ezt az önképet súlyosan megkérdőjelezte.

Tanúként képes volt nagyon értékes információkat szolgáltatni, de ettől még nem vált megbízható emberré. Éppen ellenkezőleg: saját helyzetétől függően hajlandó volt történeteit módosítani, hangsúlyokat áthelyezni és olyan képet kialakítani magáról, amely a mindenkori hallgatóság számára kedvezőnek tűnhetett. A történész számára az ilyen tanú egyszerre kincsesbánya és csapda.

Felmerül az is, milyen motivációja lehetett volna Göring megsegítésére. A régi náci vezetők közötti bajtársiasság önmagában nem elegendő magyarázat. Bach-Zelewski Nürnbergben éppen saját egykori rendszerével szemben működött együtt az ügyészséggel, és vallomásaival igyekezett bizonyítani hasznosságát. Ha ebben az időben mégis titokban segített volna Göringnek, az rendkívüli kockázatot jelentett volna számára, miközben kézzelfogható előnye aligha származhatott belőle.

Elképzелhető természetesen valamiféle különös személyes lojalitás vagy az SS-vezetők körében meglévő elképzelés arról, hogy egy volt birodalmi marsallt nem szabad megalázó módon felakasztani. Csakhogy erre sincs közvetlen adat. A motivációt csak utólag kellene hozzáképzelnünk ahhoz a vallomáshoz, amelyet éppen bizonyítani próbálunk.

A tárgyi összevetés valójában inkább gyengítette Bach-Zelewski történetét. A Göring halálakor előkerült fémhüvelyen nem találtak olyan nyomot, amely alátámasztotta volna, hogy korábban szappanba ágyazták, és a Bach-Zelewski által 1951-ben átadott üvegampulla alakja is eltért attól a típustól, amelyet Göring használt. Ez nem bizonyítja, hogy Bach-Zelewski soha nem rendelkezett ciánnal, de lényegesen gyengíti azt az állítását, hogy az általa bemutatott darab ugyanahhoz a konkrét történethez kapcsolódott.

Van egy másik probléma is. Göring poggyászában már bizonyíthatóan voltak saját ciánkapszulák, és az egyik tartalék ampullát halála után valóban megtalálták. Vagyis nincs szükség Bach-Zelewski közreműködésére annak magyarázatához, honnan származhatott a mérég. A kérdés nem az, rendelkezett-e Göring valaha ciánnal, hanem az, hogyan került a konkrét kapszula az utolsó estén a kezébe.

Bach-Zelewski története akkor válna igazán erőssé, ha bizonyítani lehetne, hogy Göring minden saját kapszuláját elvesztette az amerikai ellenőrzések során, és ezért szükségszerűen új mérégforrásra volt szüksége. De éppen ezt nem tudjuk. A tartalék kapszula megtalálása és Göring saját levele legalább ugyanolyan

erősen támogatja azt a feltevést, hogy saját készletének valamelyik darabja maradt vagy került vissza hozzá.

A történet legnagyobb vonzereje ezért valójában dramaturgiai. Egy SS-tábornok, aki titokban mérget csempész a Harmadik Birodalom egykori második emberének, tökéletes történelmi thrillerbe illő jelenet. A bizonyítékok azonban nem a történetek szépsége alapján működnek, és a látványos magyarázat különösen nagy óvatosságot követel.

Bach-Zelewski vallomását ezért nem lehet egyszerűen félresöpörni. Lehetősége bizonyos mértékig lehetett, hasonló méreggel rendelkezett, és személyesen azt állította, hogy ő segített. Ugyanakkor állítása késői, közvetlenül nem ellenőrizhető, saját tanúi megbízhatósága súlyosan problematikus, és nincs olyan egykorú bizonyíték, amely valódi kapcsolatot teremtené közte és a Göring cellájában használt kapszula között.

A történelmi nyomozás mérlegén ezért az ő változata gyengébbnek tűnik Göring saját kapszuláinak vagy a poggyászsobához hozzáférő amerikai tiszt elméleténél. Ám Bach-Zelewski története még egy fontos dolgot megmutat: már néhány évvel Nürnberg után elkezdődött a verseny a rejtély megfejtéséért, és minden új

jelentkezővel egyre nehezebb lett eldönteni, hol végződik a tanúvallomás, és hol kezdődik az önmaga történelmi jelentőségét növelni akaró emlékezet.

30. fejezet - A lány, akit Monának hívtak

Majdnem hat évtizeddel Hermann Göring halála után egy idős amerikai férfi Kaliforniában olyan történetet mondott el, amely első pillantásra minden korábbi elméletet fölöslegessé tehetett. Herbert Lee Stivers nem történész volt, nem könyvet írt, és korábban nem tartozott a nürnbergi rejtély ismert szereplői közé. Tizenkilenc éves közlegényként szolgált a nürnbergi őrségben, és 2005-ben azt állította: tudtán kívül valószínűleg ő vitte be Göringhez a ciánt.

Stivers története úgy kezdődött, mint egy háború utáni kalandregény. Nürnberg romos városában találkozott egy fiatal német nővel, aki Monaként mutatkozott be. A lány csinos volt, barátságos, és érdeklődést mutatott a fiatal amerikai katona iránt. Stiversnek tetszett a társasága, és nem látott különösebb okot arra, hogy bizalmatlan legyen vele.

Mona hamar megtudta, hogy Stivers a nürnbergi foglyok őrzésében szolgál. Arra kérte, szerezzé meg Göring autogramját. A kérés nem számított különösen

rendkívülinek. Az amerikai katonák között nagy érdeklődés övezte a híres vádlottakat, és több ór próbált aláírásokat vagy kisebb emléktárgyakat szerezni tőlük, noha a parancsnokság ezt nem nézte jó szemmel.

Stivers teljesítette a kérést. Megszerezte Göring aláírását, majd átadta Monának. Ezzel azonban egyben bizonyította azt is, hogy közvetlen hozzáférése van a vádlottak padjának első emberéhez.

A történet szerint Mona ezután két idősebb férfinak mutatta be. Egyikük Erichnek, másikuk Mathiasnak nevezte magát. Azt állították, hogy Göring régi családi ismerősei, és aggódnak egészségi állapota miatt. Szerintük a börtönben nem kapja meg azt a gyógyszert, amelyre szüksége lenne.

Stivers később úgy emlékezett, hogy nem látott ebben politikai összeesküvést. Fiatal katona volt, egy csinos nő társaságát élvezte, és a két férfi kérése emberi szívességnek tűnhetett számára. Ha valóban úgy gondolta, hogy egy beteg fogolynak gyógyszert ad át, nem kellett feltétlenül arra következtetnie, hogy öngyilkosság előkészítésében vesz részt.

A közvetítés eszköze egy töltőtoll volt. Stivers beszámolója szerint először kis üzeneteket rejtettek bele,

amelyeket ő bevitt Göringhez, majd a tollat visszajuttatta a németekhez. A rendszer azért lehetett különösen egyszerű, mert az amerikai öröket nem vizsgálták át úgy, mint a látogatókat vagy a foglyokat. Ők maguk jelentették a biztonsági rendszert, ezért természetesen bizonyos bizalmat élveztek.

Stivers szerint a harmadik alkalommal már nem pusztán levél volt a tollban. Az egyik férfi egy kapszulát helyezett bele, és azt mondta, gyógyszerről van szó. Stivers bevitte a tollat Göringhez és átadta neki. A katona állítása szerint fogalma sem volt róla, hogy a kapszulában cian lehet.

Ezután visszaadta a tollat a közvetítőknek, és Monát többé nem látta. Néhány nappal később Göring öngyilkosságot követett el. Stiversben ekkor merült fel először komolyan a gondolat, hogy az általa bevitt „gyógyszer” lehetett az a mérge, amellyel a birodalmi marsall megölte magát.

Saját elmondása szerint az ügy évtizedeken át nyomasztotta. Egy másik egykori örnek beszélt gyanújáról, családjának azonban csak jóval később mondta el. Végül lánya győzte meg arról, hogy történelmi jelentősége miatt nyilvánosságra kell hoznia a történetet.

2005 februárjában a Los Angeles Times nagy terjedelemben közölte vallomását, amelyet rövid idő alatt világszerte átvett a sajtó.

A történet azért keltett ekkora feltűnést, mert elegánsan megoldott több olyan problémát, amely a hivatalos változatot régóta terhelte. Nem kellett többé feltételezni, hogy Göring másfél éven keresztül a testén vagy a vécében rejtegette ugyanazt az ampullát. Nem kellett megtalálnunk az utat a poggyászsobából sem. A mérge egyszerűen kívülről érkezett, még hozzá olyasvalaki kezében, akit a biztonsági rendszer nem tekintett veszélyforrásnak.

Stivers életkora is hihető részletként hatott. Tizenkilenc éves volt, vagyis éppen olyan fiatal katona, akit könnyebb lehetett egy vonzó nő segítségével rávenni egy szabálytalan szívességre. A történet pszichológiai szerkezete sokkal hétköznapiabb, és ezért bizonyos értelemben hihetőbb, mint egy tökéletesen szervezett náci összeesküvése.

Nincs szükség benne fanatikus amerikai náci szimpatizánsra sem. Stivers nem azt állította, hogy Göringet akarta megmenteni az akasztástól, és nem büszkén vállalta közreműködését. Éppen ellenkezőleg:

azt mondta, becsapták, és csak a halál után értette meg, miben vehetett részt.

A történet egyik érdekes megerősítése egy másik amerikai veterán, Horace Sharp visszaemlékezése. Sharp úgy emlékezett, hogy Stiversnek valóban volt egy Mona nevű német barátnője, és később maga is arra a következtetésre jutott, hogy Stivers közvetítésével juthatott a méreg Göringhez. Az amerikai hadsereg azonban nem fogadta el ezt az értelmezést.

Ez már több a teljesen magányos, hatvan év után előálló tanúnál. Ha egy másik egykori katona is emlékezett Stiversre, a német nőre és arra, hogy valamiféle gyógyszerátadásról beszélt, akkor a történet legalább bizonyos elemei valószínűleg nem 2005-ben születtek meg először.

Mégsem oldódik meg ilyen könnyen a rejtély. Az első probléma a hat évtizedes időtávolság. Stivers 1946-ban tizenkilenc éves volt, vallomását pedig hetvennyolc évesen tette meg. Az emberi emlékezet ennyi idő alatt még teljes jóhiszeműség mellett is átalakíthat történeteket, összekeverhet időpontokat, neveket és sorrendeket, különösen akkor, ha az eseményt azóta könyvek, filmek és újságcikkek százai dolgozták fel.

A másik probléma a közvetítők személyazonossága. Ki volt Mona? Ki volt Erich és Mathias? Valóban Göring barátai voltak? Léteznek-e róluk olyan egykorú adatok, amelyek Nürnbergben, a megfelelő időpontban a megfelelő helyre teszik őket? A történet nyilvánosságra kerülése után sem sikerült őket meggyőzően azonosítani.

Ez súlyos hiány. Ha három ember tudatosan szervezte meg, hogy egy amerikai őr segítségével ciánt juttasson Göringnek, valamilyen nyomuk elvileg maradhatott volna. Természetesen a háború utáni Németország káoszában hamis nevek és eltűnő személyek egyáltalán nem elképzelhetetlenek, de az ellenőrizhetetlen szereplők minden történeti vallomást gyengítenek.

A harmadik probléma maga Göring. Miért bízta volna élete utolsó tartalékát olyan bonyolult külső hálózatra, ha közben saját poggyászában bizonyíthatóan maradt cián? Lehetséges, hogy nem tudott hozzáférni ehhez a tartalékhoz, de akkor valamilyen módon kapcsolatot kellett teremtenie Monával és a két férfival. Stivers története nem magyarázza meg meggyőzően, hogyan indult el a folyamat Göring oldaláról.

Ha Mona és társai valóban régi családi ismerősök voltak, elméletileg maguktól is elhatározhatták, hogy

segítenek neki. Ebben az esetben azonban tudniuk kellett volna, hogy Göring öngyilkosságra készül, vagy legalább azt, hogy ciánt kíván. Hogyan jutott el hozzájuk ez az információ egy olyan börtönből, amelynek kommunikációját szigorúan ellenőrizték?

Stivers szerint először üzeneteket közvetített. Ez megteremthette a szükséges kommunikációs csatornát, de ismét új kérdést szül. Ha a tollban lévő levelek eljutottak Göringhez és vissza a németekhez, akkor ezekben akár maga Göring is kérhette a mérget. Ebben az esetben Stivers történetének valóban lenne belső logikája, de az üzenetek elvesztek, így tartalmukat nem ismerjük.

A kapszula technikai kérdése sem teljesen egyszerű. A Göringnél talált mérég egy védőhüvelybe helyezett üvegampulla volt. Egy töltőtollban elrejteni ilyen tárgyat elméletileg lehetséges, de tudnunk kellene, hogy az adott toll megfelelő méretű volt-e, és pontosan milyen formában érkezett a kapszula. Stivers késői visszaemlékezése ezekben a részletekben nem elegendő kriminalisztikai rekonstrukcióhoz.

Mégis, a történet egyik legerősebb része maga a biztonsági logika. Az őröket valóban nem lehetett

ugyanolyan szigorúan motozni minden műszak előtt, mint a foglyokat. Ha egyikük szándékosan vagy tudtán kívül tiltott tárgyat vitt be, a rendszer legfontosabb előfeltevése omlott össze: az, hogy az őrző személyzet maga a biztonság része, nem pedig potenciális behatolási útvonal.

Ez pontosan olyan emberi rés, amelyet Andrus szabályai sem tudtak teljesen megszüntetni. A parancsnok megtilthatta a barátkozást, az autogramkérést és a személyes szívességeket, de nem lehetett minden egyes fiatal katonát minden pillanatban egy másik katonával ellenőriztetni. A rendszer végső soron az örök fegyelme és jóhiszeműségére épült.

Stivers elbeszélése ezért sokkal erősebb, mint Bach-Zelewski késői hengegése, de még mindig nem tekinthető bizonyított megfejtésnek. Van névvel azonosítható, valóban Nürnbergben szolgáló szereplőnk, létezett hozzáférése Göringhez, más veterán is megerősítette történetének bizonyos elemeit, és a módszer technikailag lehetségesnek tűnik. Ugyanakkor a kulcsfontosságú közvetítők azonosíthatatlanok, maga a kapszula útja nem dokumentált, és a vallomás csaknem hat évtizeddel az esemény után vált nyilvánossá.

A történészek 2005-ben ezért helyesen reagáltak óvatosan. Többen hihetőnek nevezték a történetet, de egyben azt is hangsúlyozták, hogy ennyi idő elteltével valószínűleg lehetetlen teljes bizonyossággal igazolni. Stivers vallomása tehát nem zárta le a nyomozást, hanem újra megnyitotta, és megmutatta, milyen könnyen lehetett olyan rés a nürnbergi biztonsági rendszerben, amelynek létezését a hivatalos 1946-os vizsgálat eleve nem akarta feltételezni.

31. fejezet - A történet, amely túl jól illik

Herbert Lee Stivers vallomásával különös problémához érkezünk. Egy történelmi rejtélyben gyakran az a legvonzóbb magyarázat, amely minden fontos részletet egyszerre old meg. A Stivers-történet pontosan ilyen: megmagyarázza, miért nem találták meg korábban a kapszulát, megmagyarázza, hogyan juthatott át a börtön ellenőrzésén, és még azt is megmagyarázza, miért állította Göring búcsúlevelében, hogy senki sem segített neki. Éppen ezért kell vele különösen óvatosnak lennünk.

Ha Stivers igazat mondott, Göring levele könnyen értelmezhető fedőtörténetként. A birodalmi marsall tudta, hogy öngyilkossága után az őrséget kihallgatják,

és az amerikaiak felelőst keresnek majd. Ha egyszerően leírja, hogy a mérreg végig nála volt, akkor megvédi azt az embert, aki tudatosan vagy tudtán kívül átadta neki.

Ez még Göring személyiségéhez is illene. Egy sikeres szökési vagy megtévesztési terv utolsó eleme lehetett, hogy halála után is ő határozza meg, merre induljon a vizsgálat. A krémes tégelyben hagyott tartalék kapszula pedig szinte tökéletesen megtámogathatta ezt a hamis történetet: az amerikaiak találtak egy másik, valóban elrejtett ampullát, ezért könnyen hihetővé vált, hogy a használt kapszulát is ugyanígy rejtegette.

Ha viszont Stivers emlékezete tévedett, akkor ugyanezek a részletek egészen másképp állnak össze. Göring levele igazat mondott, a tartalék ampulla tárgyi bizonyíték volt, és a fiatal őr valóban vitt ugyan valamilyen gyógyszert vagy üzenetet a fogolyhoz, de az nem feltétlenül állt kapcsolatban a halálával. Évtizedekkel később a két esemény az emlékezetben összekapcsolódhatott.

Ez az emberi emlékezet egyik jellegzetes működése. Ha valaki fiatalon részt vesz egy jelentős történelmi eseményben, majd egész életén át tudja, hogy körülötte megoldatlan rejtély maradt, idővel saját apró szerepének

jelentősége is átalakulhat. Ehhez nem kell hazudnia. Elég, ha egy régi bizonytalanság fokozatosan meggyőződéssé válik.

Stivers maga sem azt mondta, hogy látta a ciánt vagy tudta, mit visz be. A lényege éppen az volt, hogy csak utólag következtetett rá. Ez erkölcsileg hitelesebbé teszi történetét, történeti szempontból azonban gyengíti bizonyító erejét. Nem saját szemével azonosított tárgyról beszélt, hanem egy későbbi esemény alapján értelmezte újra azt, amit korábban „gyógyszernek” hitt.

Fontos kérdés az időzítés is. A különböző sajtóbeszámolók nem minden részletben azonos módon adták vissza, hány alkalommal vitt üzenetet, mikor került sor a kapszula átadására, és pontosan mennyi idő telt el Göring haláláig. Ez önmagában nem bizonyít valótlanyságot, mert az újságírói összefoglalók is torzíthatnak, de egy olyan történetnél, ahol néhány nap különbség döntő lehet, minden eltérés számít.

Az sem teljesen világos, hogyan kerülhetett Stivers rendszeresen közvetlen kapcsolatba Göringgel. A börtön őrei valóban látták és őrizték a foglyokat, de a szolgálat rendje meghatározta, ki melyik cellánál és melyik műszakban áll. Egy autogram megszerzése még

elképzелhető rövid személyes érintkezéssel, egy többször ismételt titkos levelezéshez azonban már valamivel több szabadság kellett.

Stivers későbbi televíziós nyilatkozatában azt állította, az örök ellenőrzése annyira laza volt, hogy akár nagyobb fegyvert is bevihetett volna, mert nem motozták meg őket. Ez jól érzékelteti, hogyan látta visszatekintve a rendszert, de szó szerint aligha tekinthető pontos biztonsági leírásnak. A nürnbergi börtönben rendkívül szigorú szabályok működtek, még akkor is, ha ezek az örök személyes ellenőrzésére kevésbé terjedtek ki.

A vallomás valódi ereje ezért nem az apró részletekben, hanem a rendszer egyik strukturális gyengeségének felismerésében rejlik. Andrus a foglyokat kutatta át, a látogatókat korlátozta és a csomagokat ellenőrizte, de a saját őreinek minden egyes zsebét nem vizsgálhatta át minden szolgálat előtt. Egy fiatal katona ezért valóban ideális, mert természetes módon megbízhatónak tekintett közvetítő lehetett.

Van azonban még egy zavaró párhuzam. A Stivers-történetben a közvetítő egy töltőtoll. Wheelis hagyatékában pedig éppen Göring egyik értékes töltőtolla szerepelt. A két történetet csábító lenne

összekapcsolni, mintha ugyanannak a műveletnek két különböző nyoma volna. Erre azonban nincs bizonyíték. Stivers egy olyan tollról beszélt, amelyet német közvetítőktől kapott, Wheelis pedig Göring saját arany Montblancját őrizte. A hasonlóság könnyen véletlen lehet, ezért semmiképpen sem szabad egyetlen összeesküvéssé olvasztani őket.

Ugyanez vonatkozik Bach-Zelewskire is. Később többen próbálták úgy összeilleszteni a különböző vallomások, hogy valamelyik német közvetítő mögött valójában az SS-tábornok állhatott, Stivers pedig csak az utolsó láncszem volt. Ez elméletileg megoldaná a szereplők közötti kapcsolat hiányát, de semmilyen közvetlen bizonyíték nem támasztja alá.

A történelmi rejtélyek egyik veszélye pontosan ez: az egymástól független bizonytalan adatokat könnyű összekapcsolni, és három gyenge állításból látszólag egy erős történetet építeni. Valójában azonban a bizonytalanságok összeadódnak, nem megszűnnek. Ha nem tudjuk, ki volt Mona, nem tudjuk, ki volt Erich, és nem tudjuk, milyen kapcsolatban álltak Bach-Zelewskivel, akkor az elmélet nem lesz erősebb attól, hogy mindhárom ismeretlent egyetlen láncba rendezzük.

Stivers vallomását ezért önmagában kell értékelnünk. Erősíti, hogy létező személy volt, ténylegesen szolgált Nürnbergben, és egy másik veterán is emlékezett a német barátnőjére, illetve a gyógyszer történetére. Gyengíti, hogy hatvan évvel később beszélt, közvetítőit nem sikerült azonosítani, és maga sem tudta biztosan, mit vitt be.

A legkorrektebb következtetés ezért az, hogy a Stivers-változat lehetséges és komolyan veendő, de nem bizonyított. Valószínűbbnek tűnik annál, hogy Bach-Zelewski egy szappanban nyújtotta át a mérget, mert konkrét hozzáférési útvonalat és valós amerikai őrt kínál. A Göring-féle saját kapszula elméletével és a Wheelis-poggyászszoa változattal azonban már sokkal nehezebb összevetni, mert mindháromnak vannak erős és gyenge pontjai.

A nyomozás következő lépése ezért nem újabb történetek gyűjtése lehet. Éppen ellenkezőleg: le kell választanunk mindazt, amit csak évtizedekkel később mondtak el, arról, amit 1946. október 15-én vagy közvetlenül utána ténylegesen dokumentáltak. Csak ezután állíthatjuk egymás mellé az elméleteket úgy, hogy ne a legizgalmasabb, hanem a bizonyítékokkal legjobban összeegyeztethető változat kapja a legnagyobb súlyt.

32. fejezet - Gyanúsítottak bizonyíték nélkül

A Göring-cián történetének nyolc évtizedes utóélete során szinte minden olyan embercsoport gyanúba került, amely valamilyen módon kapcsolatba kerülhetett a nürnbergi foglyokkal. Ügyvédek, lelkeszeket, amerikai öröket, tiszteket, német börtönalkalmazottakat, családtagokat és egykori náci társakat egyaránt megneveztek. A legtöbb változat mögött azonban alig van több annál az egyszerű megállapításnál, hogy az illetőnek elméletileg lehetősége lehetett volna valamire.

Az ügyvédek természetes gyanúsítottaknak tűnhettek. Hónapokon át rendszeresen találkoztak védenccel, iratokat adtak át és kaptak vissza, a tárgyalóteremben pedig olyan helyzetek is adódtak, amikor az ellenőrzés kevésbé lehetett tökéletes, mint a cellában. Andrus maga is elismerte, hogy egy rendkívül ügyes ember elméletileg átadhatott volna egy apró tárgyat.

Ez azonban pusztán lehetőség maradt. Göring védője, Otto Stahmer ellen nem került elő olyan bizonyíték, amely ciáncsempészsre utalna, és semmilyen ismert egykorú dokumentum nem kapcsolja a méreghez. Az ügyvéd ráadásul saját szakmai és személyes jövőjét kockáztatta volna azzal, ha egy halálra ítélt kliens öngyilkosságát segíti.

A lelkészek szintén rendszeresen jártak a cellákba. Henry Gerecke különösen szoros kapcsolatba került több fogollyal, és a kivégzés előtti utolsó napokban gyakran találkozott velük. Göringgel is hosszú beszélgetéseket folytatott, ezért technikailag lehetősége lett volna apró tárgy átadására.

Minden rendelkezésre álló adat azonban éppen az ellenkező irányba mutat. Gerecke komolyan vette lelkeszi feladatát, és még az utolsó napon sem volt hajlandó Göring kívánságára úrvacsorát adni, mert nem látta őszintének keresztény hitvallását. Nehéz volna összeegyeztetni ezt a szigorú lelkiismereti álláspontot azzal, hogy közben titokban öngyilkossági eszközt csempész számára.

Göring családja kézenfekvőbb gyanúsítottnak tűnhetett. Emmy természetesen tudta, mennyire gyűlöli férje az akasztás gondolatát, és érzelmi motivációja is lehetett volna ahhoz, hogy segítsen. A látogatások azonban éppen ezért folytak fizikai elkülönítésben. Nem érinthették meg egymást, és a személyzet tudatosan ügyelt arra, hogy ne történhessen észrevétlen átadás.

Az egykori náci vezetők és tanúk köre sokkal áttekinthetetlenebb. Bach-Zelewski mellett mások is

elméletileg hozzáférhettek méréghez, és Nürnbergben különféle tanúk, foglyok és katonai személyek fordultak meg. Egy halálos dózisú cián olyan kis méretű lehetett, hogy az átadás technikai lehetőségét szinte lehetetlen bárkinél teljesen kizárni.

Ez azonban történeti bizonyítékként kevés. Ha mindenkit gyanúsítottunk tekintünk, aki valaha néhány méterre került Göringtől, valójában semmit sem magyaráztunk meg. A lehetőség csak akkor válik érdemi hipotézissé, ha hozzáférés, motiváció és valamilyen független bizonyíték egyszerre jelenik meg.

Ebből a szempontból Wheelis és Stivers kiemelkedik a többi név közül. Wheelisnél valóban Göringtől származó tárgyak kerültek elő, tehát kapcsolatát a fogoly személyes holmijaival tárgyi bizonyíték erősíti. Stivers tényleges őr volt, saját vallomása konkrét átadást ír le, és egy másik veterán is emlékezett a történet bizonyos részleteire. Ettől még egyikük sem bizonyított tettes, de legalább több van mögöttük pusztán lehetőségnél.

Bach-Zelewski köztes helyet foglal el. Saját vallomása konkrét, és valóban rendelkezett hasonló méreggel, ám személyes megbízhatósága gyenge, kijelentése késői, és nincs független bizonyíték az átadásra. Az ügyvédek,

családtagok és lelkészek esetében még ennél is kevesebb áll rendelkezésre.

A legfontosabb „gyanúsított” azonban továbbra is maga Göring marad. Nem azért, mert kétségtelenül másfél évig rejtegette a kapszulát, hanem azért, mert bizonyítottan rendelkezett ciánnal, egyik tartalék ampulláját valóban sikerült úgy elrejtene, hogy a korábbi vizsgálatok nem találták meg, és saját kezűleg írt magyarázatot arról, hogyan játszotta ki őreit.

Ezzel szemben áll a rendszer fizikai valószínűtlensége. Az állandó motozások, a cellakutatások, ruhacserék, orvosi ellenőrzések és a folyamatos megfigyelés miatt rendkívül nehéz elképzelni, hogy egy törékeny üvegampulla tizennyolc hónapon át zavartalanul ugyanannál az embernél maradjon. Nem lehetetlen, de minden egyes további hónap újabb és újabb kockázatot jelentett volna.

A poggyászszoa ezért továbbra is kulcsponthoz. Ha Göring saját kapszulája nem végig nála volt, hanem személyes tárgyai között maradt, akkor a látszólag egymással versengő elméletek egy része valójában összeegyeztethető. Göring igazat mondhatott abban, hogy saját, elfogáskor birtokolt ciánját használta, de

félrevevezethetett abban, hogy azt folyamatosan magánál tartotta. Valaki más egyszerűen visszaadhatta neki azt, ami eredetileg is az övé volt.

Ez a változat azért különösen érdekes, mert kevesebb rendkívüli feltételezést igényel. Nem szükséges új méregforrás, titkos náci készlet vagy bonyolult szervezet. Tudjuk, hogy a poggyászban volt cián, és tudjuk, hogy abból a raktárból Göring más tárgyai is kijutottak. Csak azt nem tudjuk, hogy a halálos kapszula is ezen az úton haladt-e.

Stivers változata ezzel szemben új külső szereplőket és külön kommunikációs hálót feltételez, de rendkívül egyszerűvé teszi magát a bejuttatást. Wheelis elmélete kevesebb ismeretlen szereplőt igényel, viszont közvetlen átadásról nincs vallomás. Göring saját történetének támogatására pedig egykorú levél és tárgyi lelet áll rendelkezésre, miközben fizikai végrehajtása okozza a legnagyobb kétséget.

A nyomozás tehát ezen a ponton négy komolyan mérlegelhető változatra szűkíthető. Göring végig magánál tartotta a kapszulát; saját poggyászából került vissza hozzá valamilyen amerikai közvetítéssel; Stivers tudtán kívül kívülről juttatta be; vagy egy másik, máig

nem azonosított személy segített neki. Bach-Zelewski állítása külön vizsgálendő, de bizonyítékai alapján nehéz ugyanarra a szintre helyezni az első hárommal.

Most már nem újabb nevekre van szükség, hanem módszerre. Ugyanazokat a kérdéseket kell feltennünk mindegyik változatnál: létezett-e a méregforrás, volt-e hozzáférés, volt-e alkalom, van-e egykorú bizonyíték, és milyen érdeke lehetett a tanúnak az adott történet elmondásában. Ha ezt következetesen megtesszük, a rejtély talán nem oldható meg matematikai bizonyossággal, de a lehetséges válaszok közötti különbség sokkal világosabbá válik.

33. fejezet - Hogyan lehetett becsempészni?

Ha félretesszük egy pillanatra a neveket, és nem azt kérdezzük, ki adhatta Göringnek a ciánt, hanem azt, milyen úton kerülhetett hozzá, a rejtély valamivel áttekinthetőbbé válik. A lehetséges útvonalak száma ugyanis jóval kisebb, mint a később megnevezett gyanúsítottaké. A kapszula vagy végig Göring birtokában maradt, vagy valamelyik személyes tárgyával együtt később került vissza hozzá, vagy kívülről juttatta be valaki a börtönbe.

Mindhárom lehetőségnek vannak erős és gyenge pontjai. A történelmi nyomozás során ezért érdemes ugyanazokat a kérdéseket feltenni mindegyiknél. Létezett-e bizonyíthatóan a méregforrás? Volt-e olyan ember, aki hozzáférhetett? Megvolt-e az alkalom az átadásra? Van-e egykorú bizonyíték? Végül pedig: mennyi rendkívüli feltételezésre van szükség ahhoz, hogy az adott történetet működőképesnek tekintsük?

Az első változat szerint Göring valóban igazat mondott búcsúlevelében. Már elfogásakor három kapszulával rendelkezett, az amerikaiak csak egyet vagy kettőt találtak meg, a harmadikat pedig olyan ügyesen rejtegette, hogy másfél éven át minden motozást túlélte. Ennek az elméletnek a legnagyobb előnye, hogy a méreg eredetét nem kell találgatnunk. Göringnél bizonyíthatóan volt cián, és a halála után megtalált tartalék ampulla azt is bizonyítja, hogy legalább egy kapszulát valóban sikerült olyan helyen elrejtenie, amelyet az amerikai kutatások korábban nem fedeztek fel.

A bizonyíték tehát nem jelentéktelen. Ha egy krémes téglába rejtett ampulla tizennyolc hónapon keresztül érintetlen maradhatott a poggyászában, akkor Göring állítása arról, hogy több kapszulával rendelkezett, kifejezetten hihető. Nem kell feltételeznünk sem új

méregforrást, sem titkos külső összeesküvést, és az egész történet megfelel annak az önképnek is, amelyet Göring saját ravaszságáról kialakított.

A probléma nem az eredet, hanem a rejtegetés. Az amerikai bizottság magyarázatai – a köldök, a test különböző pontjai, a csizma, a vécé pereme – technikailag elképzelhetők, de nincs közvetlen bizonyíték arra, hogy Göring valóban ezeket használta. Ezeket a rejtekhelyeket azért keresték, mert valahol lennie kellett a kapszulának, ha elfogadták az alapfeltevést, hogy mindig nála volt.

Ez fontos módszertani különbség. Egy rejtekhely fizikai lehetősége nem azonos annak bizonyításával, hogy ténylegesen használták. Ha egy börtöncellában tíz olyan pontot találunk, ahová elméletileg elfér egy apró tárgy, abból még nem következik, hogy a fogoly bármelyikbe is elrejtette.

Az időtartam tovább nehezíti a változatot. Göring nem néhány napig, hanem körülbelül másfél évig volt amerikai őrizetben. Ezalatt fogolytáborból börtönbe szállították, többször megmotozták, ruházatát átvizsgálták, orvosi ellenőrzéseken esett át, lefogyott, különböző egyenruhákat és ruhadarabokat viselt,

valamint naponta mozgott a cella és a tárgyalóterem között. Minden ilyen alkalom újabb kockázatot jelentett volna.

Nem lehetetlen, hogy egy rendkívül óvatos és fegyelmezett ember mindezt végrehajtsa, de minél hosszabb időt feltételezünk, annál több szerencsére és hibátlan végrehajtásra van szükség. Göring intelligenciája és önuralma nem kétséges, de a történelmi magyarázatnál nem elegendő azt mondani, hogy ő „képes lehetett rá”. Azt is meg kell vizsgálni, létezik-e egyszerűbb út.

A második változat éppen ezt kínálja. Eszerint a kapszula eredetileg valóban Göringé volt, de nem maradt folyamatosan nála. Személyes holmijai között, a poggyászszerájában őrizték, majd valamikor a per során valaki visszaadta neki.

Ennek az elméletnek szintén van tárgyi alapja. Tudjuk, hogy legalább egy ciánkapszula ténylegesen észrevétlenül maradt Göring poggyászában. Tudjuk azt is, hogy a raktárból bizonyos tárgyak később Göringhez vagy amerikai tisztékhez kerültek anélkül, hogy az átadás útját minden esetben pontosan dokumentálták volna. A kék aktatáska és Wheelisnél fennmaradt

Göring-tárgyak azt bizonyítják, hogy a rendszer nem volt hermetikusan zárt.

Ez a hipotézis ráadásul jelentősen csökkenti a szükséges szerencse mennyiségét. A kapszulának nem kellett másfél éven át Göring testén lennie. Biztonságosan feküdhetett valamelyik tégelyben, neszesszerben vagy kisebb tárgyban a raktárban, majd csak viszonylag röviddel az öngyilkosság előtt kerülhetett vissza a fogolyhoz.

A gyenge pont természetesen maga az átadás. Nincs olyan egykorú dokumentumunk, amely azt mondaná: ezen és ezen a napon egy amerikai tiszt kivett egy tárgyat Göring poggyászából, és abban ciánkapszula volt. A hipotézis bizonyított lehetőségeket kapcsol össze, de maga a kulcslépés továbbra is hiányzik.

Wheelis itt válik különösen fontossá. Ha valóban hozzájutott Göring értéktárgyaihoz, hozzáférési lehetősége bizonyíthatóbb, mint bármely később megnevezett német közvetítőé. Az azonban továbbra sem tudható, hogy Göring tudtával vette-e el ezeket, cserébe kapta-e valamilyen szolgálatért, vagy egyszerű szuvenírszerzés történt.

A harmadik út a külső csempészés. Ebben a változatban a halálos kapszula nem Göring elfogáskor birtokolt készletéből származott, hanem valaki újonnan vitte be Nürnbergbe. Herbert Lee Stivers története ennek a legkonkrétabb verziója.

Technikailag ez a legegyszerűbb megoldás. Egy amerikai őr átment a börtön ellenőrzési pontjain, szolgálati feladata miatt közvetlenül a foglyok közelébe kerülhetett, és nem motozták meg úgy, mint egy külső látogatót. Egy töltőtollba vagy más hétköznapi tárgyba rejtett apró kapszula könnyen átjuthatott ott, ahol egy családtag vagy ügyvéd csomagját már gondosan megvizsgálták volna.

A történet problémája nem a módszer, hanem a bizonyíték. Stivers hatvan évvel később beszélt, maga sem tudta biztosan, mit vitt be, közvetítőinek személyazonosságát nem sikerült igazolni, és semmilyen 1946-os dokumentum nem kapcsolja őt a méreghez. Az elmélet működik, de elsősorban egy késői emlékezésen nyugszik.

Bach-Zelewski történetének technikai alapja hasonlóan egyszerű. Egy apró kapszulát valóban át lehetett adni rövid fizikai érintkezés során, és a volt

SS-tábornok hozzáférhetett hasonló méreghez. Csakhogy esetében még gyengébb az ellenőrizhető bizonyíték, és személyes hitelessége is sokkal rosszabb.

Ha a lehetséges útvonalakat pusztán a „legegyszerűbb magyarázat” elve alapján rangsorolnánk, a poggyászsobás változat különösen erősnek tűnne. Nem kell új méregforrást feltételezni, és nem kell másfél éves folyamatos testrejtést sem elfogadni. Egyetlen ellenőrizetlen tárgyátadás elegendő hozzá.

De a legegyszerűbb történet sem feltétlenül igaz. A történelem tele van olyan eseményekkel, amelyek valószínűtlenebb úton történtek meg annál, mint amit utólag logikusnak gondolnánk. A döntő kérdés ezért nem az, melyik forgatókönyv a legszebb vagy legkényelmesebb, hanem az, melyik mögött maradt a legtöbb függetlenül ellenőrizhető nyom.

Ezen a mérlegen Göring saját kapszulája és a poggyászsobás változat messze a többiek elé kerül. Mindkettő abból az ellenőrizhető tényből indul ki, hogy Göringnek volt ciánja, és abból is, hogy legalább egy ampullát az amerikaiak nem találtak meg az első átvizsgálások során. A közöttük lévő vita már nem arról szól, honnan származott a méreg, hanem arról, hogy a

kapszula másfél éven át Göringnél maradt-e, vagy valamikor visszakerült hozzá.

Ez jóval szűkebb rejtély annál, amellyel elindultunk, de talán közelebb áll ahhoz, amit a bizonyítékok valóban megengednek. A „ki adta a ciánt?” kérdésre ugyanis az is lehet a válasz, hogy senki sem adott új ciánt Göringnek. Valaki legfeljebb ahhoz segíthette hozzá, ami már eleve az övé volt.

34. fejezet - Ki hazudott?

A nürnbergi ciánrejtély szinte minden fontos szereplőjének volt oka arra, hogy legalább bizonyos részleteket saját érdekei szerint mondjon el. Ez nem jelenti azt, hogy valamennyien hazudtak. Inkább azt, hogy egyetlen vallomást sem lehet úgy kezelni, mintha szerzője teljesen kívül állt volna az eseményeken és semmilyen tétje nem lett volna annak, milyen történet marad fenn.

Elsőként természetesen maga Göring kerül a mérlegre. Saját kezű levele a legközelebbi forrás a halálához, ráadásul egyik konkrét állítása – a poggyászban maradt tartalék kapszula – ellenőrizhetően igaznak bizonyult. Ez erős érv amellelt, hogy a levél többi része sem puszta fantázia.

Ugyanakkor Göring egész nürnbergi viselkedése arra tanít, hogy saját kijelentéseit mindig szerepjátékként is olvassuk. Hónapokon át tudatosan alakította önmagáról a képet, szívesen mutatta magát intelligensebbnek őreinél és vádlóinál, és különösen fontos volt számára, hogy saját halála ne az amerikaiak teljes győzelmének tűnjön.

Ha valóban végig magánál tartotta a kapszulát, a levél tökéletes lezárása volt ennek az önképnek. A birodalmi marsall még a világ legszigorúbb börtönében is túljárt mindenki eszén, s végül maga döntött saját haláláról. Ha viszont segítséget kapott, ugyanez a levél ugyanolyan tökéletes fedőtörténet lett volna.

Göringnek tehát mindkét esetben érdeke fűződött ugyanahhoz a történethez. Ez nem teszi hamissá a levelét, de jelentősen csökkenti annak értékét mint független bizonyítékát.

Burton Andrus érdeke még nyilvánvalóbb volt. A börtönparancsnok egész szolgálatát annak alapján ítélték meg, hogy képes-e életben tartani foglyait az ítélet végrehajtásáig. Göring öngyilkossága személyes és szakmai kudarcot jelentett számára, ezért természetes volt, hogy olyan magyarázatot fogad el könnyebben, amely nem saját rendszerének hanyagságát bizonyítja.

Az a változat, amelyben Göring emberfeletti ügyességgel rejtegette a kapszulát, Andrúst gyakorlatilag felmentette. A parancsnok megtett mindent, amit lehetett, de egy rendkívül ravasz fogoly olyan rejtekhelyet talált, amelyet csak véletlenül lehetett volna felfedezni. Ezzel szemben egy őr vagy tiszt közreműködése azt bizonyította volna, hogy az őrzési rendszer belülről volt sérülékeny.

Ezért Andrus későbbi visszaemlékezéseit is óvatosan kell kezelni. Rendkívül fontos első kézből származó forrás, de nem semleges krónikás. Saját szerepét magyarázza, és természetesen nem érdekelt abban, hogy olyan részleteket hangsúlyozzon, amelyek parancsnoki felelősségét növelnék.

Ugyanez igaz a hivatalos vizsgálóbizottságra, bár más módon. A testület tagjainak nem volt személyes okuk Andrúst védeni, de az amerikai hadsereg egészének presztízse forgott kockán. Egy belső árulás vagy súlyos biztonsági mulasztás sokkal kellemetlenebb eredmény lett volna, mint egy rendkívüli fogoly ügyességének elismerése.

Ez azonban önmagában nem bizonyít eltussolást. A bizottság ténylegesen vizsgálta a cellát, laboratóriumi

elemzéseket végeztetett, kihallgatta a személyzetet, és megtalálta a tartalék kapszulát. Lehetséges, hogy egyszerűen őszintén azt a következtetést tartotta a legjobbnak, amely egyben intézményi szempontból is a legkényelmesebb volt.

A Wheelis-szál egészen más problémát vet fel. Jack Wheelis nem tett ismert, részletes vallomást arról, hogy ciánt adott volna Göringnek, ezért nem saját történetét kell értékelnünk, hanem az utána maradt tárgyakat és mások emlékeit. A Göring-karóra, a töltőtoll és a cigarettatárca valóságos tárgyi kapcsolatot mutatnak, de nem mondják meg, milyen körülmények között kerültek hozzá.

Ha Wheelis valóban segített, erős oka volt hallgatni. Egy halálra ítélt háborús bűnös öngyilkosságának elősegítése súlyos katonai következményekkel járhatott volna, és egész további életét meghatározhatta volna. Ha viszont semmi köze nem volt a ciánhoz, ugyanilyen érthető, hogy nem akart egykori szabálytalan szuvenírgyűjtéséről vagy Göringgel való túl közvetlen kapcsolatáról beszélni.

Stivers motivációja megint más. Amikor 2005-ben előállt történetével, már nem kellett katonai büntetéstől

tartania, és láthatóan nem hősként akarta bemutatni magát. Saját elbeszélésében naiv fiatal katona volt, akit becsaptak. Ez pszichológiailag hihető, de természetesen egyben a számára legkedvezőbb értelmezés is: ha valóban részt vett az átadásban, azt nem tudatos segítségként, hanem fiatalkori tévedésként magyarázta.

A hatvan év távolság azonban még fontosabb, mint a motiváció. Az ember saját emlékeit gyakran nem tudatosan alakítja át. Egy régi, bizonytalan eseményhez új jelentést rendel, amikor később megismeri a következményeket, és az évtizedek során a következtetés lassan emlékké szilárdulhat.

Bach-Zelewski esetében ezzel szemben a személyes önérdék szinte ordító. Egész háború utáni pályája saját felelősségének relativizálásáról és saját történelmi szerepének újraértelmezéséről szólt. Az a kijelentés, hogy ő segítette Göringet abban, hogy elkerülje a megalázó kivégzést, akár furcsa önfényezésként is működhetett.

Emmy Göring szintén nem semleges tanú. Férje emlékét hosszú időn át védte, és természetes módon hajlott arra, hogy Göring utolsó tettét tudatos, méltóságteljes döntésként értelmezze. Ha úgy gondolta,

hogy valaki segített neki, ebben részben az is szerepet játszhatott, hogy nehezen hihette el a másfél éves rejtegetés történetét.

A történész ezért könnyen olyan helyzetben találja magát, mintha mindenki hazudna, és egyetlen forrás sem lenne használható. Ez azonban túlzott következtetés. Az elfogultság nem tesz automatikusan értéktelenné egy vallomást, csak arra kötelez, hogy összevegyük más forrásokkal.

A legerősebb pontok ott vannak, ahol különböző érdekű források ugyanarra mutatnak. Göringnek ténylegesen volt ciánja. Ezt amerikai katonák már elfogásakor bizonyították, a halála után talált tartalék kapszula pedig ismét megerősítette. A poggyászszoa nem volt tökéletesen zárt rendszer, mert bizonyos tárgyak ellenőrizetlenül vagy legalábbis dokumentálatlanul mozogtak. Göring végül olyan német típusú méregampullát használt, amely jól illeszkedett saját korábbi készletéhez.

Ezek a tények több, egymással versengő elméletet is támogatnak, de egyben szűkítik a kört. Nem kell feltétlenül egy ismeretlen német összeesküvést vagy új méregforrást keresnünk. A probléma sokkal inkább az,

miként jutott hozzá a már meglévő készlet valamelyik darabjához.

A legnagyobb hazugság ezért talán nem is egy konkrét személyhez kötődik. Lehetséges, hogy maga a korai kérdésfeltevés volt félrevezető. A közvélemény azt kérdezte: „Ki csempészte be Göringnek a ciánt?” Holott a bizonyítékok alapján előbb azt kellett volna megkérdezni: „Biztosan be kellett-e egyáltalán csempészni?”

Ha a válasz nem, a rejtély jelentős része átalakul. Akkor nem egy külső összeesküvés nyomait kell keresnünk, hanem azt az egyetlen pontot, ahol Göring saját méregkészlete visszakerülhetett hozzá. És ebben a kérdésben a poggyászszoa, az ellenőrizetlen tárgymozgások és az amerikai személyzet kapcsolatai sokkal fontosabbá válnak, mint a később előálló látványos vallomások.

35. fejezet - A legvalószínűbb megoldás

Nyolcvan évvel Hermann Göring halála után nincs olyan bizonyíték, amely alapján egyetlen mondattal lezárhatnánk az ügyet. Nincs fénykép az átadásról, nincs az esemény idején készült vallomás egy segítőtől, és nincs olyan kriminalisztikai lelet, amely megmutatná a kapszula teljes útját az elfogástól az 5-ös celláig. Aki

teljes bizonyosságot ígér, többet állít annál, mint amit a források lehetővé tesznek.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy valamennyi elmélet egyformán valószínű. A bizonyítékok súlya alapján igenis felállítható egy rangsor, és bizonyos változatokat jóval erősebbnek tekinthetünk másoknál.

Az első biztos pont: Göring már amerikai fogságba kerülésekor rendelkezett ciánnal. Ezt nem vitatja komolyan egyik forrás sem, és az amerikaiak ténylegesen találtak nála méregampullákat. Vagyis a halálhoz használt méreg eredetének magyarázatához nincs feltétlenül szükség külső szállítóra.

A második biztos pont: az amerikai kutatások nem találták meg Göring összes ciánját. Halála után négy nappal személyes poggyászában újabb, sértetlen ampulla került elő. Ez bizonyítja, hogy legalább egy méregkapszula tizenhét hónapon át észrevétlen maradt a fogvatartók rendszerében.

A harmadik biztos pont: Göring személyes tárgyainak őrzése nem volt tökéletesen hermetikus. Bizonyos holmik visszakerültek hozzá, mások amerikai tisztek birtokába jutottak, és legalább egy aktatáska mozgását utólag már nem lehetett pontosan rekonstruálni. Az előírások

szigorúak voltak, végrehajtásuk azonban emberi rendszeren keresztül történt.

A negyedik biztos pont: Göring előre készült arra, hogy az akasztást valamilyen módon elkerülje. Kivégzőosztagot kért, kérését elutasították, és olyan levelet hagyott hátra, amely részletesen megmagyarázta ciánkészletét. Halála nem spontán pánikreakció volt, hanem tudatosan előkészített tett.

E négy pontból kiindulva a legkevésbé szükséges feltételezésekkel dolgozó magyarázat az, hogy Göring saját, már elfogásakor birtokolt ciánkészletének egyik kapszuláját használta. Ebben a kérdésben a bizonyítékok erősebbek, mint bármely olyan elméletnél, amely szerint valaki újonnan szerzett mérget számára. A nagyobb bizonytalanság az, hogyan került hozzá ez a kapszula.

A hivatalos 1946-os változat szerint végig magánál tartotta. Ezt nem lehet kizárni. Göring saját levele támogatja, a tartalék ampulla pedig bizonyítja, hogy valóban gondosan készített rejtekhelyeket. Az amerikai bizottság több fizikailag lehetséges módszert is azonosított.

Mégsem ez tűnik a legmeggyőzőbb résznek. A másfél éves folyamatos rejtegetés túl sok kockázatos pillanatot

igényel, és nincs olyan közvetlen bizonyíték, amely azt mutatná, hogy Göring valóban testén, csizmájában vagy vécéje környékén tartotta a kapszulát. A hivatalos elmélet ezen része inkább rekonstrukció, mint dokumentált tény.

Valószínűbbnek tűnik, hogy a halálos kapszula legalább egy hosszabb időszakban személyes poggyászában maradt, ugyanúgy, ahogyan a halála után megtalált tartalék ampulla. Göring pontosan tudhatta, hol van, de maga nem férhetett hozzá szabadon.

Ha ez így történt, valamikor vissza kellett kapnia. Ez történhetett egy tárgy szabályosnak látszó kiadásakor, egy tiszt közreműködésével, vagy olyan alkalommal, amelyet utólag már nem dokumentáltak megfelelően. A kék aktatáska története azt bizonyítja, hogy ilyen dokumentálatlan tárgymozgás valóban előfordult.

E ponton Jack Wheelis neve nem kerülhető meg. Az ő birtokába bizonyíthatóan Göringtől származó értékes személyes tárgyak jutottak, amelyeknek eredetileg a fogoly elkülönített holmijai között kellett lenniük. Ez azt jelzi, hogy Wheelis valamilyen módon hozzáférhetett ahhoz a rendszerhez, amelyben a cián is elrejtve maradt.

De ebből még nem következik, hogy ő adta át a kapszulát. Az óra és a toll a hozzáférést bizonyítják, nem a méregcsempészt. Wheelist ezért nem nevezhetjük a rejtély megfejtésének, legfeljebb annak az embernek, aki körül a legérdekesebb ellenőrizhető körülmények sűrűsödnek.

Herbert Lee Stivers története szintén komolyan veendő, de más okból. A módszer, amelyet leírt, teljesen működőképes lehetett, és egy másik veterán emlékezete bizonyos részleteket támogat. Ha valaha előkerülne egykorú levél, őri feljegyzés vagy olyan dokumentum, amely Monát vagy társait azonosítja, Stivers változata hirtelen rendkívül erőssé válhatna.

Jelenlegi állapotában azonban túl sok kulcspontja függ egy hatvan évvel későbbi emlékezéstől. Nem tudjuk azonosítani a közvetítőket, nem tudjuk, mi volt a tollban, és nem tudjuk, hogy a történet valóban az utolsó ciánkapszuláról szólt-e. Emiatt Stivers elméletét a lehetséges, de nem bizonyítható kategóriában kell tartanunk.

Bach-Zelewski vallomása ennél gyengébb. Bár hozzáférhetett hasonló méreghez, késői állítása mögött nem áll független bizonyíték, személyes megbízhatósága

pedig kifejezetten problémás. Történetét nem lehet teljesen kizárni, de a jelenlegi források alapján nincs ok arra, hogy az erősebb hipotézisek elé helyezzük.

Ha tehát rangsorolnunk kell, a kép a következő. Biztos, hogy Göring saját ciánkészlettel rendelkezett, és annak legalább egy darabja az amerikaiak ellenőrzése ellenére megmaradt. Nagyon valószínű az is, hogy az öngyilkossághoz saját eredeti készletének egyik kapszuláját használta.

Valószínű, hogy a kapszula nem feltétlenül volt végig közvetlenül nála, hanem egy ideig személyes holmijai között rejtőzött. Lehetséges, hogy valamelyik amerikai tiszt vagy őr segített abban, hogy saját tárgya vagy kapszulája visszakerüljön hozzá. Szintén lehetséges, de gyengébben bizonyított, hogy Stivers kívülről vitt be egy új kapszulát. Bach-Zelewski vagy más később jelentkező német szereplő közvetlen átadása ezzel szemben kevésbé meggyőző.

Ez természetesen nem bírósági ítélet. A valóság könnyen eltérhetett ettől a rangsortól, és éppen az teszi a történetet tartóssá, hogy az utolsó láncszem hiányzik. A bizonyítékok azonban arra utalnak, hogy a legnagyobb rejtély talán nem maga a cián eredete, hanem annak

visszajuttatása volt.

Ha egyetlen hipotézist kellene választanunk, a saját poggyászából visszakerült kapszula tűnik a leginkább takarékos és a fennmaradt tényekkel legjobban összeegyeztethető megoldásnak. Ehhez nem kell elhinni Göring másfél éves akrobatikus rejtegetését, de nincs szükség ismeretlen német összeesküvőkre sem. Elég egyetlen emberi rés abban a rendszerben, amelyről Andrus azt hitte, minden részletét ellenőrzés alatt tartja.

Hogy ezt a rést Jack Wheelis, Herbert Lee Stivers vagy valaki más nyitotta meg, arra már nincs elegendő bizonyíték. A történelmi nyomozásnak ezen a ponton meg kell állnia, mert a bizonytalanság elismerése pontosabb válasz annál, mint amikor egy izgalmas, de nem bizonyított történetet kész tényként nevezünk meg.

A nürnbergi ciánrejtély így részben megfejthető, részben azonban megmarad. Nagy valószínűséggel tudjuk, honnan származott a mérge, és azt is, milyen biztonsági gyengeség tette lehetővé, hogy Göring ismét hozzájusson. A konkrét kéz azonban, amely esetleg visszaadta neki, továbbra is eltűnik a bizonyítékok közötti néhány centiméteres résben.

36. fejezet - Mit tudott az őr?

A végső magyarázat szempontjából érdemes még egyszer visszatérni ahhoz az emberhez, aki Göring halálának pillanatában a legközelebb állt hozzá. Az ő nem tudhatta, hogy egy történelmi rejtély utolsó jelenetét figyeli. Számára az volt a feladat, hogy az elítélt kezeit, testhelyzetét és minden szokatlan mozdulatát szemmel tartsa egészen addig, amíg meg nem érkezik a parancs a kivégzésre.

A rendszer logikája szerint ennek elegendőnek kellett volna lennie. Egy kötéldarabot elővenni, pengével sérülést okozni vagy bármilyen nagyobb eszközt használni több másodpercet, esetleg perceket igényel. A felügyelet célja az volt, hogy ezt az időt elvegye a fogolytól.

A cián azonban másként működött. Ha a kapszula már Göring szájában volt, az ő számára gyakorlatilag nem maradt megelőzési lehetőség. A döntő mozdulat nem az ampulla elővétele, hanem annak szétroppantása volt, és ez akár egyetlen harapással megtörténhetett.

Ezért lényeges, mikor helyezhette a kapszulát a szájába. Ha közvetlenül az ágyon fekvve vette elő, az ő figyelmének valóban súlyosan ki kellett hagynia. Ha viszont korábban, például a vécé használatakor vagy

valamelyik kevésbé jól látható pillanatban tette a szájába, az őr később már hiába figyelte kezét és testét.

A hivatalos vizsgálat éppen ezt tartotta lehetségesnek. A fogoly egyszerűen előkészítette a kapszulát, majd teljesen hétköznapi testhelyzetben várta azt a pillanatot, amikor használni akarja. Ez a módszer jól illik Göring egész viselkedéséhez: nem az utolsó másodpercben kapkodott, hanem előre kialakította a helyzetet, és csak a döntő mozdulatot hagyta a végére.

Az őr számára ezért Göring halála nem feltétlenül bizonyította a felügyelet teljes kudarcát. A rendszer azt feltételezte, hogy a veszélyes eszközt már korábban eltávolították. Ha ez a feltétel hamis volt, a folyamatos megfigyelés csak az öngyilkosság bizonyos módszerei ellen nyújtott védelmet.

Ez a felismerés visszavezet a történet legfontosabb pontjához. Nürnberg biztonsága nem egyetlen falból állt, hanem egymásra épülő rétegekből: átvizsgálás, tárgykontroll, cellakutatás, mozgáskorlátozás és folyamatos megfigyelés. Göringnek nem kellett mindegyiket kijátszania. Elég volt egyetlen korábbi rétegen átjuttatnia a kapszulát, és az utolsó védelmi vonal már nem tudta megállítani.

A börtön története ezért nem arról szól, hogy minden őr gondatlan volt, hanem arról, hogyan omlik össze egy rendkívül szigorú rendszer, ha egyetlen alapfeltevése hibás. Andrus abból indult ki, hogy a foglyoknál nincs tiltott tárgy. A cella előtti őr ebből következően azt figyelte, hogy ne tudjanak új eszközt készíteni vagy hétköznapi tárgyakat öngyilkosságra használni.

Ha Göringnél eközben már ott volt egy kész, apró, néhány másodperc alatt használható méregampulla, a rendszer utolsó szakasza szinte értelmét veszítette. Az őr láthatta a foglyot, de nem láthatott bele a szájába, nem ellenőrizhette folyamatosan minden testüregét, és nem motozhatta meg néhány percenként.

Ebben az értelemben Göring sikere nem feltétlenül igényelt zseniális tervet. Szüksége volt méregre, türelemre és arra az egyetlen alkalomra, amikor a kapszulát olyan helyre tehetette, ahonnan később egyetlen mozdulattal használhatta. A rendszer többi részét már saját rutinja tette kiszámíthatóvá.

A fogoly és őr hosszú együttélése ebben is szerepet játszhatott. Göring pontosan ismerte az ellenőrzés szabályait, tudta, mikor kell kezét látható helyen tartania, milyen testhelyzetet várnak el tőle, és milyen

mozdulatok keltik fel azonnal a figyelmet. Az őrök pedig megszokták hétköznapi gesztusait.

Egy tökéletes biztonsági rendszerben a rutin megnyugtató. Egy intelligens fogoly számára viszont a rutin információ. Minél tovább él valaki ugyanabban az ellenőrzési környezetben, annál jobban kiismeri annak ritmusát, és annál könnyebben tudja úgy alakítani saját mozgását, hogy az ne tűnjön rendkívülinek.

Ezért a ciánrejtély végső tanulsága nem egyszerűen az, hogy „valaki hibázott”. Valószínűleg sok apró, önmagában jelentéktelen engedmény és rutin együtt hozta létre a lehetőséget: egy poggyászdarab, amelyet nem kutattak át teljesen; egy tiszt, aki hozzáfért a raktárhoz; egy tárgy, amelynek mozgását nem jegyezték fel; egy pillanatnyi magánszféra a vécénél; végül pedig egy őr, aki már csak azt láthatta, hogy a fogoly haldoklik.

Ha ezt elfogadjuk, Nürnberg biztonsági kudarca sokkal emberibb és ezért sokkal hihetőbb lesz, mint bármilyen tökéletes összeesküvés. Nem szükséges hozzá áruló tisztek hálózata, fanatikus német mentőakció vagy megvesztegetett őrség. Elég egy olyan rendszer, amely rendkívül szigorú volt, de emberek működtették, és amelyben a fogoly másfél év alatt megtanulta, hol vannak

a szabályok közötti apró rések.

Az őr tehát valószínűleg nem tudott semmiről. Amikor Göring teste megfeszült előtte, már nem a megelőzés pillanata érkezett el, hanem annak felismerése, hogy a valódi hiba valahol jóval korábban történt. Talán hónapokkal azelőtt, talán a poggyászszerelőszobában, talán egy kézfogás vagy tárgyatadás alatt, és talán olyan ember közreműködésével, aki soha nem értette meg, milyen jelentőséget kap majd az a néhány másodperc.

Epilógus

Göring utolsó győzelme?

1946. október 16-án hajnalban a nürnbergi börtön tornatermében egymás után hajtották végre a halálos ítéleteket. A férfi, akinek az egész sor elején kellett volna állnia, nem volt közöttük. Hermann Göring néhány órával korábban saját cellájában halt meg.

A holttestét azonban nem adták át családjának, és sírja sem lett. A kivégzettek testével együtt elhamvasztották, hamvait pedig titokban elszórták, hogy ne jöhessen létre olyan hely, amely később náci zarándokhellyé válhat. A Harmadik Birodalom egykori birodalmi marsallja így még halála után sem kapta vissza azt a reprezentációt, amely egész életében annyira fontos volt számára.

Mégis elérte azt az egyetlen célt, amelyet az ítélet után nyíltan megfogalmazott: nem akasztották fel. A szövetségesek megtagadták tőle a katonai kivégzést, de ő egy harmadik utat választott, amelyet a bíróság és a börtönparancsnokság nem tervezett számára.

Ezért nevezte sok későbbi szerző az öngyilkosságot Göring „utolsó győzelmének”. A kifejezés azonban csak

akkor használható pontosan, ha értjük korlátait. Nem változtatta meg a nürnbergi ítéletet, nem törölte el a dokumentált bűncselekményeket, és nem tudta megakadályozni, hogy a Harmadik Birodalom egyik fő felelőseként vonuljon be a történelembe.

Amit megszerzett, az ennél jóval kisebb és személyesebb volt: néhány órára visszavette a döntést saját teste fölött. Olyan ember számára, aki egész életében a hatalom, rang és kontroll nyelvén értelmezte önmagát, ez valószínűleg elegendő volt ahhoz, hogy az öngyilkosságot ne vereségnek, hanem végső önrendelkezésnek lássa.

Nürnbergben éppen ezért nem csupán a ciánkapszula útját kell megértenünk. A történet azért maradt fenn ilyen makacsul, mert a méreg útja szorosan összekapcsolódott Göring személyiségével. Ha egy másik, kevésbé ismert fogoly követ el ugyanilyen öngyilkosságot, a kérdés valószínűleg a börtöntörténet egyik különös epizódja maradt volna.

Göring azonban egész fogsága alatt különös párbajt vívott őreivel, pszichiátereivel, ügyészeivel és magával a törvényszékkal. Hol szavakkal, hol humorral, hol politikai érveléssel próbált olyan területet találni, ahol még

mindig ő irányít. Az utolsó éjszaka ebből a szempontból nem kivétel volt, hanem ennek a viselkedésnek logikus végpontja.

A történet különös utóélete azonban nem ért véget a halálával. Burton Andrus újra és újra visszatért arra, hogyan játszhatta ki Göring az őrzést, és egész későbbi nürnbergi emlékezetét áthatotta a kérdés. A börtönparancsnok számára az eset olyan szakmai kudarc maradt, amelynek magyarázatát évtizedekkel később is védte.

Ben E. Swearingen éppen ezért kezdett új nyomozásba, és olyan dokumentumokat, tanúkat, tárgyakat keresett, amelyek az eredeti vizsgálatból kimaradtak. Munkája megmutatta, hogy a hivatalos magyarázat nem az egyetlen logikusan felépíthető változat, és különösen a poggyászszoja, valamint Jack Wheelis szerepe vet fel máig nehezen megválaszolható kérdéseket.

Aztán újabb emberek jelentkeztek. Bach-Zelewski azt állította, ő adta a mérget. Herbert Lee Stivers majdnem hatvan évvel később arról beszélt, hogy tudtán kívül egy német nő és két férfi közvetítésével vihette be a kapszulát. Mindegyik történet újabb darabot tett a

kirakósba, de egyik sem tudta úgy helyére tenni a többi, hogy minden ellentmondás eltűnjön.

Talán ezért maradt fenn ennyire erősen a rejtély. Nem azért, mert semmit sem tudunk, hanem éppen azért, mert sok mindent tudunk. Van egykorú levél, hivatalos vizsgálat, tartalék kapszula, poggyászlista, pszichológusi napló, amerikai örök vallomása, későbbi visszaemlékezések és tárgyi emlékek. Mégsem állnak össze egyetlen, vitathatatlan történetté.

A nürnbergi dokumentumok világában ez különösen ironikus. A per egyik legfontosabb újítása az volt, hogy a Harmadik Birodalom saját iratait fordította vezetői ellen. Parancsok, jegyzőkönyvek, levelek és jelentések olyan részletességgel dokumentálták a rendszer működését, hogy a vádlottak sok esetben saját aláírásukkal kerültek szembe.

Göring halálának legutolsó néhány órájáról viszont éppen az a dokumentum hiányzik, amely mindent eldönthetne. Nincs feljegyzés arról, hogy valaki átadta neki a kapszulát, nincs tanú, aki megbízhatóan látta volna, honnan vette elő, és nincs olyan lelet, amely megmutatná a mérge pontos útját. Talán soha nem is kerül elő olyan dokumentum, amely ezt a hiányt teljesen

megszünteti.

Van azonban még egy különös történet, amely Nürnberg után több mint egy évtizeddel újra felidézte a cián nevét. Douglas Kelley, az amerikai pszichiáter, aki 1945-ben és 1946-ban Göring személyiségét vizsgálta, hazatérése után sikeres szakmai pályát folytatott. Tanított, publikált, a pszichiátria és kriminológia kérdéseivel foglalkozott, és magával vitte Nürnberg tapasztalatát.

1958. január 1-jén otthonában, családjá jelenlétében ciánkapszulát vett be. A mérég rendkívül gyorsan hatott, és Kelley rövid időn belül meghalt. A korabeli hatóságok öngyilkosságnak minősítették a halálát, bár családtagjai később felvetették, hogy a pontos szándékot ennyi idő távlatából nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani. Az esemény elkerülhetetlenül felidézte azt a férfit, akinek gondolkodását tizenkét évvel korábban olyan közelről tanulmányozta.

Nem bizonyítható, hogy Kelley Göringet akarta utánozni, és veszélyes volna egyszerű pszichológiai utánzásként értelmezni halálát. A két eset közötti kapcsolat elsősorban szimbolikus, nem ok-okozati. Mégis hátborzongató történelmi visszhang, hogy a pszichiáter,

aki a nürnbergi börtönben azt vizsgálta, milyen ember Hermann Göring, végül ugyanazt a gyorsan ható mérget választotta saját halálához.

A rejtély középpontjában azonban továbbra is az 1946-os kapszula marad. A jelenlegi bizonyítékok alapján a legvalószínűbb, hogy Göring saját, már elfogásakor birtokolt méregkészletének egyik darabját használta. Az is valószínűnek tűnik, hogy a kapszula nem feltétlenül maradt másfél éven át folyamatosan közvetlenül a testén, hanem valamely személyes holmijában rejtőzhetett, majd később került vissza hozzá.

Hogy ebben segített-e valaki, nem tudjuk. Ha igen, Jack Wheelis körül maradt a legtöbb ellenőrizhető tárgyi nyom, Herbert Lee Stivers pedig a legkonkrétabb késői történetet mondta el. Egyikük esetében sem elegendő azonban a bizonyíték ahhoz, hogy nevüket bizonyossággal a kapszula mellé írjuk.

Ez talán kevésbé látványos végpont, mint egy bűnügyi regény utolsó fejezete, amelyben a nyomozó megnevezi a tettest. A történelem azonban nem köteles ilyen rendet teremteni. Néha az a pontos válasz, hogy a bizonyítékok egy bizonyos pontig vezetnek, utána pedig már csak valószínűségek maradnak.

Nyolcvan évvel Nürnberg után ezért a kérdésre, hogy ki adta Göringnek a ciánt, a legjobb válasz talán az, hogy maga a kérdés is félrevezető. Nem biztos, hogy bárki új mérget adott neki. Sokkal valószínűbb, hogy saját kapszulája jutott vissza hozzá egy olyan biztonsági rendszerben, amely minden lehetőséget megpróbált kizárni, de egyetlen apró emberi rést nem tudott bezárni.

Hermann Göring 1946. október 15-én este ezen a résen keresztül menekült el az akasztófa elől. A kapszulát összeroppantotta, őrei néhány másodperccel később már csak haldoklását látták, és ezzel megszületett Nürnberg utolsó nagy rejtélye. Nem azért él tovább, mert semmit sem tudunk róla, hanem mert éppen annyi bizonyíték maradt fenn, hogy több történetet is felépíthessünk belőlük, de egyetlenegynek se adhassuk át teljesen a bizonyosságot.

Függelék

Kronológia

1893-1932: Göring felemelkedése

1893. január 12. – Hermann Wilhelm Göring Rosenheimben megszületik.

1914-1918 – Az első világháborúban előbb gyalogsági szolgálatot teljesít, majd a légierőhöz kerül. Vadászpilótaként jelentős hírnevet szerez, 1918-ban a Jagdgeschwader 1, a korábban Manfred von Richthofen nevével összekapcsolódó vadászrepülő-egység parancsnoka lesz.

1922 – Csatlakozik Adolf Hitler Nemzetiszocialista Német Munkáspártjához. Katonai múltja és társadalmi kapcsolatai miatt hamar a mozgalom egyik fontos szereplőjévé válik.

1923. november 9. – A müncheni sörpuccs során lövés éri. Súlyos sérülése után fájdalomcsillapítóként morfiumot kap; gyógyszerfüggőségének története innen eredeztethető.

1923-1927 – Külföldön, többek között Ausztriában és Svédországban él.

1928 – Reichstag-képviselő lesz.

1932 – A Reichstag elnökévé választják.

1933-1939: A diktatúra egyik fő építője

1933. január 30. – Hitler német kancellár lesz. Göring porosz belügyi vezetőként jelentős rendőri hatalomhoz jut.

1933. február-április – Göring részt vesz a politikai rendőrség átalakításában és a Gestapo porosz szervezetének létrehozásában. Megkezdődik a politikai ellenzék tömeges üldözése.

1935 – A nyíltan létrehozott Luftwaffe főparancsnoka lesz.

1936. október – Göring a Négyéves Terv megbízottjaként széles gazdasági hatáskört kap. Feladata Németország háborús felkészítése és gazdasági önellátásának növelése.

1938. március – Aktív szerepet vállal az Ausztriára gyakorolt nyomásban és az Anschluss előkészítésében.

1938. november 12. – A Kristályéjszaka után Göring vezeti azt a magas szintű értekezletet, amely a német zsidóság gazdasági kiszorításának és kifosztásának további lépéseiről dönt.

1939-1945: Háború és bukás

1939. szeptember 1. - Németország megtámadja Lengyelországot; megkezdődik a második világháború Európában.

1940. július 19. - Hitler Göring számára létrehozza a Reichsmarschall, birodalmi marsall rangot.

1940 nyara-ősze - A brit csata során a Luftwaffe nem képes kikényszeríteni Nagy-Britannia vereségét. Göring katonai tekintélye fokozatosan csökkenni kezd.

1941. július 31. - Göring Reinhard Heydrichet megbízza az európai „zsidókérdés teljes megoldásának” szervezési előkészítésével.

1942-1943 - A sztálingrádi bekerítés idején Göring ígéretet tesz arra, hogy a Luftwaffe légi úton képes ellátni a 6. hadsereget. A vállalkozás kudarcot vall.

1943-1945 - A szövetséges bombázások erősödésével Göring Hitler szemében mindinkább elveszíti korábbi tekintélyét.

1945. április 23. - Göring táviratban érdeklődik Hitler felé, hogy a korábbi utódlási rendelkezés alapján át kell-e vennie a birodalom vezetését. Martin Bormann ezt hatalomátvételi kísérletként értelmezi.

1945. április 23-24. - Hitler árulónak nyilvánítja Göringet, megfosztja tisztségeitől és elrendeli letartóztatását.

1945. április 30. - Hitler öngyilkosságot követ el Berlinben.

1945. május 7-8. - Göring kapcsolatba lép az amerikaiakkal és megadja magát. Abban reménykedik, hogy politikai tárgyalópartnerként fogják kezelni.

1945: Az amerikai fogság első hónapjai

1945. május - Göring személyes poggyászának átvizsgálásakor az amerikaiak nagy mennyiségű parakodeint és ciánkapszulákat találnak.

1945. május 21. - Göring a luxemburgi Mondorf-les-Bainsban létrehozott Camp Ashcan fogolytáborba kerül.

1945. május-augusztus - A parakodein adagját fokozatosan csökkentik, diétára fogják. Jelentősen lefogy, mentális és fizikai állapota látványosan javul.

1945 nyara - Richard Overy által később feldolgozott kihallgatások sora készül a foglyokról. Göring egyre inkább a fogolyközösség informális vezetőjévé válik.

1945. augusztus - A fővádottakat Nürnbergbe szállítják.

1945. október 6. - Leonardo Conti öngyilkosságot követ el nürnbergi fogságában.

1945. október 25. - Robert Ley a cellájában felakasztja magát. A történetek után Burton Andrus tovább szigorítja a foglyok őrzését.

1945-1946: A nürnbergi főper

1945. november 20. - Megkezdődik a Nemzetközi Katonai Törvényszék főpere.

1945. november 21. - A vádlottak nyilatkoznak bűnösségükről. Göring megpróbál hosszabb politikai nyilatkozatot tenni, de ezt a bíróság megakadályozza.

1945 vége-1946 eleje - Douglas Kelley, G. M. Gilbert és később Leon Goldensohn rendszeresen beszélget és pszichológiai, illetve pszichiátriai vizsgálatokat végez a vádlottakon.

1946. március - Göring saját védője kérdéseire több napon át vallomást tesz. Hosszú politikai magyarázatokkal próbálja újraértelmezni saját szerepét.

1946. március 18. - Robert H. Jackson amerikai főügyész megkezdi Göring keresztkérdését.

1946. március 18-22. – Jackson és Göring híres összecsapásai. Göring több alkalommal retorikai előnybe kerül, ám az ügyész később dokumentumokra építve szűkíti mozgásterét.

1946 tavasza-nyara – A per folytatódik. Egyre nyilvánvalóbbá válnak a vádlottak közötti eltérő védekezési stratégiák, különösen Göring és Albert Speer között.

1946. augusztus 31. – A vádlottak elmondhatják utolsó nyilatkozatukat.

1946. szeptember-október: Az utolsó hetek

1946. szeptember 30. – Megkezdődik az ítélet indokolásának felolvasása.

1946. október 1. – Göringet mind a négy vádpontban bűnösnek találják, és kötél általi halálra ítélik.

1946. október eleje – Göring kéri, hogy katonaként kivégzőosztag előtt halhasson meg.

1946. október első két hete – A halálra ítélték fokozott őrizet alá kerülnek. Göring családjával, ügyvédjével, Gilbert pszichológussal és Henry Gerecke lelkésszel is találkozik.

1946. október 11-14. között - Göring elkészíti azt a feljegyzést, amelyben azt állítja, már elfogásakor több ciánkapszulával rendelkezett, és az egyiket mindvégig sikerült elrejtene. A források a pontos dátumban nem teljesen egységesek.

1946. október 15. - Göringgel közlik, illetve már biztosan tudja, hogy a kivégzés módjának megváltoztatására irányuló kérelmét elutasították.

1946. október 15., este - Göring Henry Gerecke lelkésszel beszél. Úrvacsorát szeretne, de Gerecke nem teljesíti kérését, mert Göring nem tesz a lelkész számára elfogadható keresztény hitvallást.

1946. október 15., késő este - Göring az 5-ös számú cellában ciánkapszulát roppant össze a szájában. Az őr riasztja a személyzetet, de életét már nem lehet megmenteni.

1946. október 16., hajnal - Göring nélkül végrehajtják a tíz további halálos ítéletet.

Az öngyilkosság utáni nyomozás

1946. október 16. - Megkezdí munkáját az amerikai katonai vizsgálóbizottság. A cellát, Göring holttestét és személyes tárgyait megvizsgálják, a személyzet tagjait kihallgatják.

1946. október 19. – Göring poggyászában, egy bőrápoló krémet tartalmazó téglében újabb, sértetlen ciánampullát találnak.

1946 ősz – A hivatalos amerikai vizsgálat lényegében elfogadja Göring saját magyarázatát, miszerint a halálához használt kapszulát mindvégig sikerült magánál tartania.

A rejtély utóélete

1951 – Erich von dem Bach-Zelewski azt állítja, hogy ő juttatta el a ciánt Göringhez. Állítása nem nyer széles körű történészi elfogadást.

1958. január 1. – Douglas Kelley, aki Nürnbergben Göringet is vizsgálta, otthonában ciánkapszulát vesz be és meghal. A halált öngyilkosságnak minősítik; családja később a szándék teljes bizonyosságú rekonstruálhatóságát kétségbe vonja.

1969 – Megjelenik Burton C. Andrus visszaemlékezése, I Was the Nuremberg Jailer.

1985 – Ben E. Swearingen megjelenteti The Mystery of Hermann Goering's Suicide című könyvét. A hivatalos magyarázatot újravizsgálja, és külön figyelmet fordít Jack Wheelis szerepére, valamint Göring személyes tárgyainak mozgására.

2005. február – Herbert Lee Stivers volt amerikai őrnagy nyilvánosságra hozza állítását, miszerint 1946-ban tudtán kívül ő juttathatta be a ciánt Göringnek.

2005 után – A Stivers-vallomás újra nemzetközi érdeklődést kelt a Göring-rejtély iránt, de egyértelmű bizonyíték nem kerül elő.

2026. október 1. – Nyolcvan éve annak, hogy kihirdették a nürnbergi főper ítéleteit.

2026. október 15. – Nyolcvan éve Hermann Göring öngyilkosságának.

A történet fontos szereplői

Hermann Göring

1893-ban született német katonatiszt és náci politikus. Az első világháborúban vadászpilótaként szerzett hírnevet, a húszas évektől Hitler egyik korai követője lett. 1933 után a rendszer egyik legnagyobb hatalmú vezetője: porosz miniszterelnök, a Luftwaffe főparancsnoka, a Négyéves Terv irányítója, majd birodalmi marsall. Hitler hosszú ideig kijelölt utódjának számított. Nürnbergben a főper legfontosabb vádlottjaként mind a négy vádpontban bűnösnek találták, és kötél általi halálra ítélték. 1946. október 15-én ciánnal öngyilkos lett.

Emmy Göring

Göring második felesége, színésznő. A Harmadik Birodalom éveiben férje rangjához igazodó reprezentatív társadalmi szerepet töltött be. Nürnbergben többször meglátogatta férjét. Később kételkedett abban, hogy Göring valóban másfél éven át folyamatosan magánál tartotta volna a halálához használt kapszulát.

Edda Göring

Hermann és Emmy Göring 1938-ban született lánya. A náci elit egyik legismertebb gyermekének számított, keresztapja Adolf Hitler volt. Göring a nürnbergi fogság alatt is erősen kötődött hozzá, családja jövője az utolsó napokig foglalkoztatta.

Burton C. Andrus

Amerikai ezredes, a nürnbergi fővádlottak börtönének parancsnoka. Legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy a foglyok életben maradjanak a per és az ítélet végrehajtása végéig. Robert Ley öngyilkossága után jelentősen megszigorította az őrzést. Göring halála ennek ellenére bekövetkezett, ezért Andrus későbbi visszaemlékezéseiben részletesen védte az amerikai biztonsági rendszert.

Douglas M. Kelley

Amerikai pszichiáter, aki a háború után a fogságba került náci vezetők mentális állapotát vizsgálta. Göring különösen érdekelte, mert intelligens, alkalmazkodó, de szélsőségesen hatalomorientált személyiségnek látta. Nürnberg után egyetemi és klinikai munkát végzett. 1958. január 1-jén ciánkapszulát vett be és meghalt; halálát öngyilkosságnak minősítették, bár családja később óvatosabban beszélt a pontos szándékról.

G. M. Gilbert

Amerikai pszichológus, aki német nyelvtudásának köszönhetően rendkívül közvetlen kapcsolatba kerülhetett a nürnbergi vádlottakkal. Celláikban beszélgetett velük, figyelte tárgyalótermi reakcióikat, és naplójában részletesen rögzítette megfigyeléseit. Göringgel különösen sokat beszélt, így Nuremberg Diary című kötete a könyv egyik legfontosabb elsődleges forrása.

Leon N. Goldensohn

Amerikai katonai pszichiáter. 1946-tól részletes életútinterjúkat készített a vádlottakkal és tanúkkal. Kérdései nemcsak politikai és katonai ügyekre, hanem családi háttérre, testi-lelki állapotra és személyes motivációkra is kiterjedtek. Feljegyzései később The Nuremberg Interviews címmel jelentek meg.

Robert H. Jackson

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának bírója, Nürnbergben az amerikai főügyész. A per jogi koncepciójának egyik legfontosabb megalkotója. Göring 1946. márciusi keresztkérdése során több alkalommal nehéz helyzetbe került a vádlott gyors és hosszan magyarázó válaszai miatt, később azonban dokumentumokra támaszkodva erősítette meg a vádat.

Telford Taylor

Amerikai jogász és katonatiszt, a nürnbergi ügyészi csapat tagja, majd a későbbi nürnbergi perek amerikai főügyésze. The Anatomy of the Nuremberg Trials című visszaemlékezése a per egyik legfontosabb belső története.

Henry F. Gerecke

Lutheránus amerikai katonai lelkész. A nürnbergi protestáns foglyokkal foglalkozott, és több halálraítéltet elkísért életének utolsó időszakában. Göringgel is rendszeresen beszélgetett, de az utolsó napon megtagadta tőle az úrvacsorát, mert nem látta őszintének keresztény hitvallását.

Sixtus O'Connor

Katolikus amerikai pap, aki a nürnbergi katolikus vádlottak lelki gondozását végezte. Gereckével együtt

közvetlen közelről látta a halálra ítélt utolsó napjait.

Robert Ley

A Német Munkafront vezetője és a nürnbergi főper egyik eredeti vádlottja. 1945. október 25-én, még a tárgyalás megkezdése előtt öngyilkosságot követett el cellájában. Halála után Andrus jelentősen megszigorította az őrzést, ezért esete közvetlen előzménye a Göring-rejtélynek.

Rudolf Hess

Hitler egykori helyettese, aki 1941-ben egyedül repült Nagy-Britanniába. Nürnbergben mentális állapota sok vitát váltott ki. Életfogytiglani börtönbüntetést kapott.

Joachim von Ribbentrop

1938 és 1945 között német külügyminiszter. Göringgel régóta rossz viszonyban állt. Nürnbergben halálra ítélték, Göring öngyilkossága után ő lett az első, akin végrehajtották az ítéletet.

Wilhelm Keitel

Vezértábornagy, a Wehrmacht Főparancsnokságának vezetője. Nürnbergben több háborús bűncselekményhez kapcsolódó parancs miatt is felelősségre vonták. Halálra ítélték és 1946. október 16-án kivégezték.

Alfred Jodl

A Wehrmacht Főparancsnokság hadműveleti vezetésének egyik legfontosabb tisztje. Nürnbergben halálos ítéletet kapott.

Ernst Kaltenbrunner

Az RSHA, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal vezetője Reinhard Heydrich halála után. A főperben az SS-biztonsági apparátus legmagasabb rangú személyesen jelen lévő vádlottja volt. Halálra ítélték.

Albert Speer

Hitler építésze, majd fegyverkezési minisztere. Nürnbergben részleges felelősségvállalási stratégiát követett, ami éles ellentétbe került Göring magatartásával. Húsz év börtönbüntetést kapott.

Erich von dem Bach-Zelewski

Magas rangú SS- és rendőri vezető, a keleti megszálló politika, partizánellenes hadműveletek és a varsói felkelés leverésének egyik fontos szereplője. Nürnbergben tanúként működött együtt a szövetségesekkel. 1951-ben azt állította, hogy ő juttatta Göringnek a ciánt, de kijelentését nem támasztja alá elegendő független bizonyíték.

Jack G. Wheelis

Amerikai tiszt, aki a nürnbergi börtön biztonsági szervezetében szolgált. Később olyan értékes tárgyak kerültek elő hagyatékából, amelyek bizonyíthatóan Göring tulajdonában voltak. Ez azt jelzi, hogy valamilyen módon hozzáférhetett Göring személyes holmijaihoz. Ben Swearingen kutatása ezért őt az egyik legérdekesebb lehetséges közvetítőként vizsgálta, közvetlen bizonyíték azonban nincs arra, hogy ciánt adott volna Göringnek.

Herbert Lee Stivers

Fiatal amerikai katona, aki Nürnbergben őrszolgálatot teljesített. 2005-ben azt állította, hogy egy Mona nevű német nő és két férfi kérésére töltőtollba rejtett „gyógyszert” vitt Göringnek, s csak annak öngyilkossága után gondolta, hogy valójában cián lehetett. Vallomása érdekes és technikailag lehetséges forgatókönyvet kínál, de hatvan évvel az esemény után hangzott el, és kulcsszereplőit nem sikerült azonosítani.

Horace Sharp

Egykori amerikai katona, aki szintén Nürnbergben szolgált. Évtizedekkel később bizonyos részletekben megerősítette Stivers történetét, többek között azt, hogy emlékezett egy Mona nevű német nőre és Stivers különös kapcsolatára vele.

Ben E. Swearingen

Amerikai szerző, aki évtizedekkel a nürnbergi események után újranyomozta Göring öngyilkosságát. The Mystery of Hermann Goering's Suicide című könyvében hivatalos dokumentumokat, visszaemlékezéseket és tárgyi bizonyítékokat vetett össze, külön figyelmet fordítva Jack Wheelisre és a poggyászszoza működésére.

A ciánrejtély fő elméletei

1. Göring mindvégig magánál tartotta a kapszulát

Mellette szól:

Göring saját kezű feljegyzése részletesen ezt állítja. Bizonyítottan több ciánkapszulával került amerikai fogságba, és halála után személyes poggyászában valóban megtaláltak egy korábban fel nem fedezett tartalék ampullát. A hivatalos amerikai vizsgálat ezt a magyarázatot fogadta el.

Ellene szól:

A másfél éves folyamatos rejtegetés rendkívül kockázatos lett volna. Göringet rendszeresen motozták, ruházatát és celláját átkutatták, orvosok vizsgálták, és különböző helyszínek között mozgott. Az amerikai vizsgálat által feltételezett konkrét rejtekhelyekre nincs közvetlen bizonyíték.

Értékelés:

Lehetséges és komolyan veendő, de a „másfél éven át végig közvetlenül nála volt” rész kevésbé meggyőző, mint maga az az állítás, hogy saját eredeti méregkészletét használta.

2. Saját poggyászából került vissza hozzá a cián

Mellette szól:

Halála után bizonyíthatóan találtak egy másik ciánampullát Göring poggyászában. A poggyászszoa nem bizonyult teljesen zárt rendszernek: tárgyak mozogtak onnan a fogolyhoz, illetve amerikai tisztekhez, és nem minden átadásról maradt pontos dokumentáció.

Ellene szól:

Nincs egykorú feljegyzés arról, hogy a halálhoz használt kapszulát valóban valamelyik személyes tárgyból vették ki és adták vissza Göringnek.

Értékelés:

A rendelkezésre álló források alapján ez tűnik a leginkább takarékos és összességében legerősebb hipotézisnek. Megmagyarázza a méreg eredetét anélkül, hogy másfél éves folyamatos testrejtést vagy új külső méregforrást kellene feltételeznünk.

3. Jack G. Wheelis segített Göringnek

Mellette szól:

Wheelis bizonyíthatóan olyan Göring-tárgyak birtokába jutott, amelyeknek elvileg a fogoly elkülönített személyes holmijai között kellett lenniük. Ez igazolja hozzáférését vagy legalábbis kapcsolatát a poggyással.

Ellene szól:

Nincs közvetlen bizonyíték arra, hogy Wheelis ciánkapszulát adott volna Göringnek. A nála maradt értéktárgyak lehettek egyszerűen szabálytalanul megszerzett háborús szuvenírek is.

Értékelés:

Wheelis az egyik legerősebb konkrét név a történetben, de jelenleg csak hozzáférési lehetőséget tudunk bizonyítani. Nem nevezhető bizonyossággal a cián közvetítőjének.

4. Herbert Lee Stivers vitte be a kapszulát

Mellette szól:

Stivers ténylegesen Nürnbergben szolgáló amerikai orvos volt. Részletes, technikailag működőképes történetet mondott el. Egy másik veterán bizonyos részletekre szintén emlékezett. Az örök ellenőrzése logikusan gyengébb pont lehetett a rendszerben, mint a külső látogatóké.

Ellene szól:

Stivers csak közel hatvan évvel később beszélt. Maga sem látta, hogy a kapszulában cián volt. A Mona, Erich és Mathias néven említett közvetítőket nem sikerült meggyőzően azonosítani.

Értékelés:

Lehetséges, komolyan veendő, de nem bizonyított. A késői vallomások közül ez a legerősebb.

5. Erich von dem Bach-Zelewski adta át**Mellette szól:**

Bach-Zelewski maga vállalta a szerepet, és állítólag hasonló ciánampullákkal is rendelkezett. Személyesen ismerte Göringet, és Nürnbergben tartózkodott.

Ellene szól:

Vallomása késői, személyes megbízhatósága gyenge, és nincs egykorú vagy független bizonyíték az átadásra. Motivációja sem világos.

Értékelés:

Nem lehet teljesen kizárni, de a fő hipotéziseknél lényegesen gyengébb.

6. Ügyvéd, lelkész vagy családtag juttatta be**Mellette szól:**

Ezek az emberek rendszeresen kapcsolatba kerültek Göringgel, és egy apró kapszulához csak rövid átadási

lehetőségre lett volna szükség.

Ellene szól:

A találkozásokat ellenőrizték, a fizikai kapcsolatot a családdal korlátozták, és egyetlen ismert egykorú adat sem támasztja alá, hogy közülük bárki mérget adott volna át.

Értékelés:

Elméleti lehetőség, érdemi bizonyíték nélkül.

A nyomozás végső mérlege

A könyvben bemutatott források alapján a bizonyosság fokozatai a következőképpen határozhatók meg.

Biztosan tudjuk, hogy Göring már elfogásakor rendelkezett ciánnal, és az amerikaiak nem találták meg valamennyi kapszuláját.

Nagyon valószínű, hogy az öngyilkossághoz használt mérge is ebből a saját, eredeti készletből származott.

Valószínű, hogy a halálos kapszula legalább egy ideig Göring személyes holmijai között maradt, és nem feltétlenül tartotta másfél éven át folyamatosan saját testén.

Lehetséges, hogy amerikai tiszt vagy őr közreműködésével került vissza hozzá. Jack Wheelis

körül található a legtöbb ellenőrizhető tárgyi körülmény, Herbert Lee Stivers pedig a legrészletesebb késői vallomást adta.

Nem bizonyítható, hogy Wheelis, Stivers vagy bármely más konkrét személy volt az, aki a kapszulát Göring kezébe adta.

A kérdés ezért nem teljesen megoldatlan, de nem is lezárt. A mérég eredete jóval kevésbé titokzatos, mint a kapszula utolsó útja.

Felhasznált és ajánlott irodalom

Elsődleges és közvetlen szemtanúforrások

Andrus, Burton C.: I Was the Nuremberg Jailer.

A nürnbergi börtön amerikai parancsnokának visszaemlékezése. Különösen fontos az őrzési rendszer, Robert Ley öngyilkossága, Göring utolsó napjai és az amerikai biztonsági szemlélet rekonstruálásához. Saját szerepének védelme miatt forráskritikával kezelendő.

Gilbert, G. M.: Nuremberg Diary.

A nürnbergi börtön pszichológusának naplója. Göring és vádlott-társai viselkedésének, egymás közötti kapcsolatainak és a tárgyalótermi reakcióknak egyik legfontosabb első kézből származó forrása.

Goldensohn, Leon N.: The Nuremberg Interviews. Szerkesztette Robert Gellately.

A vádlottakkal és tanúkkal készített pszichiátriai interjúk gyűjteménye. Különösen értékes Göring saját múltértelmezésének, családi hátterének és önigazoló stratégiájának vizsgálatához.

Kelley, Douglas M.: 22 Cells in Nuremberg.

Kelley pszichiátriai tapasztalatai a náci vezetőkről. A foglyok mentális állapota, Göring gyógyszerfüggősége,

fogyása és személyisége szempontjából alapvető munka.

Taylor, Telford: The Anatomy of the Nuremberg Trials.

Az amerikai ügyészi csapat egyik központi szereplőjének részletes visszaemlékezése. A per jogi és politikai hátterének megértéséhez elsőrangú forrás.

Göring és a nürnbergi per története

Conot, Robert E.: Justice at Nuremberg.

Nagy terjedelmű, részletes nürnbergi szintézis. Különösen hasznos a tárgyalás kronológiájának és az egyes vádlottak szerepének ellenőrzéséhez.

Manvell, Roger - Fraenkel, Heinrich: Goering.

A klasszikus Göring-életrajzok egyike. A politikai pálya, a magánélet, a háborús szerep és a nürnbergi időszak áttekintéséhez használható.

Overy, Richard: Goering: The Iron Man.

Modern történészi életrajzi összefoglalás, amely Göring politikai és katonai helyét szélesebb történelmi összefüggésbe helyezi.

Overy, Richard: Interrogations: The Nazi Elite in Allied Hands, 1945.

Az 1945-ös szövetséges kihallgatások és a német elit első fogságbeli hónapjainak kiváló feldolgozása. Mondorf és a nürnbergi per előtti időszak egyik fő forrása.

Persico, Joseph E.: Nuremberg: Infamy on Trial.

Élénk, részletes elbeszélés a főperről, amely számos személyes forrást és visszaemlékezést használ.

Townsend, Tim: Mission at Nuremberg.

Henry Gerecke amerikai lelkesz nürnbergi szolgálatának története. Különösen értékes az utolsó hetek és a halálra ítélték lelkiállapotának bemutatásához.

A ciánrejtély**Swearingen, Ben E.: The Mystery of Hermann Goering's Suicide.**

A téma legfontosabb önálló vizsgálata. Az amerikai hivatalos jelentés újraértékelése, a poggyászszoja, Jack Wheelis és a későbbi tanúvallomások vizsgálata miatt a könyv nyomozati részének alapforrása.

További háttér**Frank, Wolfe: Nuremberg's Voice of Doom.**

A nürnbergi tolmácsolás és a per belső világának fontos kiegészítő forrása.

United States Holocaust Memorial Museum, Holocaust Encyclopedia: Hermann Göring és a nürnbergi főper kronológiájának ellenőrzéséhez használt összefoglalók.

The National WWII Museum Digital Collections: Horace Sharp oral history. Stivers nürnbergi szolgálatának és a Mona-történet egyes elemeinek késői, független visszaemlékezése.

Los Angeles Times, 2005. február 7.; The Guardian, 2005. február 8.: Herbert Lee Stivers késői vallomásának részletes sajtóközlései.

TIME: „How Goring Died”, 1951. április 16. Az Erich von dem Bach-Zelewski-féle vallomás korabeli sajtóforrása.

Cornell University Law Library, Donovan Nuremberg Trials Collection: a nürnbergi börtön és Robert Ley öngyilkosságának korabeli amerikai iratai.

International Military Tribunal: Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nürnberg, 1947-1949 („Blue Series”). A tárgyalás és az ítélet elsődleges, hivatalos dokumentumanyaga.

Hivatalos és digitális források

Forráskritikai megjegyzés

A Göring-cián történetének feldolgozásakor különösen fontos különbséget tenni az egykorú dokumentumok, a közvetlen visszaemlékezések és az évtizedekkel később elmondott történetek között. Az 1946-os amerikai vizsgálat sem tekinthető teljesen elfogulatlannak, hiszen a hadsereg saját biztonsági rendszerét is értékelte, ugyanakkor közvetlenül hozzáfért a cellához, tárgyi leletekhez és a még élő tanúkhöz.

Göring búcsúlevele egykorú és hiteles dokumentum, de szerzője maga is érdekelt volt abban, milyen magyarázat marad fenn haláláról. A krémes téglában megtalált tartalék kapszula több állítását megerősíti, ugyanakkor nem bizonyítja automatikusan azt, hogy a halálához használt másik ampullát folyamatosan saját testén rejtegette.

Jack Wheelis esetében tárgyi kapcsolat áll rendelkezésre, de nincs közvetlen vallomás. Herbert Lee Stivers esetében közvetlen vallomás van, de nincs egykorú tárgyi bizonyíték. Bach-Zelewski esetében késői személyes állítás áll rendelkezésre olyan tanútól, akinek általános megbízhatósága erősen problematikus.

A könyv ezért tudatosan nem nevez meg bizonyított „tettet”. A bizonyítékok alapján valószínűségi sorrendet állít fel, és ott húzza meg a bizonyosság határát, ahol az ellenőrizhető források véget érnek.

A történelmi nyomozás nem attól sikeres, hogy mindenáron nevet tud írni a megoldás végére. Néha éppen az a legpontosabb eredmény, ha sikerül megmutatni, mit tudunk biztosan, mit tartunk valószínűnek, és melyik az a pont, amelyen túl a fennmaradt bizonyítékok már nem jogosítanak fel határozottabb állításra.

Történelmi nyomozó

IGAZSÁGÜGYI PALOTA
NÜRNBERG

1946. október 15-én, néhány órával kivégzése előtt Hermann Göring ciánnal vetett véget életének a nürnbergi börtönben. A kérdés azóta is izgatja a történészeket: hogyan juthatott méreghez a világ egyik legszigorúbban őrzött foglya?

Ez a Történelmi nyomozó-kötet nemcsak az utolsó éjszaka rejtélyét vizsgálja, hanem a nürnbergi per zárt világát is feltárja. Megjelennek benne a vádlottak, az örök, a pszichiáterek, a kihallgatók és azok a mellékszereplők is, akik a háttérben formálták a történetet. A könyv lépésről lépésre építi fel Göring börtönbeli hatalmát, majd sorra veszi a ciánkapszula lehetséges útjait: a hivatalos amerikai magyarázatot, a későbbi vallomásokat és a máig vitatott verziókat.

A kötet egyszerre történelmi háttérmunka és valódi bűnügyi nyomozás: annak a pillanatnak a rekonstrukciója, amikor a Harmadik Birodalom egyik főbűnöse utoljára még egyszer megpróbálta kijátszani őreit — és talán a történelmet is.

HÁTTÉRGYÁR

A borító mesterséges intelligencia felhasználásával készült.